

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**VENEZUELA ENERJİ POLİTİKALARININ ULUSLARARASI
SİYASETE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ DURUKAN

**ANKARA
2021**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**VENEZUELA ENERJİ POLİTİKALARININ ULUSLARARASI
SİYASETE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ DURUKAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MUTLU YILMAZ

**ANKARA
2021**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

ALİ DURUKAN

**VENEZUELA ENERJİ POLİTİKALARININ ULUSLARARASI
SİYASETE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MUTLU YILMAZ

Tez Jurisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Mutlu YILMAZ

Prof. Dr. Başak KOCA ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Pınar ÖZMEN

Tez Sınavı Tarihi: 14.04.2021

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

ALİ DURUKAN

ÖZET

VENEZUELA ENERJİ POLİTİKALARININ ULUSLARARASI SİYASETE ETKİSİ

DURUKAN, Ali

Yüksek Lisans Tezi, Latin Amerika Çalışmaları Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mutlu YILMAZ

2021

Petrol günümüz dünyasının en önemli enerji kaynağıdır. Ülkelerin ise en büyük çatışma sebebi enerjidir. Petrol bu açıdan uluslararası ilişkileri etkileyen en önemli oyun değiştirici unsurlardan biridir. Bu itibarla petrolü incelemek ve uluslararası siyasete etkilerini araştırmak önemlidir. Sanayileşmiş ülkeler fakir petrol yataklarına sahipken, daha az sanayileşmiş ülkeler zengin petrol yataklarına sahiptir. Bu yüzden iki taraf arasında çeşitli şekillerde çatışmalar çıkmaktadır. Tez konusunu oluşturan Venezuela dünyanın en çok petrol rezervine sahip ülkesidir. Ancak sanayileşme sürecini tamamlayamadığı için emperyal ülkelerin oyun alanı haline gelmiş, tarih boyu çeşitli tecrübeler yaşamıştır. Üretim ekonomisi kuramamış, onun yerine ham maddeye bağlı ekonomisiyle kırılgan bir yapıya sahip olmuştur. Bu kırılganlık hem iç hem de dış siyasette ona arzu ettiği esnekliği verememiştir. Hugo Chavez'in iktidara gelmesiyle Venezuela sosyalist politikalar izlemeye başlamış ve uluslararası arenada ABD karşıtlığında bulunmuştur. Diğer ABD karşıtı ülkelerle müttefiklikler kurmuş ve petrol gelirlerini bu uğurda kullanmıştır. Ancak Chavez sonrası onun politikalarını sürdüren Maduro döneminde düşen petrol gelirlerinin etkisiyle büyük ekonomik krize giren ülke, dış politikadaki eski hızını kaybetmiştir. Maduro hükümeti, karışık sosyal ve ekonomik durumu düzeltmek için çok çabalamaktadır. Petrolün rezervinin ve onu kullanım biçiminin uluslararası siyaseti etkisini değerlendirmek açısından Venezuela çok yerinde bir örnektir.

Anahtar Sözcükler: Petropolitika, Venezuela, Uluslararası İlişkiler, Enerji Politikaları, Siyasi Coğrafya.

ABSTRACT

THE EFFECT OF VENEZUELA ENERGY POLICIES ON INTERNATIONAL POLITICS

DURUKAN, ALİ

Master Degree, Department of Latin American Studies

Supervisor: Associate Professor Mutlu Yılmaz

2021

Petrol is the most important energy source of today's world. The biggest reason for conflict is energy. In this respect, oil is one of the most important game changing factors that affect international relations. While industrialized countries have poor oil fields, less industrialized countries have rich oil fields. Therefore, there are conflicts in various ways between the two sides. Venezuela is the country with the most oil reserves in the world. However, since it could not complete the industrialization process, it has become the playground of the imperial countries and has had various experiences throughout the history. She has not been able to establish a production economy and instead has a fragile structure with her raw material economy. This vulnerability has not given her the flexibility she desires in both domestic and foreign politics. With the arrival of Hugo Chavez in power, Venezuela started to pursue socialist policies and opposed the USA in the international arena. He established alliances with other anti-US countries and used oil revenues for this purpose. However, under Maduro, who continued his policies after Chávez, the country entered the great economic crisis with the effect of falling oil revenues and lost its former speed in foreign policy. The Maduro government is working hard to correct the destabilized social and economic situation. Venezuela is a very good example in terms of assessing the impact of the reserve of oil and how it is used to direct international politics.

Key Words: Petropolitics, Venezuela, International Relations, Energy Policies, Political Geography

ÖNSÖZ

Venezuela enerji politikalarını inceleyen bu çalışma, enerji kaynağı olarak petrolün ulusal ve uluslararası siyaset açısından etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu tez süresince çeşitli akademik kaynaklar ve basın organlarının yayınları taranmış ve elde edilen verilerle sonuca destek sağlanmıştır. Bu çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanı Doç. Dr. Mutlu Yılmaz'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

<i>ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ</i>	<i>iii</i>
<i>ÖZET</i>	<i>iv</i>
<i>ABSTRACT</i>	<i>v</i>
<i>ÖNSÖZ</i>	<i>vi</i>
<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>vii</i>
<i>TABLolar DİZİNİ</i>	<i>ixx</i>
<i>GRAFİKLER</i>	
<i>DİZİN_x</i>	
<i>x</i>	
<i>HARİTALAR DİZİNİ</i>	<i>xi</i>
<i>KISALTMALAR DİZİNİ</i>	<i>xii</i>
<i>BÖLÜM 1-GİRİŞ</i>	<i>1</i>
<i>1.1. Araştırmanın Problemi</i>	<i>5</i>
<i>1.2. Çalışmanın Amacı</i>	<i>6</i>
<i>1.3. Yaklaşım ve Yöntem</i>	<i>7</i>
<i>1.4. Çalışmanın Önemi</i>	<i>9</i>
<i>BÖLÜM 2-VENEZUELA HAKKINDA</i>	<i>10</i>
<i>2.1. Ülkeye Genel Bakış</i>	<i>10</i>
<i>2.2. Ülkenin Tarihi</i>	<i>12</i>
<i>BÖLÜM 3-ENERJİ HAKKINDA</i>	<i>17</i>
<i>3.1. Venezuela 'da Enerji Kaynakları</i>	<i>17</i>
<i>3.2. Petropolitika</i>	<i>22</i>
<i>BÖLÜM 4-CHAVEZ DÖNEMİ</i>	<i>30</i>
<i>4.1. Bir Başkanın Kronolojisi</i>	<i>30</i>
<i>4.2. Chavez' in Yolu</i>	<i>33</i>
<i>4.3. Chavez ve Uluslararası İlişkiler</i>	<i>36</i>
<i>4.3.1. Bölge İçi İlişkiler</i>	<i>36</i>
<i>4.3.2. Bölge Dışı İlişkiler</i>	<i>41</i>
<i>4.4. Chavez ve Enerji Politikaları</i>	<i>46</i>
<i>BÖLÜM 5-MADURO DÖNEMİ</i>	<i>50</i>
<i>5.1. Chavez' in Oğlu Maduro</i>	<i>50</i>
<i>5.2. Enerji ve Uluslararası İlişkiler Politikaları</i>	<i>55</i>
<i>BÖLÜM 6-VENEZUELA 'DA GÜNCEL DURUM</i>	<i>63</i>
<i>6.1. Bölge İçi Siyasi Meseleler</i>	<i>63</i>
<i>6.2. Bölge Dışı Siyasi Meseleler</i>	<i>67</i>

<i>6.3. Türkiye Venezuela İlişkileri.....</i>	<i>71</i>
<i>6.4. İktisadi Meseleler .....</i>	<i>76</i>
<i>6.5. Enerji Meseleleri.....</i>	<i>81</i>
<i>BÖLÜM 7-SONUÇ ve ÖNERİLER.....</i>	<i>85</i>
<i>KAYNAKÇA.....</i>	<i>90</i>
<i>BENZERLİK BİLDİRİMİ .....</i>	<i>101</i>
<i>ÖZGEÇMİŞ.....</i>	<i>102</i>

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Ükelere Göre Petrol Rezervleri.....	18
Tablo 2: Türkiye Venezuela Dış Ticaret Göstergeleri (1.000 Dolar).....	74
Tablo 3: Türkiye'nin İthalatında Başlıca Ürünler.....	74
Tablo 4: Türkiye'nin İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 Dolar)	75
Tablo 5: Venezuela'da Temel Ekonomik Göstergeler	78
Tablo 6: Venezuela'nın İhracat ve İthalat Rakamları (2011-2018) (1.000 \$).....	79

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Dünya’da Bölgesel Petrol Rezervleri ve Ömürleri	19
Grafik 2: Dünya’da Bölgelere Göre Petrol Tüketimi (2008-2017).....	20
Grafik 3: Venezuela’dan ABD’ye Yıllara Göre Petrol İhracat Rakamları.....	48
Grafik 4: Venezuela’da Yıllara Göre Enflasyon Oranları (2005-2017).....	52
Grafik 5: Venezuela’da Yıllara Göre Cinayet Oranları (1990-2015).....	52
Grafik 6: Yıllara Göre Petrol Fiyatları.....	56
Grafik 7: Venezuela Petrol Üretimini Yıllara Göre Değişimi(2000-2019).....	82

HARİTALAR DİZİNİ

<i>Harita 1: Venezuela Haritası.....</i>	<i>11</i>
<i>Harita 2: Venezuela'da Petrol ve Doğal Gaz Alanları.....</i>	<i>17</i>
<i>Harita 3: Dünyada Guadio'yu Destekleyen ve Desteklemeyen Ülkeler.....</i>	<i>55</i>

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AD	Accion Democratica/Demokratik Hareket
ALBA	Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak
ASHİB	Akdeniz Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller İhracatçıları Birliği
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BF	Bolivar Fuerte/Venezuela Bolivarı-Venezuela Para Birimi
CAN	And Milletler Topluluğu
CELAC	Karayip Devletleri Topluluğu
CIA	Birleşik Devletler Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CICPC	Adli Tıp Kurumu
CNPC	Çin Ulusal Petrol Şirketi
COPEI	Hristiyan Demokrat Parti
CTV	Venezuela İşçi Konfederasyonu
CVP	Venezuela Petrol Şirketi
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
FARC	Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FEDECAMARAS	Venezuela Ticaret Odası Federasyonu
FTAA	Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IDP	Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü

İİS	İthal İkameci Sanayii
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LPG	Sıvılaştırılmış Petrol Gazı
MERCOSUR	Güney Amerika Ticaret Ortaklığı
MIR	Devrimci Sol Hareket
MI6	İngiliz Gizli Haber Alma Servisi
MPPS	Venezuela Sağlık Bakanlığı
MUD	Demokratik Birlik Koalisyonu
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OAS	Amerika Devletleri Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
OTAS	Güney Atlantik Savunma Organizasyonu
PCV	Venezuela Komünist Partisi
PDVSA	Petroleos de Venezuela S.A./Venezuela Petrolleri
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PROVEA	Venezuela İnsan Hakları Eğitim Eylem Programı
PSUV	Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi
PYD/YPG	Demokratik Birlik Partisi/Halk Koruma Birlikleri
SADC	Güney Amerika Savunma Konseyi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNASUR	Güney Amerika Uluslar Birliği
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim Kültür Örgütü
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
URD	Cumhuriyetçi Birlik Partisi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Venezuela, Güney Amerika'nın kuzeyinde konumlu, jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip bir Latin Amerika ülkesidir. Dünyanın en büyük petrol kaynaklarına sahip olması uluslararası ilişkiler açısından, ülkeyi politika üretiminde araştırma, inceleme ve değerlendirme bağlamında önemli bir çalışma ögesi haline getirmektedir. Çünkü petrol günümüz dünyasının en önemli enerji kaynağıdır. Teknolojinin gelişmesi hayatlarımızın kolaylaşmasını sağlamıştır. Artık daha hızlı ulaşım araçlarıyla yer değiştirebiliyor, saniyeler içerisinde kütüphaneler dolusu kitapları araştırmak zorunda kalmadan bilgiye erişebiliyor, dünyanın en uzağındaki noktalarla kolayca hem görüntülü hem de sesli iletişime geçebiliyoruz. Teknoloji günümüzde bu kadar gelişmiş olmasına rağmen ilerlemesini durdurmamaktadır. Büyük teknoloji şirketleri hala en büyük yatırımlarını AR-GE alanlarına yapmaya devam etmektedir. Şu an teknolojinin gelişim hızına, insanoğlunun ilerleme arzusuna ve her yeni gelişme sonucu yaratılan yeni ihtiyaçlara bakacak olursak, teknolojinin gelişme ivmesi gelecekte artacağı benzetilmektedir. Hızla akan bir nehir misali durağanlığa karşı çıkan teknoloji gelişim hızının temel ihtiyacı ise enerjidir. Enerji olmadan teknoloji gelişmesini sürdürmez, insanoğluna bir sonraki aşamaya geçmesi için ihtiyaç duyduğu ilhamı veremez. Enerji kaynaklarına sahip olmak ayrı bir sorundur. Bu sorunun temelinde de petrol bulunmaktadır. Yani günümüz dünyası petrole muhtaçtır.

Sanayi devriminde James Watt'ın buhar makinesini geliştirmesiyle dünya yeni bir çağa giriş yapmıştır. Buhar gücüyle çalışan makineler üretimi arttırırken, üretim için ihtiyaç duyulan zamanı azaltmıştır. Bu sayede ham maddeler daha çok miktarda ve daha kısa sürede işlenip daha fazla miktarda ürüne dönüşmeye başlamıştır. Üretim maliyeti ve süresi azalan ürünlerin karlılık oranları artmıştır. Artan karlılık oranları İngiliz yatırımcılarına büyük paralar kazandırmış, ticaretten kazanılan bu yüksek gelir İngiltere'ye bir ticaret imparatorluğu kurmasının kapılarını açmıştır. Bu buhar motorunu çalıştıran güç ise kömürdür. İngiltere'nin

zengin kömür yataklarına sahip olması, kömüre ulaşımının kolay ve düşük maliyetli olması sanayii devrimini kolaylaştırmıştır. Buhar motorunu geliştirmek ve bu motorda kullanılacak kömürü çıkarmanın maliyetinin düşük olması da yeterli değildir. Çünkü çıkarılan kömürü fabrikaya taşımak, fabrikada üretilen ürünü pazara ulaştırmak yani kısacası işin lojistik kısmı da başlı başına sorun teşkil ediyordu. İngiltere bu konuda da şanslıydı. Çünkü kömürü yakıt olarak kullanan trenler ülke boyunca yaygınlaşmıştır. Ayrıca İngiltere geniş su yolları ağına sahiptir. Mevcut gerçeklikler ve kaderin onlara verdiği şansı iyi kullanan bir ulus neticede güneş batmayan imparatorluğu kurmuştur.

Kömür enerji piyasasındaki itici gücü 20. yy başında petrole devretmiştir. Ancak dünyanın en büyük petrol rezervine sahip Venezuela değil güneş batmayan imparatorluk, kendi kendine yetebilen bir ülke bile değildir. Bu yüzden ülke dünya çapında uluslararası ilişkiler araştırmacıları tarafından sıklıkla araştırılmakta ve literatüre Venezuela hakkında yeni kaynaklar kazandırılmaktadır. Bu çalışma da bu hedefle yola çıkmış ve uluslararası ilişkiler araştırmacısı gözünden Venezuela enerji kaynaklarını inceleyerek politikayı etkileyecek sonuçlara ulaşmayı amaçlamıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Venezuela ve tarihi hakkında genel bilgi verilmiştir. Çünkü bir ülkenin bugünü ve yarını hakkında politika penceresinden yorum yapılması isteniyorsa o ülkeyi iyi tanımamız gerekir. O ülkenin coğrafyası, sosyolojisi, tarihi ve ekonomisi o ülkeyi tanımak için bize önemli anahtar kelimeler sunar. Bu anahtar kelimeler sayesinde uluslararası ilişkiler tartışma odasının kilitli kapısını açabiliriz.

Üçüncü bölümde ele alınan konu enerji kaynakları ve bu enerji kaynaklarının uluslararası politika açısından değerlendirilmesidir. Bunun için önce enerji kaynaklarının incelenmesi gerekir. Venezuela'da uluslararası arenada etki sağlayabilecek ve karar alıcıların karar verme sürecinde söz sahibi olmalarını sağlayacak enerji ham maddesi petroldür. O yüzden çalışma petrol üzerine yoğunlaşmıştır. Zaten petrol tüm dünyada enerjinin ana sağlayıcısı konumundadır. Ülkedeki doğal gaz ve kömür kaynakları, dış siyasetini etkileyecek kadar büyük

miktarda olmadığı için bu hammaddelere yoğunlaşılmamıştır. Burada petrol ve uluslararası siyaset hakkında da bilgi vermek gerekir. Çünkü siyaseti bu kadar etkileyen bir ekonomik değerini bunu nasıl yaptığı anlatılmalıdır. Bu amaçla ortaya çıkan 'petropolitik' kavramı uluslararası ilişkiler kuramları üzerinden anlatılmış ve petrolün önemi ortaya konmuştur.

Hugo Chavez kuşkusuz ki Venezuela siyasetinin 20. ve 21. yüzyıllardaki en çok ses getiren lideridir. Bu çalışmanın dördüncü bölümü Chavez dönemine ayrılmıştır. Chavez adeta Venezuela siyasetine eksen kayması yaşatmış ve onu yeniden dizayn etmiştir. Bu dizayn süreci ülkenin uluslararası arenadaki yerini de etkilemiştir. Örneğin Chavez dönemine kadar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile iyi ilişkiler yaşayan Venezuela, Chavez ile birlikte ABD'nin düşman ülkeler listesine girmiştir. Çünkü Chavez hem ideolojik anlamda hem de uyguladığı ekonomik ve güncel politikalar bağlamında ABD'nin tam karşısında konumlanmıştır. Kapitalist ekonomiye sahip ve kendisine müttefik gördüğü ülkelerde neoliberal politikalar güdüldüğünü isteyen ABD karşısına Chavez sosyalist bir lider olarak çıkmıştır. Chavez izlediği sosyal politikalar ile gelir adaletsizliğini bitirmek istemiş; ülkenin en büyük gelir kaynağı olan petrolü kamulaştırmalarla yabancı yatırımcılar ve ülke elitlerinin pay sisteminden çıkarmış, yoksul halkı kalkındırmak için uyguladığı sosyal politikalarda finans kaynağı olarak kullanmıştır. Uluslararası sistemde ise özellikle soğuk savaş sonrası ABD'nin dayattığı tek kutuplu dünya sistemine karşı çıkmış ve buna alternatif olarak çok kutupluluk sistemini savunmuştur. Bu amaçla dünyanın herhangi bir yerinde, onun kültürüne ve dinine uzak ya da yakın olmasına bakmaksızın, ABD karşıtı ülkelerle ittifaklar kurmuştur. Chavez 2013 yılındaki ölümüne kadar sadece Venezuela siyasetini değil dünya siyasetini de derinden etkilemiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise Chavez'in ardılı Nicolas Maduro ve dönemi incelenmiştir. Çünkü Maduro kendini Chavez'in oğlu olarak tanımlar. Onun başlattığı Bolivarçı sosyalist politikalarının devamını sağlamakla kendini memur etmiştir. O da Chavez gibi ABD karşıtıdır. Ancak Maduro dönemi Chavez döneminin sahip olduğu bazı şanslardan yoksundur.

Örneğin uluslararası piyasada düşen petrol fiyatları ekonomisini petrole bağlı Venezuela'da büyük yıkımlara yol açmıştır. Çünkü ne Chavez öncesi, ne de Chavez döneminde üretim ekonomisinin özgürlüğünü ve esnekliğini sağlayacak gerekli politikalar hayata geçirilmemişti. Ülke hep petrol gelirlerine dayalı bir ekonomik sistem benimsemiştir ve bunun sıkıntısı Maduro döneminde kendini büyük oranda göstermiştir. Büyük ekonomik buhranı fırsat bilen ABD ise Maduro karşısında, seçimleri kazanmadan kendini geçici devlet başkanı ilan eden muhaliflerin lideri Guaido'yu devlet başkanı olarak tanıdı. Tüm bu gelişmeler ülkedeki ekonomik ve sosyal durumları kötüleştirmeye ve Maduro'yu daha zor durumlara sokmaya devam etmektedir. Bunun yanında devletler arası ilişkilerdeki dengeler de Chavez dönemiyle aynı değildir. Değişen iktidarlara değişen dış politikalar bu dengede bazı ayarlamalar yapılmasına sebep olmuştur.

Altıncı ve son bölümde ise ülkedeki güncel durum incelenmiştir. Ülke belki de tarihinin en zor ekonomik sıkıntısını yaşamaktadır. Bu ekonomik sıkıntı sosyal hayatı da olumsuz etkilemektedir. Güvenlik problemlerinden temel ihtiyaç maddelerine erişememeye kadar ülkede baş gösteren kaos Maduro hükümetini adeta felce uğratmaktadır. Maduro hükümeti ise günü kurtaracak tedbirler almaya çalışmaktadır. Çünkü durumun aciliyeti onu uzun vadeli politikalar kurmaktan alıkoymaktadır. Tüm bu gelişmeler Venezuela'yı uluslararası siyasette de etkilemektedir. Chavez döneminde daha esnek bir dış politika izleyen hükümet Maduro döneminde aynı esnekliğe sahip değildir. Bozuk ekonomik durum petrol üretimini dahi etkilemiş durumdadır ki petrol şu an Venezuela'yı bu kötü günlerden çıkarmaya aday en güçlü ekonomik girdidir. Ülkenin durumu petropolitika ve uluslararası siyaset penceresinden son bölümde değerlendirilmiş ve bu değerlendirme ışığında bir sonuca ulaşılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın başında iki tane ana soruyla karşı karşıyayız: 1) Petrol uluslararası ilişkilerde ne kadar etkilidir? 2) Venezuela’da çıkan petrol dış siyasetine ne kadar etkilidir? Bu iki temel soru çevresinde araştırma şekillenmiş, bu süreç içinde ortaya çıkan ve bağlantılı olan yan sorulara da cevap aranmıştır. Bulunan cevaplarla araştırma problemine bir sonuç üretmek amaçlanmıştır. 20 yy’ ın başında İngiltere başbakanı Winston Churchill “Bir damla petrol bir damla kandan daha değerlidir” derken petrolün uluslararası ilişkilerdeki yerine de işaret ediyordu (Emeklier ve Ergül, 2007: 74). Petrol yüzyılın başında yeni yeni kömürü ikame etmeye başlamış, enerji kaynağı olarak piyasalarda yerini almıştır. Ancak daha o zamandan ünlü İngiliz siyasetçi petrolün önemini kavramış ve bu sözü söylemiştir. Günümüzde petrole ihtiyaç daha da artmıştır. Çünkü teknoloji daha çok gelişmiş, gelişen teknolojiyi besleyen petrol ihtiyacı da bununla paralel bir şekilde artmıştır. Örneğin yüzyıl öncesine kadar daha büyük ve hızlı uçaklar üretilmiştir. Bu uçaklar daha çok yolcuyu daha kısa sürede taşıyabilmektedir. Ama bunların yanında daha çok yakıtı yani petrole ihtiyaç duyarlar. Kuşkusuzdur ki Churchill’in yüzyıl önce söylediği sözler güncelliğini korumaktadır. Günümüzde en çok kan en çok petrol rezervine sahip olan ülkelerde dökülmektedir. Artık çatışmalar konvansiyonel harpten ziyade başka türlerde tecrübe edilmektedir. Günümüz çatışmaları yoğunlukla vekalet savaşları üzerinden gerçekleşmektedir. Her ne kadar şekil değiştirmiş olsalar da yüzyıl öncesinin aynı sebepleri günümüzde de etkindir. O zamanlar devletler enerji kaynağı petrole sahip olmak için ordularını büyük harp alanlarında savaştırıyordu. Bugün ise devletler yine petrole sahip olmak için çatışmaktadır. Ancak büyük ordularıyla savaş meydanlarında karşılıklı çarpışmamaktadırlar. Vekaletler üzerinden birbirlerine üstünlük kurmaya çalışmaktadırlar. Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ya da Körfez Savaşlarında ABD ordusu direk sahada olsa da son yüzyılda ABD daha çok vekaletleri üzerinden sıcak çatışmalar içerisinde çıkarlarını kollamaya çalışmıştır.

Venezuela'daki petrol öncesi ve sonrası döneme bakarsak ikinci sorumuza da cevap bulmuş oluruz. 20. yüzyılın başında petrolün ekonomiye katkısı başlamadan önce Venezuela sıradan bir Latin Amerika ülkesiydi. Ekonomisi tarıma dayalıydı. Ancak petrolün sahneye çıkışı milli geliri arttırmıştır. Artan bu milli gelir iç ve dış politikada değişikliklere yol açmıştır. Petrol gelirleri kimi iktidarlar zamanında ülke elitleri ve yabancı sermaye sahipleri arasında bölünürken, kimi zaman da sosyalist politika güden liderler vasıtasıyla daha çok halkın faydasına kullanılması amaçlanmıştır. Ama büyük devletlerin Venezuela üzerindeki ilgisini her zaman canlı tutmuştur. Çünkü Venezuela petrollerini kontrol etmek demek uluslararası siyasette avantajlı pozisyona geçmek demektir. Ancak Venezuela her ne kadar zengin kaynaklara sahip olsa da bugüne değin bunları gerektiği kadarıyla kullanmasını bilememiştir. Güncel ağır ekonomik kriz bunun en açık ve acı göstergesidir. Oysa ki ülke bu gelirler sayesinde daha milli politikalar güdüp üretim ekonomisini kurmuş olsaydı, şu an dünyanın sayılı güçlerinden biri olabilirdi. Petrol dış politikada en etkin şekilde Chavez döneminde kullanılmıştır diyebiliriz. Chavez ABD'nin uluslararası hegemonyasına karşı çıkmıştır. Bunun için birçok müttefikler aramış ve çeşitli politikalar üretmiştir. Tüm bunları yaparken güç aldığı kaynak petrol gelirleridir. Belki de ülkesinde bu kadar petrol olmasa Chavez ideolojisi paralelinde bu kadar etkin çalışamayacaktı. Maduro dönemi düşen petrol gelirleri ve dış politikadaki hız kaybının aynı zamana denk gelmesi buna bir göstergedir. Petrolün hem dünya siyasetindeki hem de Venezuela siyasetindeki yeri ve etkisi bu araştırma probleminin bir sonucu olarak ortaya konacaktır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma petropolitiğin önem ve etkisini göstermek ve bunun Venezuela üzerindeki yansımalarına ayna tutmak amacındadır. Petropolitika pek çok araştırmacı tarafından araştırılmış ve çeşitli örneklerle literatüre katkılar yapılmıştır. Bu araştırmalar sayesinde karar

alıcılar olaylara farklı boyutlardan bakabilmekte ve değişik fikirler üretebilmektedir. Ayrıca ileri araştırmalar için de kaynak teşkil etmektedir. Çalışma literatüre bu katkıyı sağlayanlardan biri olmayı amaçlamaktadır. Bu amacını ise Venezuela örneğini ayrıntılı inceleyerek gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Çünkü Venezuela dünyada en çok petrole sahip olan ülke olmasına rağmen aynı zamanda en büyük ekonomik krizle boğuşan ülkelerden de biridir. Nasıl olur da bu kadar büyük potansiyele sahip bir ülke bu kadar büyük sıkıntılarla yüzleşmektedir? Bu sıkıntılar sadece ekonomik boyutta olmamakta sosyolojik olarak da topluma büyük zararlar vermektedir. Yaşanan büyük güvenlik sorunları halkın sürekli tetikte olmasına sebep olmaktadır. Komşu ülkelere son yıllarda çok fazla göç verilmiş, hem o ülkelerdeki hem de Venezuela'daki sosyal düzen bu göç dalgalarından kötü yönde etkilenmiştir. Oysa ki petrol gelirleri etkin kullanılmış olsaydı Venezuela göç veren değil göç alan bir ülke konumunda olacaktı. Bu yaşananlar sadece uygulanan politikaların sonuçlarından bazılarıdır. Yıllarca yaşanan süreç ve yapılan hatalar bu günlerin yaşanmasına neden olmuştur. Geçmişten günümüze, özellikle Chavez ve Maduro dönemlerine odaklanarak Venezuela dış politikasını petrol çerçevesinde incelemek bu sürecin röntgenini çekmek olacaktır. Bu sayede yapılan hatalar ortaya dökülecek ve gelecek için hem Venezuela'ya hem de diğer ülkelere örnek teşkil edecek sonuçlara ulaşılarak çalışma bir diğer amacına ulaşmış olacaktır.

1.3. Yaklaşım ve Yöntem

Çalışmanın başında Venezuela ve petropolitika incelenerek araştırmaya giriş yapılmıştır. Çünkü araştırmanın iki ana konusu petrolün siyasete etkisi ve ülkedeki kaynakların ne kadar etkin kullanılabildiğidir. Daha sonra Chavez ve Maduro dönemlerine odaklanılmıştır. Çünkü Chavez Venezuela siyasetinde bir dönüm noktası denebilecek değişimlere imza atmıştır. Ülkenin adını Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti olarak değiştirmiş, sosyalist politikalar uygulamaya koyulmuş, bölgedeki diğer solcu hükümet ve aktörlerle yakınlaşmış, dünyada ise

ABD karşıtı ülkelerle ilişkilerini geliştirmiştir. Tüm bunları yaparken petrolden güç almıştır. Maduro ise Chavez'den aldığı bayrağı taşımaya devam etmiştir. Ancak petrol Chavez'e verdiği esnekliği Maduro'ya vermemiştir. Çalışmada her iki dönemin bu özellikleri güncel veriler ve örnek olaylarda anlatılmıştır. Son bölüm olan güncel durumda ise tüm olay ve durum örgülerinin adeta çözüm yeri olmuş, geçmişten günümüze tüm siyasi ve ekonomik süreçlerin sonuçları çeşitli kaynaklardan faydalanılarak gösterilmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar sayesinde araştırma probleminde ortaya çıkan sorular da cevaplarını bulmuşlardır.

Çalışma boyunca literatür taraması yapılmış Türkçe, İngilizce ve İspanyolca kaynaklar incelenmiştir. Önceki araştırmaların literatüre yaptıkları katkılardan faydalanılarak petropolitika kavramı ve Venezuela enerji politikaları anlatılmıştır. Bunların yanında tarihi örnek olaylar bu anlatımlara katkıda bulunmuştur. Siyaset yaşayan bir olgudur. İnsanlar yorulsa bile siyaset yorulmaz, doğup batmaktan yorulmayan güneş gibidir. Nasıl derede yüzen biri yorulunca dinlenmek için dereyi bir süreliğine durduramazsa, siyasetteki aktörlerde bu akan süreci durduramazlar. Akışa ayak uydurmak ve geri kalmamak için onu hızına uymak gerekir. Bu yüzden bu araştırma için güncel siyasi olayların analizi çok önemlidir. Sadece kavramları vermek yeterli olmayacaktır. Anlatılanları destekleyen örnek olaylar verilmek istenen mesajı daha anlaşılır kılacaktır. Bu saikle, güncel olaylar çeşitli basın yayın organlarının incelenmesi suretiyle değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu sayede anlatılmak istenilen daha açık hale gelmiştir. Araştırmada ikincil analizler ve içerik analiz tekniklerinden yararlanılmış; grafik ve tablo görselleri yardımıyla veriler daha somut hale getirilmiştir. Venezuela'daki Chavez ve Maduro dönemi enerji politikaları ve dönemin uluslararası ilişkileri incelenirken örnek olay tekniğinden faydalanılmıştır. Bu araştırma açıklayıcı bir temel araştırma niteliğindedir.

1.4. Çalışmanın Önemi

Çeşitli literatür kaynaklarından yararlanan bu araştırma literatüre katkı yapmayı hedeflemektedir. Petrol sadece ekonomik bir araç değildir. Birçok siyasi sonuçları olan bir değerdir. Siyaset ise insanların hayatlarını doğrudan etkileyen bir faktördür. Bir ülke dış politikada ne kadar güçlü ve karalıysa iç politikada da benzer başarıyı gösterir. İç politikadaki benzer başarı da refah seviyesini arttırır. Petrolün siyaset üzerindeki etkisini anlamak bu işin başında gelir. Daha sonra ise Venezuela örneğinden petrol siyasette nasıl başarıyla kullanılmış ya da kullanılmamış ortaya konmuştur. Bu örnek durum sayesinde hatalar ve doğru yapılanlar anlatılmış ve gelecek uygulamalara örnek sağlamıştır. Sadece olayları anlatıp bırakmamak, ayrıca yapılan hatalar ve doğrular hakkında yorumlarda bulunmak bu araştırmadan ileride faydalanacak olanlar için yol gösterici olacaktır. Petropolitikayı anlamak, Venezuela örnek olayı üzerinden bu anlayışı pekiştirmek çalışmanın önemini gösterir.

BÖLÜM 2

VENEZUELA HAKKINDA

2.1. Ülkeye Genel Bakış

Venezuela, 916.445 km²'lik yüzölçümüyle Güney Amerika Kıtasının kuzeyinde yer almaktadır (Harita 1). Bu konum Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri arasında geçiş noktası sağladığı için Venezuela'ya stratejik bir önem kazandırır. Kuzeyinde Karayip Denizi, batısında Kolombiya, Güneyinde Brezilya ve doğusunda Guyana bulunur. Ülke dört coğrafi bölgeye ayrılmaktadır: kuzey batıda Maracaibo, güney batıdan kuzey doğuya And Dağları, merkezde Orinoco nehri ve güney doğuda Guayana (DEİK, 2015). Ülkenin kuzeyindeki adalar bölgesi alçakta kalır. 4.978 m. yüksekliğindeki Bolivar Zirvesinin bulunduğu And Dağları bölgesi ülkenin en yüksek yeridir. En büyük göl kuzeybatı' da bulunan Maracaibo Gölü'dür. En zengin su kaynağı Orinoco Nehri'nin döküldüğü Karayip Denizi'ne komşu Orinoco Delatası zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarını barındırır. Dünyanın en yüksek şelalesi olan 980 m. yüksekliğindeki Kerepakupai Meru (Angel) Şelalesi ülkenin doğal harikalarındandır. Venezuela'nın %50'si ormanlık alandır. Korunması gereken doğal miraslardan olan 30.000 kapalı tohumlu bitkiden 8.000'i endemik özellik göstermektedir. Ülkede 49'u endemik olmak üzere 1.418 kuş çeşidi vardır. Bunların yanında 318 memeli ve 197 anfibik tür mevcuttur (DEİK, 2015). Deniz kıyısında denizin etkisiyle nemli ve yağışlı bölgeler bulunur. And Bölgesi'nde ve Falcon Eyaletindeki Medanos de Coro'da çöl iklimi görülür. Alçalarda hava sıcak ve nemliken yükseklerde hava sıcaklığı düşüktür. Ülke tropikal kuşak üzerinde bulunur

Harita 1: Venezuela Haritası

Kaynak: Orangesmile. 2020.

Ülkenin nüfusu Haziran 2019 rakamlarına göre (tahmini) 32.219.521'dir. Nüfusun %67'si melez (mestizo-Avrupalı, Afrikalı ve yerli karışımı), %21' i beyaz (İspanyol, Portekizli, İtalyan, Alman, Arap ve diğerleri), %10'u siyahi ve %2'si yerlidir (T.C. Dışişleri bakanlığı, 2020c). Beyazlar sosyal hayata daha hakimdir. Genelde ticaretle uğraşır. Mestizolar ve siyahiler büyük oranda çiftçi veya işçi olarak istihdam edilmiştir. Beyazlar şehirlerde yoğunlaşmıştır. Ülkenin %98'i Hristiyandır. Yahudi ve Müslüman azınlıklar bulunur. Kırsal alanda yaşayan yerliler ise pagandır. Ülkenin resmi dili diğer Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğunda olduğu gibi İspanyolcadır. Başkent Karakas, Maracaibo, Barquisimeto ve Valencia önemli şehirleridir.

Ülke başkanlıkla yönetilen federal bir cumhuriyettir. 23 Eyalet, başkent bölgesi ve 1 federal bağımlı bölge (Los Roques/Ada) idari parçalarıdır. Başkanın görev süresi 6 yıldır ve başkanlık seçimi için herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. 167 üyeli tek kamaralı Ulusal Meclis yasama organıdır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020b). Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerine ek olarak Venezuela’da ‘vatandaşlık’ ve ‘seçim’ güçleri bulunur. Altı kişiden oluşan ‘Yüksek Adalet Divanı’ yargı gücünün uygulanmasını sağlar. Hakimler 12 yıllığına Ulusal Meclis tarafından atanır. Başkan ordunun başı olmasının yanı sıra yüksek mahkeme üyelerini de görevden alabilir. Vatandaş Gücü’nü, Ombudsman, Başsavcı ve Sayıştay Başkanı tarafından oluşturulan “Cumhuriyet Etik Konseyi” oluşturur. Bu konsey Adalet Divanı’na gitmeden önce, hukuk işlemlerinin yasallığını sorgular. Vatandaş Gücü’nün üyeleri Ulusal Meclis tarafından yedi yıllığına seçilir (Erdoğan, 2019: 355). Seçmen gücü ise her düzeydeki seçimlerin yürütülmesiyle ilgilendir. Tüm kamu hizmetleri merkezi hükümet, eyalet yönetimi ve belediyeler tarafından yerine getirilir.

2.2. Ülkenin Tarihi

Venezuela’nın tarihi milattan önce binlerce yıla dayanır. Bu topraklar, yerli hakimiyetinden sömürgecilik dönemine, Simon Bolivar’ın gerçekleştirdiği bağımsızlık hareketinden günümüze kadar çok çeşitli tarihi olayları tecrübe etmiştir. Bazı bilim adamları göre 15000 yıl öncesine kadar Güney Amerika kıtasına yerleşim tarihlendirilir. Diğer bilim adamları ise bu tarihi 11000-10000 yıl öncesine çeker. (Dillehay, 2008: 29) Venezuela’nın ilk sakinleri, Carib, Arawak, Mariche, Caquetio ve Timoto-cuicas kabileleridir. Ülkenin bu günkü ismi ise 1499’da bölgeye gelen İspanyol denizci Alonso de Ojeda’dan gelmektedir. Ojeda, bölgeyi kendisine Venedik’i anımsattığı için küçük Venedik anlamında *Venziola* olarak adlandırmıştır (Aljazeera Turk, 2013). M.Ö. 7000 yılında yerli halk ‘El Jobo’ adındaki tarihi değerdeki şehri kurmuştur. 1498’de ise Kristof Kolomb’un Venezuela topraklarına ulaşarak

bölgenin kaderini değiştirmiştir. 1535’ de İşpanyollar Venezuela’yı koloni haline getirmeye başlamasıyla yerli halk yerinden edilmiş ve 1550 senesiyle beraber Afrikalı köleler iş gücü açığına kapatmak için bölgeye getirilmiştir (Tarihi Olaylar, 2020).

27 Mayıs 1717’de *El Virreinato de Nueva Granada*/Yeni Granada Yardımcı Krallığı İşpanyol sömürge yönetimi olarak kurulmuştur. Yardımcı Krallık günümüz Ekvador, Kolombiya, Panama ve Venezuela topraklarını kapsamaktadır. Diğer sömürge yönetim birimleri olan *Real Audiencia de Quito*, *La Capitanía General de Venezuela* ve *Real Audiencia de Santa Fe* kuruluşunda birleştirilmiştir (Ecured, 2020). 1749 yılında İşpanyol sömürge yönetimine karşı ilk başkaldırı yaşanmıştır. Ancak kraliyetin gönderdiği takviye birlikler yüzünden isyan başarıya ulaşamamıştır. 1810’da İşpanya’nın Fransa’ya yenilmesini fırsat bilen isyancılar bağımsızlık ilan etmiştir ve bir yıl sonra bağımsızlık bildirgesini imzalamışlardır (Tarihi Olaylar, 2020).

General Francisco de Miranda, 5 Temmuz 1811’de 1. cumhuriyeti kurarak İşpanyol sömürgeciliğine son verecek ilk adımı atmıştır. Ancak cumhuriyetin ömrü uzun sürmemiştir. Daha sonra 1813’de 2. cumhuriyet kurulmuştur. O da 1. cumhuriyet gibi uzun ömürlü olamamıştır. Tam bağımsızlık Simon Bolivar ve komutanlar Antonio Jose de Sucre, Jose Antonio Paez, Rafael Jose Urdanete ve Jose Purudencio Padilla ile kazanılmıştır (Aljazeera Turk, 2013). 1814’de İşpanya tekrar yönetime hakim olmak için bölgeye asker göndermiştir ancak 1819’da Simon Bolivar yönetimindeki Büyük Kolombiya/*Gran Colombia* ordusu İşpanyolları yenilgiye uğratmıştır ve Bolivar ertesi yıl Büyük Kolombiya’nın ilk cumhurbaşkanı olmuştur (Tarihi Olaylar, 2020). Ancak 1830’da Venezuela Büyük Kolombiya’dan ayrılmış ve Antonio Paez önderliğinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu dönemde, 1998 yılına kadar devam edecek olan Muhafazakar ve Liberal partilerin oluşturduğu iki partili siyasal sistem benimsenmiştir. 1830-1899 yılları arası dönemde siyasi istikrar

sağlanamamış ve 42 defa iktidar değişikliği yaşanmıştır. 1899 yılında askeri bir darbe yaşanmıştır ve ülkede yaklaşık 40 yıl sürecek Vicente Gomez etkisi başlamıştır. Gomez döneminde düzenli orduya geçiş yapılması, merkezi hükümetin gücünün artırılması, Maliye ve Hazine Bakanlıklarının kurulması ve ilk defa petrolün çıkarılması gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır (Usta, 2020). 1908-1935 yılları arasında diktatör Juan Vicente Gomez yönetimin başına geçmiştir. Kurduğu petrole dayalı ekonomiyle Venezuela dünyanın sayılı petrol ihracatçılarından biri olmuştur. (39., 42. ve 44. başkan olarak görev yapmıştır. Başkan olmadığı dönemlerde kukla başkanlar yoluyla yönetimde etkili olmuştur.) (Tarihi Olaylar, 2020).

1935 yılında Gomez'in ölümünün ardından başkan olan Eleazar Contreras döneminde birçok demokratik yenilik tecrübe edilmiştir. Başkanlık dönemi beş yıl ile kısıtlanmış ve yeniden başkan seçilmek yasaklanmıştır. Venezuela İşçi Konfederasyonu (CTV), Venezuela Komünist Partisi (PCV) ve Demokratik Hareket (AD) bu dönemde kurulmuştur. Hristiyan Demokrat Parti (COPEI), Cumhuriyetçi Birlik Partisi (URD) ve Venezuela Ticaret Odası Federasyonu (FEDECAMARAS) kurulmak için 1945 sonrasındaki dönemi beklemişlerdir (Dinçer, 2017: 29,30). 1945 ve 1948 yılları arasında, 1928 Hareketi ve *Accion Democratica* (AD) Partisinin Başkanı Romulo Betancourt devlet başkanı olmuş ve bu dönemde ülkede ilk kez demokratik seçimler yapılmıştır (Erdoğan, 2019: 353). 1948'de devlet başkanı koltuğunda oturan Romulo Gallegos, görevinin 8. ayında yüksek rütbeli subay Marcos Jimenes'in de katıldığı darbeyle görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. (Jimenes daha sonra 1952-58 yılları arasında başkanlık görevinde bulunmuştur.) (Tarihi Olaylar, 2020).

1958'de üç parti AD, COPEI ve URD Punto Fijo Pakti'nı imzalamıştır. Bu pakta göre seçimlere saygı duyulacak ve kaybeden parti darbe yapmayacaktır. Punto Fijo demokrasiye, adalete ve istikrara vurgu yapıyordu (Usta, 2020). Punto Fijo sonrası ilk seçimler 1959 yılında yapılmıştır. Pakt, oyların %49'unu alarak AD partisinin başkanı Romulo Betancourt'u başkan

olarak belirlemiş ve kabineyi kendi üyelerinden seçmiştir. Venezuela solu ise pakt üyelerinin ülkedeki gücü ve değerleri kendi aralarında bölüşmek için anlaşma yaptığını ileri sürerek sokak gösterilerine başlamıştır. Betancourt gösteriler sonucu Venezuela Komünist Partisi (PCV)' yi ve Devrimci Sol Hareket (MIR)' ı kapatma kararı almıştır. Pakt sonrası seçimler her 4 yılda bir yapılmış ve başkanlık AD ve COPEI adayları arasında paylaşılmıştır (Acar, 2019: 69-70).

Betancourt döneminde ithal ikameci sanayileşme modeli (İİS) benimsenmiştir. (İİS politikasının amacı yurt dışından ithal edilen malların özendirme ve teşvik gibi araçların kullanılmasıyla yurt içinde üretilmesinin sağlanmasıdır). Vergi oranları arttırılmış, korumacı politikalar geliştirilmiştir. Devletin sahipliğinde Venezuela Petrol Şirketi (CVP) kurulmuştur ve petrol çıkarım hakkını kiralama dönemi geçici olarak sonlandırılmıştır. OPEC'in kuruluşunda hükümet önemli rol oynamıştır (Dinçer, 2017: 31). Bu dönemde de Bolivarcı Chavezcilerin anlayışına paralel olarak petrol fiyatlarını ve gelirlerini kontrol etme ve bu gelirleri sosyal politikalarda kullanma gayesi güdülmüştür. Ancak Chavez dönemiyle aynı sonuçlara ulaşabildiğini söyleyemeyiz. Örneğin yoksul halk düşünülerek oluşturulan tarım politikaları sürdürülememiş ve nihayete erememiştir. 1973'de AD adayı Carlos Andres Perez başkan olmuştur. Artan petrol gelirlerini halkın refahını arttırmak için kullanmıştır. Milli petrol şirketi PDVSA (Petroleos de Venezuela S.A./Venezuela Petrolleri) onun döneminde kurulmuştur. Perez döneminde artan dış borç ve düşen petrol gelirleri yüzünden 1980'li yıllarda Venezuela'da ekonomik kriz yaşanmıştır. Yine 80'li yıllarda köyden kente yaşanan göç dalgası fakirliğin yüksek refahın düşük olduğu gecekondu mahallelerinin oluşmasına sebep olmuştur. 80'li yılları Venezuela neoliberal ekonomi politikalarını uygulayarak geçirmiştir. 1978 seçimlerini Luis Herrera kazanmıştır. Perez döneminin benimsenen İİS modeli, gümrük vergilerinin yükseltilmesi, ülke sanayisinin kamulaştırılması gibi politikalar sona erdirilirken ekonomiye devlet müdahalesi azalmış, korumacı vergi tarifesi düşürülmüştür. Perez dönemine benzer olan şey ise artan dış borçtur (Dinçer, 2017: 32). Ancak Herrera dönemine miras olarak

1975-76 arasında ÷lkede artan döviz rezervleri sonucu petrol ve elik end÷strileri kamulaştırılması kalmıştır (Tarihi Olaylar, 2020).

1978 seçimlerinde koltuğunu Luis Herrera'ya kaptıran Perez 1988'de yeniden başkan olmuştur. nceki başkanlığında daha sosyalist politikalar izleyen Perez, umulduğu gibi yapmamıştır. Özelleştirmeler artmış, devlet teşvikiyle ÷retim kaldırılmıştır. Neoliberal politikalar ikinci Perez dönemini domine etmiştir (Usta, 2020). Bu dönemde bozulan ekonomiden doğan tepki Hugo Chavez'in doğuşuna ortam sağlamıştır. Punto Fijo Paktı'ndan Chavez'in başkanlığına kadar olan s÷rede Venezuela ABD tarafından örnek demokratik ÷lke olarak gösteriliyordu. Ancak Chavez'in başa gelmesiyle Venezuela ve ABD siyasi tarihlerinde yeni bir sayfa açılmıştır. Chavez döneminde halk petrol gelirlerinden önceki dönemlere oranla daha çok faydalanacaktır. Chavez 1998'den 2013'de kanserden ölene kadar iktidarda kalmıştır ve Venezuela siyasetinde köklü değişikliklere sebep olmuştur. Onun ardından politikalarının devam ettirecek olan sağ kolu Nicolas Maduro iktidarı devralmıştır. Yoğun ekonomik kriz ve dış m÷dahale baskısına rağmen Maduro halen iktidarını s÷rd÷rmeye çalışmaktadır.

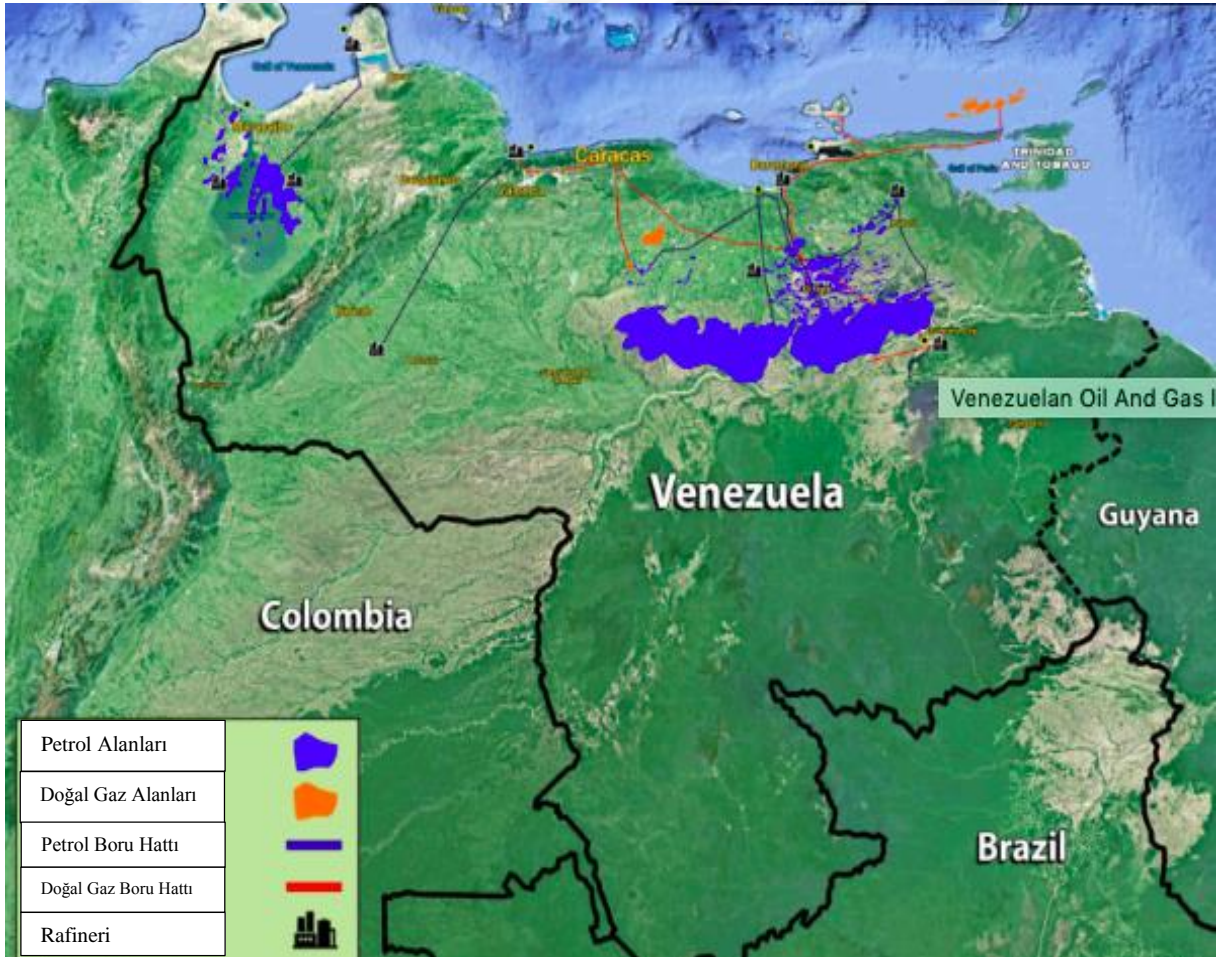
BÖLÜM 3

ENERJİ HAKKINDA

3.1. Venezuela'da Enerji Kaynakları

Venezuela'da enerji kaynağı olarak petrol, doğal gaz ve kömür ön plana çıkmaktadır. Fakat bunların içinden uluslararası siyasete etki edebilecek ve Venezuela'yı dünya siyasetinde önemli bir aktör haline getirebilecek kaynak petroldür (Harita 2).

Harita 2: Venezuela'da Petrol ve Doğal Gaz Alanları

Kaynak: Maps&Conflicts Data Base. 2019.

Venezuela dünya üzerinde en çok petrol rezervlerine sahip ülkedir (Tablo 1). Ancak üretim rakamlarına baktığımızda Venezuela 2.007.000 bbl (blue barrel) (ABD bbl varil÷0.0062898=1 Litre) ile dünyada 11. sıradadır. İlk beşteki ülkelerin rakamları şöyledir: 1- Rusya: 10.580.000 bbl, 2- Suudi Arabistan: 10.130.000 bbl, 3-ABD: 9.352.000 bbl, 4- İran: 4.469.000 bbl, 5- Irak: 4,454,000 bbl. (Hürriyet, 2020). En çok rezerve sahip olup petrol üretiminde 11. sırada olmak ülkedeki petrol üretim sürecindeki yetersizlikleri göstermektedir. Petrol tüketimi açısından Venezuela dünya sıralamasında daha geridedir. 2019 yılı 1000 varil/günlük verilerine göre dünyanın ilk beşini şu ülkeler oluşturmaktadır: 1-ABD: 19400, 2- Çin:14056, 3-Hindistan: 5271, 4-Japonya: 3812, 5-Suudi Arabistan: 3788. Venezuela'daki tüketim rakamı ise 356'dır. (Statista, 2020). Bu kadar az petrol tüketimi ülkenin sanayisinin fazla gelişmemiş olduğunun göstergesidir çünkü buna paralel olarak enerji tüketim ihtiyacı da azdır.

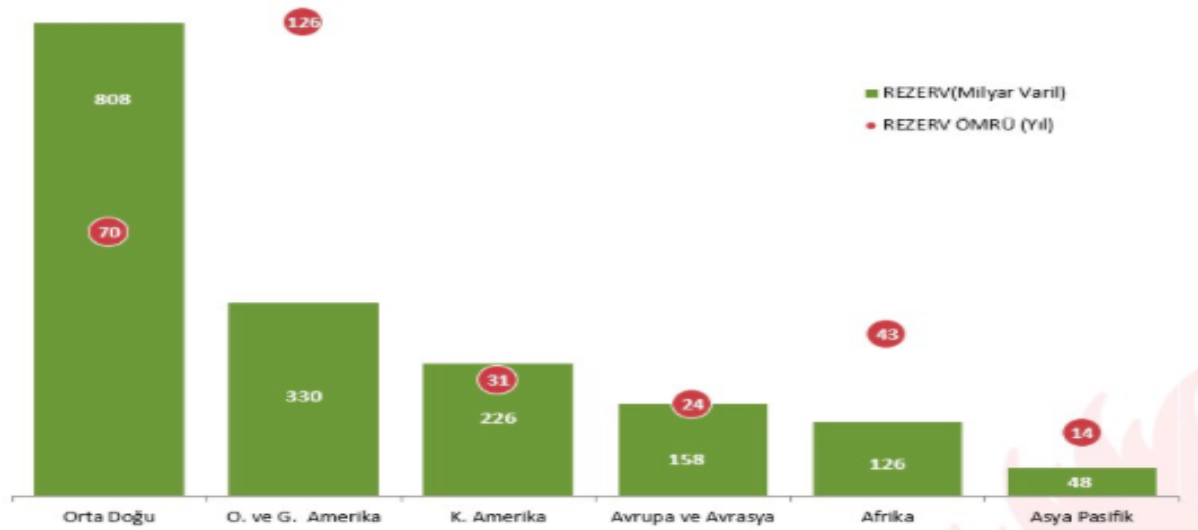
Tablo 1: Ülkelere Göre Petrol Rezervleri. (Milyon Varil).

Sıra	Ülke	2018 Rezervi	Pay %
1	Venezuela	302.250	17.50
2	Suudi Arabistan	266.208	15.42
3	Kanada	170.540	9.88
4	İran	157.200	9.10
5	Irak	148.766	8.62
6	Kuveyt	101.500	5.88
7	Birleşik Arap Emirlikleri	97.800	5.66
8	Rusya	80.000	4.63

Kaynak: Enerji Atlası. 2018.

Dünyada en çok petrol rezervine sahip ülkesi olmak Venezuela'yı hem ekopolitik hem de petropolitik anlamda söz sahibi yapmaktadır. Ülkenin sahip olduğu rezervler ekonomisine büyük katkı yapacak düzeydedir. Hatta ekonomiye yeterince katkıyı yaptıktan sonra ihraç etmeye yetecek kadar petrol vardır. İhraç edilen petrol ise doğrudan Venezuela'nın dış politikasını etkilemektedir. Çünkü dünyada temel ihtiyaç enerji ve enerjinin temel ihtiyacı petroldür. Savaşların ana sebebi petrolün başat rol oynamaya başladığı 20. yy boyunca bu fosil yakıt olmuştur. Bu gerçek 21. yy boyunca etkisini arttırarak devam ettirmektedir ve çok daha uzun yıllar da bu etkisini sürdürecektir. Grafik-1'deki verilere bakıldığında görülmektedir ki rezerv ömrü açısından da en çok ömre sahip bölge yaklaşık 126 yıl ile Orta ve Güney Amerika'dır. Venezuela'dan sonra en çok rezerve sahip ülkelerin bulunduğu Ortadoğu petrollerinin ömrü yaklaşık 70 yıl olarak tahmin edilmiştir. Bölge olarak en çok rezerve sahip yer Ortadoğu olsa da ülke bazında birinciliğe Venezuela sahiptir. Bu veriler açısından değerlendirecek olursak, Venezuela geçmişte ve bugün sahip olduğu petrol avantajını gelecekte de uzun yıllar koruyacaktır. En yakın rakibi Ortadoğu ülkelerinin rezerv ömrü bittikten sonra bile Venezuela başat konumunu sürdürmeye ve dünyada bu alanda söz sahibi olmaya devam edecektir.

Grafik 1: Dünya'da Bölgesel Petrol Rezervleri ve Ömürleri

Kaynak: Türkiye Petrolleri. 2018.

Grafik 2: Dünya’da Bölgelere Göre Petrol Tüketimi (2008-2017)

Kaynak: Türkiye Petrolleri. 2018.

Grafik-2’ye göre en çok petrole ihtiyaç duyan Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya ülkeleri hem rezerv hem de rezerv ömrü olarak Ortadoğu, Orta ve Güney Amerika bölgelerinin çok gerisindedir. Günümüzde daha az gelişmiş bölgeler petrole daha çok ihtiyaç duyan daha çok gelişmiş bölgelere göre daha fazla petrole sahiptir. Bu ters eşleşme günümüz dünyasının politik, ekonomik çatışmalarının ve savaşlarının ana sebebidir. Bu durum grafikte gösterilen rakamlara göre uzun yıllar böyle devam edecektir. Eğer gelişmişlik seviyesi de bugünkü durumuyla korunursa aynı politik ve askeri çatışmaların gelecekte de yaşanacağını söyleyebiliriz. Grafik 2’deki veriler 2008-2017 yılları arasında büyük değişim göstermemiştir. Gelişmişlik oranı ve petrol tüketimi arasında doğru orantı vardır. En çok petrole sahip olan Ortadoğu ve Orta ve Güney Amerika bölgesi petrol tüketiminde Afrika’dan sonra en geriden gelmektedir. Eğer bu bölgelerin petrol ihtiyacı Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya ülkeleri kadar olsaydı onlardan daha hızlı gelişen ekonomiye sahip olurlardı çünkü petrolü satın almak zorunda değillerdir. Ortadoğu ve Orta ve Güney Amerika ülkelerinin petrole sahip olma ve petrole ihtiyaç duyma arasındaki

ters orantıyı kendi lehine çevirmeleri gerekmektedir yoksa emperyal amaçlar güden ülkelerin oyun alanı olmaktan kurtulamazlar.

Petrolün Venezuela'daki geçmişi de uzundur. İspanyolların gelmesinden önce yerliler ilaç yapımı, kano kaplama, aydınlatma gibi işlerde kullanıyordu. İspanyollarda gelince onlar da yerlilerden petrolü kullanma tekniklerini öğrenmişlerdir. 1535'de Gonzalo Fernandez de Oviedo y Valdes petrolü 'Cubagua nektarı' olarak adlandırmıştır ve gut ve diğer hastalıklara iyi geldiğini söylemiştir. 1536'da İspanya kraliçesi Isabel Joanna Cubagua adasındaki Nueva Cadiz' deki görevlilerden petrol getirmelerini istemiştir. İmparator V. Charles'ın gut hastalığını iyileştirmek amacıyla kullanılmak üzere istenen petrol İspanya'ya ilk seferini 1539'da gerçekleştirmiştir (Alvarez, Fiorito, 2005). 1783'de İspanya Kralı III. Charles Yeni İspanya'daki madenlerin kraliyet hakimiyetinde olduğunu ilan etmiştir. 1811'de Simon Bolivar tüm madenlerin milletin malı olduğunu söyleyen bir kararname yayınlamıştır. Bu kararname ölümünden iki yıl sonra Venezuela Kongresi tarafından 1832'da onaylanmıştır. Venezuela'daki ilk petrol şirketi Antonio Pulido tarafından 1878'de "Compania Nacional Petrolia del Tachira" adıyla açılmıştır. Pulido, hükümetten Venezuela And Dağları'nda petrol aramak için 100 hektar parsellik bir alanda izin istemiştir (Alvarez, Fiorito, 2005). Sonraki otuz yılda Zulia eyaleti ve diğer küçük bölgelerde asfalt aranması için hükümet girişimcilere ve yabancı yatırımcılara imtiyazlar tanımıştır. 20. yy başındaki General Juan Vicente Gomez iktidarı petrolü Venezuela'da büyük bir ekonomik değer haline getirmiştir. Gomez yabancı yatırımcılara kolaylıklar sağlamıştır. İngiliz John Allen Tregelles yirmi eyaletin on ikisinde petrol arama izni almıştır. Caribbean Petroleum Company'nin (Karayip Petrol Şirketi) kurucusu Rafael Valladares de benzer imtiyazlar almıştır. 1913'de İngiliz-Hollanda ortaklı petrol şirketi Royal Dutch-Shell Oil Company de petrol çıkarma imtiyazlarından payına düşeni almıştır (Alvarez, Fiorito, 2005). Önceleri bir tarım ülkesi olan Venezuela petrol sayesinde uluslararası arenada

yeni bir rol üstlenmiştir. Yüzyılın başındaki I. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yaşanan süreç ve II. Dünya Savaşı'na giden olaylar Venezuela'nın bu rolünün değerini ve önemini arttırmıştır.

Petrolün yanında doğal gaz ve kömürün de ekonomik değerine değinmek gerekir. 2018 yılı verilerine göre doğal gaz rezervinde 6,4 trilyon metreküp ile Dünya'da 7. sıradadır. Dünya sıralamasında Rusya-35 trilyon metreküp, İran-33,2 trilyon metreküp, Katar-24,9 trilyon metreküp, Türkmenistan-19,5 trilyon metreküp, ABD-8,7 trilyon metreküp, S. Arabistan-8 trilyon metreküp rezerve sahiptir (Petform, 2020). Doğal gaz üretiminin tamamını yurt içi tüketimde kullanmaktadır. Tüketimin üçte ikisi petrol ve petrokimya alanında, onda biri elektrik santrallerinde kullanılır. Kömür rezervleri ise 10 milyar tondur. 2000'li yıllarında başında 10 milyon ton kömür üretimiyle bölgede Kolombiya ve Brezilya ardından gelen Venezuela'da son yıllarda kömür üretimi 800 bin tona kadar gerilemiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019e). Dünya kömür rezervleri ise şu şekildedir: ABD-250,9 milyar ton, Rusya-160,4 milyar ton, Avustralya-144,8 milyar ton, Çin-138,8 milyar ton, Hindistan-97,7 milyar ton, Almanya-36,1 milyar ton, Ukrayna-34,4 milyar ton, Polonya-25,8 milyar ton (T.C. Enerji Bakanlığı, 2020). Bu rakamlara bakılacak olursa Venezuela'nın kömürü dış ilişkilerinde bir koz olarak kullanması olası görünmemektedir. Petrolün durumu ise Venezuela'da doğal gaz ve kömürden farklıdır.

3.2. Petropolitika

Petrol tarih boyunca bilinen bir maddedir. Aydınlanma ve ısınma gibi amaçlarla kullanılmış, yanıcı özelliği Rum Ateşi gibi silahların yapımında etken madde olmuş, kalafatçılar su geçirmemesi için gemi kaplamasında, eczacılar ve doktorlar ise ilaç yapımında kullanmışlardır. 19. yy'da Rockefeller gibi ABD'li sanayiciler petrol ticaretini aydınlatmayı sağlama amaçlı gerçekleştirmişler ve büyük sanayi devleri haline gelmişlerdir. Ancak petrolün ve uluslararası ilişkilerin bir arada olması 20. yy başında onun enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanıma sunulmasıyla olmuştur. Petropolitika kavramı burada ortaya çıkar çünkü

petropolitika kelimesi petrolün politikaya etkilerini incelemek amacıyla kullanılır. Milyonlarca yıl önce yaşamış hayvan ve bitki kalıntılarının günümüzün siyasetini etkilemesi ironiktir. Benzinle çalışan otomobil ve ardından 1905 yılında Alman Diesel firmasının içten yanmalı motor icadı bu ironi kitabının ilk sayfalarını yazmıştır (Emeklier, Ergül, 2010: 61). Günümüzde savaşların kaynağını bitmek bilmez enerji ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu enerji ihtiyacının ikamesi ise petrol ürünleri ile sağlanmaktadır. Hareketten elektrik üretimine kadar modern dünyanın temel ihtiyaç alanlarının birçoğunda petrol vardır. Petrokimya sürecinin sonucunda asfalt, mazot, fuel oil, benzin, gaz yağı, LPG (sıvılaştırılmış petrol gazı), parafin (petrolden elde edilen bir mum çeşidi), katran üretilir (Akkaya, Öztorbal, 2018). Bu ürünler sayısız endüstri alanında kullanılır.

Ne yazık ki 20 yy. ve günümüzde bu kadar çok savaşın çıkmasının ana sebebi petroldür diyebiliriz. Savaşların yoğun olarak yaşandığı coğrafyaların Ortadoğu gibi petrol zengini coğrafyalar olması da bunun göstergesidir. I. ve II. Dünya savaşlarının asıl sebeplerinden biri petroldür. 1945 sonrası dünya petrol kaynaklı pek çok karışıklık yaşamıştır. ABD ve SSCB soğuk savaş döneminde Avrasya coğrafyasında petrol kaynaklarını kapma mücadelesine girişmiştir. 1980-88 arasında Irak-İran çok yıpratıcı ve uzun süren bir savaş süreci geçirmiştir. Sonrasında Irak Kuveyt petrolleri üzerinde hak iddia edip Kuveyt'e saldırmıştır. ABD Irak'ın Kuveyt'e saldırmasını bahane göstererek I. Körfez Savaşı'nı başlatmış ve Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmıştır. 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler saldırıları sonrası değişen ABD güvenlik anlayışıyla ABD tün dünyada terörizme karşı önleyici tedbirler alma yolunda bir dizi askeri ve siyasi çabaya girişmiştir. Yani yeni bir 11 Eylül saldırısı yaşamamak için terörizmi harekete geçmeden kaynağında bitirmeyi amaçlamıştır. ABD'nin yeni güvenlik anlayışına uymayan Irak topraklarında yeni bir dış müdahaleyi tecrübe etmiştir. ABD 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. Irak halkı yıllar süren bu sefaleti yaşarken, perde arkasında ülkenin zengin petrol kaynaklarını yabancı güçler ele geçirmiştir. Bir diğer petrol zengini bölge olan Kafkaslar ve Hazar Denizi

de birçok kargaşaya ev sahipliği yapmıştır. Azerbaycan Ermenistan çatışması, Gürcistan'daki siyasi istikrarsızlık (Abhazya ve Acaristan bölgeleri) bu kargaşalardan bazılarıdır. İran da bazı zor tecrübeler yaşamıştır. 1979'da İran'da bir İslam devrimi olmuştur. Devrim öncesi Pehlevi hanedanlığı tarafından yönetilen ülkede Batılı yatırımcılar İran petrolü üzerinde büyük imtiyazlar elde etmişlerdir (Kuduoğlu, 2019). İngiliz Petrol Şirketi Anglo-Iranian Oil Company petrol karının çok azını İran'la paylaşıyordu. Bu süreci bizzat Batılı güçler hazırlamıştır. Bunu da illegal bir iktidar değişikliğiyle gerçekleştirmişlerdir. Muhammed Musaddık ve Milli Cephe Hareketi İran petrolünün millileştirilmesini savunmuş ve bu politikayla Musaddık 1951'de başbakan seçilmiştir. Bu politikadan memnun olmayan ABD ve İngiltere istihbarat örgütleri CIA&MI6 işbirliğiyle bir darbe düzenlenip 1953'de Musaddık iktidardan indirilmiştir. İran Şah'ı ise artık halkın gözünde ABD ve İngiltere ile eşleştirilir olmuştur (Kuduoğlu, 2019). Bu kadar büyük sıkıntıların tam ortasındaki petrol kimileri için lanetken kimileri için de lütüftür. Ne yazık ki petrolün topraklarında bulunduğu asıl sahipleri çoğunlukla ondan gerektiği gibi faydalanamamaktadır.

Petrol savaşları sadece petrolün çıktığı kaynak ülkede o kaynağı kontrol edebilmek için yaşanmamaktadır. Bu savaşların bir diğer sebebi de petrol lojistiğinin kontrolünün sağlanmasıdır. Yani çıkan petrolün dağıtımını üzerindeki stratejik noktalar da askeri hedef haline gelebilmektedir. Mısır'ın milliyetçi lideri Nasır 1956 yılında Süveyş Kanalı'nı millileştirmiştir. Süveyş kanalı petrol ulaşım yollarının kilit noktası olan bir yerdir. 75 yıl kanalı kontrol etmiş İngiltere, Nasır sonrası en önemli petrol yolunu kaybetmiştir. Ancak bölgede yükselen güç olan ABD kanalın kontrolünü eline almasıyla inisiyatif Ortadoğu'da İngiltere'den ABD'ye geçmiştir (Olçar, 2010: 111). ABD'nin Ortadoğu'da hakim güç olması demek dünya siyasetinde de başat güç olması anlamına gelir. Çünkü yaşanan güç savaşlarının sıklet merkezi Ortadoğu'dur.

Öte yandan Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de bölgeyi kontrol edebilecek bir konumda büyük öneme sahiptir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika doğal gaz ve petrol kaynaklarının lojistiğinde kilit bir noktadadır. Kıbrıs’ı kontrol eden bu lojistiği de kontrol eder. Yani büyük bir stratejik üstünlük sağlar. Ayrıca Kıbrıs açıklarında bulunan doğal gaz yatakları bölgeyi daha da çok önemli hale getirmiştir. Günümüzde Kıbrıs hakimiyeti üzerinden Batılı güçler ve bölge güçleri arasında büyük sürtüşmeler yaşanmaktadır. Yunanistan, İsrail ve Mısır gibi bölge ülkeleri ABD ve AB’nin desteğini almakta ve GKRY’nin yanında yer alarak doğal gaz çıkarma faaliyetlerinde bulunmaktadır. Türkiye ise hem kendi hem de KKTC’nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik alan gibi uluslararası hukuktan doğan haklarını korumak ve doğal gaz çıkarma faaliyetlerini gerçekleştirmek için bölgedeki askeri varlığını mütecaviz taraflara karşı göstermektedir. Hatta bu amaçla cumhuriyet tarihinin en büyük tatbikatlarından biri olan ve çevresindeki üç denizi kapsayan ‘mavi vatan’ donanma tatbikatını caydırıcılık unsurunu kullanmak amacıyla 2019 yılında gerçekleştirmiştir. Tatbikatın aksiyon safhası 7 gün sürmüş ve toplamda 103 gemi katılmıştır (Genç, 2019). Zaten Kıbrıs adası Osmanlı’dan bu yana stratejik öneme sahip olmuş ve hakimiyet savaşlarının sahnesi haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası bölgeye yerleşen İngilizler, o zamanlardan bu günlere kadar Kıbrıs’ daki hakimiyetini sürdürmeye çalışarak stratejik konumunu ve petrol yolları üzerindeki denetimini korumak istemektedir.

Soğuk Savaş’ın ve günümüzün sıcak çatışma alanlarında olan Afganistan da stratejik konumunun lanetini yaşamaktadır. Petrol hatlarının geçiş güzergahında olduğu için hem ABD hem de SSCB’nin ilgi alanına girmiştir. ABD için bir diğer önemi ise Rusya’yı çevreleme politikası kapsamında çevreleme kuşağının bir parçası olmasıdır (Olçar, 2010: 114). 1979-1989 SSCB Afganistan savaşı ve ABD’nin 2001 yılında başlayan Afganistan işgali Afganistan’ nın şansız coğrafi yerleşiminin kötü sonuçlarından sadece iki tanesidir. Günümüzde bir diğer çatışma alanı olan Kafkasya petrol iletim hatlarının üzerinde olması sebebiyle durağan gündem

yaşayamamaktadır. Bu bölgenin kontrolü Rusya için Batı'ya karşı stratejik üstünlük vermesi açısından çok önemlidir. Çeçenistan'ın nakil hatları üzerinde olması bölge halkının huzurunu kaçırmaya yetecek bir sebeptir.

17. ve 19. yüzyıllar arasında faaliyet göstermiş Doğu Hindistan Şirketi, İngiltere İmparatorluğu'nun ticari çıkarlarını deniz aşırı yabancı topraklarda gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Şirket sanki bir devletçesine güçlüydü. Hatta kendi silahlı gücü bile vardı. 20. yy'daki petrol şirketlerini Doğu Hindistan Şirketi'ne benzetebiliriz. Özellikle ABD ve İngiltere'nin petrol şirketleri yabancı topraklarda ülkelerinin petrol çıkarlarını sağlamak için faaliyet göstermektedir ve bu şirketler pek çok dünya ülkesinden daha zenginlerdir. Uluslararası ilişkilerle bu kadar iç içe geçmiş petrolü birkaç jeopolitik teoriyle değerlendirmek faydalı olacaktır (Emeklier ve Ergül, 2010):

- ABD'li tarihçi Alfred Thayer Mahan'ın (1840-1914) 'deniz hakimiyet teorisine' göre denizlere hakim olan dünyaya hakim olur. İngiliz İmparatorluğu dünya denizlerine hakim olan bir donama kurarak ticaretini güvence altına almış ve bu sayede büyük bir imparatorluk kurmuştur. Deniz yollarına hakim olan güç, petrol bölgelerine de hakim olacaktır ve çıkarılan petrolü kolaylıkla ülkesine taşıyacaktır. 20. yy başında İngiltere'ye göre daha az deniz gücüne sahip ABD, petrol yarışında İngiltere gerisinde kalmıştır. ABD'li Standard Oil (Rockefeller) şirketi, İngiltere&Holanda ortaklı Royal Dutch (Deterding) şirketine Latin Amerika'da üstünlük kuramadı.
- İngiliz coğrafyacı ve siyasetçi Sir Halford Mackinder'in (1861-1947) kara hakimiyet teorisini ortaya çıkardı. Bu teoriye göre dünya hakimiyeti için kuvvetli kara orduları gerekiyordu. Heartland (Kalpgah) olarak adlandırılan bölgeye hakim olan dünyaya hakim olabilirdi. Bu bölge Doğuda Sibiry, Batıda Volga, Kuzeyde Buz Denizi ve Güneyde Himalayalar ile sınırlanıyordu. Daha sonra Avrupa Rusya'sı da bu merkez bölge içine girmiştir. İki kuşak merkez bölgesini kontrol etmektedir: 1- İç (Kenar)

Kuşak (Inner or Marginal Crescent-Rimland-İç Kenar Ay): Merkez bölgesinin etrafında, Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan ve Çin'i içine alan hilal. 2- Dış (Kenar) Kuşak (Outer or Insular Crescent-Dış Kenar Ay): İngiltere, kuzeybatı Afrika, Avustralya, A.B.D. ve Kanada'yı içine alan hilal (İşcan, 2004: 60-61) Mackinder döneminin önemli petrol kaynakları Bakü ve İran'a gelişen demiryolu teknolojisiyle Rusya ve Almanya deniz gücü İngiltere'ye göre daha rahat ulaşacak ve stratejik üstünlük sağlayacaktır.

- ABD'li bilim adamı Nicholas J. Spykman'ın (1893-1943) kenar-kuşak teorisi ise Mackinder'in İç Kuşak bölgesini dünyanın en önemli jeopolitik bölgesi olarak göstermektedir. İç kuşağı kontrol eden Avrasya'yı, Avrasya'yı kontrol eden dünyayı kontrol eder. Ortadoğu petroleri iç kuşak bölgesindedir. Ayrıca ABD'nin, Rusya karşısında stratejik üstünlük kurmak ve Rusya'yı çevrelemek için iç kuşağı kontrol etmesi gerekir. Soğuk Savaş yıllarındaki George Kennan'ın SSCB'yi çevreleme teorisinin kaynağının Spykman'dan geldiğini söyleyebiliriz.
- Soğuk savaş sonrası Fukuyama dünyanın mutlu sona eriştiğini iddia ederek tarihin sonu tezini ortaya sunmuştur. Ancak aslıdan her şey yeni başlıyordu. Bu yeni süreci açıklamak için Huntington 'medeniyetler çatışması' tezini ileri sürmüştür. Bu çatışmanın başrolü Batı, Konfüçyan, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika medeniyetlerdir ve onların arasındaki ilişkiler uluslararası sistemi şekillendirecektir. Çatışmaların sık yaşanabileceği sorunlu bölgeler ise Kafkasya, Ortadoğu, Güney Amerika ve Afrika gibi petrol bölgeleridir.

19. yy' da ana aktör kömürdür. Çünkü sanayi devrimini ve artan sanayileşme hızını besleyen ve enerji ihtiyacını karşılayan ham maddedir. Almanya ve Fransa zengin kömür yatakları bulunan Alsace-Lorraine bölgesi için yıllarca savaşmıştır. Ancak 20. yy' da onun yerini alan petrol hem daha kolay ulaşılabilir, hem daha düşük maliyetli, hem daha kolay

depolanabilir hem de daha çok ana ve yan sanayi faaliyet alanlarında hizmet verebilir olması sebebiyle kendi ekonomisini ve politiğini oluşturmuştur. İşte bu devinimden oluşan güç yeni türde bir 'enerji diplomasisini' yaratmıştır. Bu yeni enerji diplomasisi ülkelerin çıkarlarını korumayı amaçlarken, savaşı son çare olarak değerlendirmek istemektedir. Ancak 'kaçınılmaz' hale gelen savaşların da bir şekilde kalıba oturtulmasını sağlamaktadır. *Jus Ad Bellum*/Savaş İlan Edilme Kuralları, *Jus In Bello*/Savaş Sırasındaki Eylemler, *Jus Post Bellum*/Savaş Sonrasındaki Eylemler; enerji diplomasisi etrafında şekillenmektedir. Çünkü günümüz savaşlarının ana nedeni enerji yani petroldür. ABD Suriye'yi işgal ederken petrol yataklarını ve petrol ulaşım yollarının kontrolünü ele geçirme niyetinden bahsetmemiştir. 11 Eylül'den sonra değişen güvenlik algılayışı kapsamında bölgeye demokrasiyi götürmeyi amaçladığını ve zalim devlet başkanı Esad'ın bozduğu düzeni yeniden kurup insan haklarının tekrar yürürlükte olmasını sağlamaya gittiğini dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bir nevi kendi petrol savaşını haklı göstermeye çalışmıştır. Geleneksel diplomasi ile enerji diplomasisi arasındaki farkı ve enerji diplomasisinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Akbulut, 2001):

- Geleneksel diplomasi kısa dönemli amaçlara yönelir. Enerji diplomasisi süreklilik gösteren uzun dönemli hedeflere yoğunlaşır.
- Enerji diplomasisinin amaçları geleneksel diplomasinin amaçlarından daha karmaşıktır.
- Geleneksel diplomaside kısa dönem başarı veya başarısızlıklar söz konusudur. Enerji diplomasi ise uzun bir süreçtir ve önemli olan yapılanların bu sürece ne kadar hizmet ettiği ya da bu süreçten ne kadar saptığıdır.
- Enerji diplomasisinde yer alan bazı aktörler geleneksel diplomaside bulunmaz.
- Geleceğe yönelik senaryolar enerji diplomasisi için önemlidir. Bu yüzden karar vericiler bilim çevreleri ve düşünce kuruluşları ile yakın ilişkiler içinde olmalıdır.
- Enerji diplomasisini yürütenler devamlılık arz etmelidir.

Kendi diplomasisini yaratacak kadar büyük bir uluslararası ilişkiler faktörü olan enerji, ileri yıllarda daha büyük öneme sahip olacaktır. Çünkü hayatlarımızı kolaylaştırmak amacıyla geliştirilen teknoloji enerjiye daha çok bağımlı hale gelmektedir. Dünyanın en iyi bilgisayarına sahip olsak bile onu çalıştıracak elektriğe sahip olmadığımız sürece, eski model bir daktilo daha çok iş görecektir. Enerji savaşlarının merkezinde ise petrol bulunmaktadır. 20. yüzyılın başından bu yana artan petrol talebi 21. yy' da daha çok artacaktır. Petrol ise günümüzde olduğunda daha çok uluslararası ilişkileri etkiliyor olacaktır. Ta ki kaynaklar tükene ya da alternatif enerji kaynakları onu ikame eder hale gelene dek. Doğal gaz ise gelecekte petrolün sahip olduğu etkiye sahip olabilir. Doğal gazın dünya üzerinde kaynak dağılımı asimetrik bir şekildedir ve genel savaflara neden olmadan yerel çatışmalar, diplomatik yöntemler, iş birliği ve anlaşmalar yoluyla tedariki sağlanmaktadır (Olçar, 2010: 118). O yüzden petrol baş rol oynamaya devam edecektir.

BÖLÜM 4

CHAVEZ DÖNEMİ

4.1. Bir Başkanın Kronolojisi

Hugo Chavez şüphesiz ki modern dönem Venezuela siyasetinin en göze çarpan ismidir. Göreve geldiği tarihten öldüğü tarihe kadar büyük değişimler yaratmış ve arkasında iz bırakarak hayata veda etmiştir. Onun bıraktığı izler bugün hala Venezuela siyasetini etkilemeye devam etmektedir. Günümüz Venezuela siyasetini anlamak ve petrol politikalarıyla bağlantısını kurmak Chavez'i anlamaktan geçer. Bu yüzen Chavez'i ve onun dönemini inceleyerek günü anlamlandırabilir ve gelecek hakkında daha sağlıklı çıkarımlarda bulunabiliriz. Chavez oldukça yoksul bir aileden gelmiştir. Baba tarafından yerli/Afrikanlı, anne tarafından İspanyol kökenli bir mestizodur. Yaşadığı yoksulluklar onun askeriyede bir kariyer seçmesine ve ileride düşlerini kuracağı sosyalist bir ülkenin temel düşünce yapısını şekillendirmeye sebep olmuştur. Chavez, devlet başkanlığı döneminde yoksulların sesi olacaktır. Chavez'in hayatının kısa bir kronolojisini yaparak onu daha iyi anlayabiliriz (AljazeeraTurk, 2014).

- 28 Temmuz 1954'de Barinas Eyaleti'nin Sabaneta şehrinde dünyaya geldi.
- 1971'de girdiği askeri akademiye 1975 yılında teğmen rütbesiyle mezun oldu.
- 1974 yılında Peru'nun 1824 yılında İspanya'dan bağımsızlığını kazandığı Ayacucho savaşının 150. yıl kutlama törenlerine gitti. Bu Chavez'in milliyetçi görüşlerinin bu yıllardan şekillenmeye başladığının göstergesidir. Chavez, milliyetçi politikalar güdülerek yoksul halkın güçlendirilmesini düşünüyordu. Bu yol içinse sosyalist politikaların uygulanması gerekiyordu. Latin Amerika'da özellikle 19. yy' da ki bağımsızlık hareketlerinin liderleri Chavez için rol modeldi. Dönemin İspanya kökenli Latin Amerika doğumlu creole liderlerinin bağımsız ve birbiriyle uyum içindeki Latin Amerika hayali Chavez tarafından da benimsenmiştir.

- 1982 yılında kendisi gibi subay olan Jesus Urdaneta Hernandez ve Felipe Acosta ile Bolivarcı Devrimci Hareket-200 adlı örgütlenmeye katıldı. Chavez de Simon Bolivar'ın eşitlik, adalet ve özgürlük gibi düşüncelerini benimsemi ve birlik halinde bir Latin Amerika hayali kurdu.
- 27 Şubat 1989 tarihinde Karakas'da yoksulların şehrin ticaret merkezi ve zengin mahallelerini yağmaladığı bir ayaklanma başladı. Bu ayaklanma Chavez ve arkadaşlarının darbe düşüncelerini etkiledi.
- 4 Şubat 1992 tarihinde Yarbay Chavez ve arkadaşları başarısız bir darbe girişiminde bulundu ve hapse girdi.
- Sol eğilimli Rafael Caldera 1993'de başkan seçilmesiyle darbeci askerleri affetti. Bu sayede Chavez Mart 1994'de hapisten çıktı.
- 1997'de Chavez Beşinci Cumhuriyet Hareketi isimli partiyi kurarak siyaset sahnesine atıldı. 1998 senesinin Aralık ayındaki seçimlerde %56 oy oranıyla zafere ulaşan Chavez başkanlık koltuğuna oturdu.
- Chavez destekçilerinin çoğunlukta olduğu kurucu meclisin hazırladığı yeni anayasa Aralık 1999'da %72'lik halk oyuyla kabul edildi.
- Venezuela'nın yeni resmi adını Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti yapmıştır.
- Yeni anayasanın resmileşmesiyle 2000'de yapılan seçimlerde oyların %59'unu aldı.
- 2002 yılında başlayan hükümet karşıtı gösterileri fırsat bilen bir grup asker Chavez'e karşı başarısız bir darbe girişiminde bulundu. Chavez'in yerine getirilmeye çalışılan hükümet ABD tarafından destekleniyordu. Fakat Chavez destekçisi askerler ve halkın iş birliği ile Chavez 14 Nisan 2002'de koltuğuna yeniden oturmayı başardı.
- Chavez 2 Aralık 2002'deki ülkenin doğal gaz ve petrol rezervlerini işleten devlet şirketi PDVSA (Petroleos de Venezuela, SA) çalışanlarının greve gitmesini sivil darbe girişimi olarak gördü. Ülkedeki elitler ABD'nin istediği üzerine grevi desteklemedi ve grev

bitirildi. Çünkü ABD o dönemde sürdürdüğü Irak savaşı nedeniyle Venezuela'dan gelen petrol akışında herhangi bir aksama istemiyordu.

- Başkanlık seçimlerinin iptaline ilişkin Ağustos 2004'de referanduma gidildi. Halkın %59'u hayır oyu kullanarak Chavez'e destek verdi.
- Aralık 2006'daki başkanlık seçimleri %63'lük oy oranıyla Chavez'in zaferiyle sonuçlandı. Mart 2007'de bütün sol parti ve platformları Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi (Partido Socialista Unido de Venezuela-PSUV) adı altında birleştirdi ve lider koltuğuna oturdu. Bu üçüncü dönemde yoğun kamulaştırma faaliyetleri yapılmıştır. Bu durum ise ABD'nin hiç hoşuna gitmemiştir.
- Devlet başkanı görev süresini 7 yıl yapan ve sınırsız seçilme hakkı tanıyan anayasa değişikliği referandumu Aralık 2007'de halkın %51 hayır oyu ile kabul edilmedi. Bu Chavez'in ilk yenilgisi oldu.
- 2008'deki dünya çapındaki ekonomik kriz Venezuela'yı da vurdu. Enflasyon rakamları %30'lara kadar çıktı. Bunun sonucu olarak ekonomik, sosyal ve güvenlik alanlarında çeşitli sıkıntılar baş gösterdi ki bu da Chavez'in popülaritesinde düşüşe neden oldu. 2010 seçimlerinde PSUV meclisteki 165 sandalyenin 98'ine sahip olsa da 65 sandalye kazanan muhalefet meclisteki Chavez'in ağırlığına son verdi ki bu da Chavez'in her istediği yasayı çıkaramayacağı anlamına geliyordu.
- Haziran 2011'de Chavez'e kanser teşhisi konuldu. Temmuz 2012'de iyileştiğini açıklayan Chavez 7 Ekim 2012'deki seçimlerde oyların %54'ünü alarak zaferle ayrıldı.
- 16 Aralık 2012 yerel seçimlerinde 23 eyaletin 20'sinde PSUV galip oldu.
- 5 Mart 2013'de Chavez kansere yenik düşerek hayata veda etti.

4.2. Chavez' in Yolu

Chavez, 20. yy ve 21. yy başlarının Latin Amerika politikaları için güzel bir örnektir. 19. yy' da bağımsızlık hareketleri Simon Bolivar gibi İberyalı olmayan ve kıtada doğan Avrupa kökenli creoleler tarafından sürdürülmüştür. Bu önderler bağımsızlık için birleştirici bir milliyetçi anlayış kurmaları gerektiğini biliyorlardı. Bu yüzden Amerika kıtasında doğmuş olmak onlar için yeni bir milliyetçilik anlayışının çıkış noktasıdır. Ancak 20. ve 21. yy Latin Amerika siyasetinde ebeveynlerinde yerli karışımı da bulunan mestizo siyasetçiler sahneye çıkmaya başlamıştır. Bu siyasetçiler aslında bir bakıma daha Latin Amerikalıdır çünkü yerli nüfusla aralarında daha fazla bağ vardır. İşte Chavez'in siyasi kişiliğinin bir tarafı onun bu mestizo kanından gelir. Yoksullara ve yerlilere yönelik politikalarının çıkış noktalarından biri olarak gösterilebilir.

20. yy Latin Amerika siyasetini anlamak Chavez'i de anlamaya yardımcı olacaktır. 20. yy' da özellikle 2. dünya savaşından galip ayrılan ABD dünya siyasetini ve ekonomisini hegemonyası altına almaya başlamıştır. Doğu bloğu ülkeler Sovyet Rusya'nın komünist ideolojisi ve ekonomik politikalarının etkisi altındayken, batı bloğu ülkeler ABD'nin liberal politikalar ve kapitalist ekonomik sistemi etkisi altına girmiştir. Dünya bu iki kutup arasında gidip gelirken ABD'ye coğrafi açıdan yakın olan Latin Amerika ülkelerinin de liberal ve kapitalist etkilerden kaçınması imkansız olmuştur. ABD etkisi altındaki iktidarlar liberal politikalar sürerken, ekonomide de kapitalist sistemi benimsemişlerdir. Bu sisteme göre devlet etkisi en aza indirilmiş, özel sektörün önü açılmıştır. Tabi ki önü açılan özel sektörün başı çeken firmaları ise çoğu ABD kaynaklı yabancı yatırımcılar olmuştur. Bu yabancı yatırımcılar ülke kaynaklarını yerli elitlerle paylaşırken halkın daha çok yoksullaşmasını umursamamışlardır. 19. yy bağımsızlık hareketleriyle tecrübe kazanmış halk bu şekil değiştirip devam eden sömürü sistemine karşı bir tepki oluşturmuştur. Bu tepki ana iki unsur çevresinde gelişmiştir. Kapitalist ekonomi modeli ve yabancı müdahaleye açık liberal devlet yönetim sistemine karşı sosyalist

ve milliyetçi bir tepki doğmuştur. Meksika'daki sanatçı çift Frida Kahlo ve Diego Rivera'nın eserlerinde bu tepki açık bir şekilde gözlemlenebilir. İşte Chavez bu siyasi iklimden etkilenmiş ve bu havayı ciğerlerine sonuna kadar çekmiştir. Bu şekilde evrimleşen Chavez'in düşünce yapısı onu Venezuela siyasetinde yeni bir dönem açmasını sağlamış ve petrol politikalarını ve dış siyaseti bu zihniyetle yönlendirmesiyle sonuçlanmıştır. Chavez'in arkadaşlarından 2000 yılının milli meclisine seçilen Enerji ve Madencilik Bakanı (Gelecekte Dış İşleri Bakanı) Ali Rodriguez Araque, Çalışma Bakanı Lino Martinez eski gerillalardır. Ignacio Araya, Jorge Giordani gibi diğer bakanlar da Venezuela solunun önemli isimlerindedir (Gott, 2007: 26-27).

20. yy başında petrol bulunmasıyla kırsal kesimden kente göç başlamıştır. Kırsal kesimde azalan nüfus daha az tarımsal üretim, artan yoksulluk ve çarpık kentleşme gibi sonuçlar doğurmuştur. Venezuela'nın Sabaneta kırsalında dünyaya gelen Chavez, bölgedeki kısıtlı eğitim imkanları sebebiyle yüksek öğrenimini askeri akademide tamamlamak üzere Karakas'a gitmiştir. Chavez kırsaldaki yoksulluk ve zorunlu göç gibi durumları tecrübe ettiği için iktidar yıllarında da bu sorunları çözmeye odaklanmıştır. Bir dizi sosyal politika uygulayarak halkçı kimliğini ön plana çıkarmıştır. Bunlardan birkaçına örnek verebiliriz (Gergün, 2016).

- Plan Bolivar 2000 kapsamında 40.000 asker tarafından yoksul halk sağlık kontrolünden geçirilmiş, yiyecek dağıtılmış ve eğitim verilmiştir.
- Barrio Adentro misyonu vasıtasıyla 17 milyon yoksul vatandaş ücretsiz sağlık taraması şansını elde etmiştir.
- Küba'ya ucuz petrol verilmiş ve karşılığında sağlık hizmetleri alınmıştır. Mahalle 1,2,3 ve Milagro sağlık projeleri kapsamında küçükten büyüğe sağlık sorunlarıyla mücadele edilmiştir.
- Tüm vatandaşlara ücretsiz eğitim imkanı sunulmuştur. Robinson-1, Robinson-2, Ribas ve Sucre projeleriyle her seviyede eğitim halkın hizmetine

sunulmuştur. 2005 Unesco verilerine göre Venezuela'da okuma yazma bilmeyen yoktur.

- Mercal Misyonu ile ucuz gıda satış ofisleri açılmış; Identidad Misyonu ile de kimliği olmayan vatandaşlara kimlik çıkarılmıştır.
- Konut Kredisi Kanunu ile yoksullar, yaşlılar ve azınlıklar için konut alımı kolaylaştırılmıştır.
- Petrol arama ve işleme işlemlerinin çevreye verdiği zarara karşılık çevreyi koruma ve temiz tutma projeleri hayata geçirilmiştir.

Chavez iktidarında yoksullar için önemli politikalar geliştirmiştir. Bu da onun iktidarını uzun yıllar korumasına yardımcı olmuştur. 2002 yılında nüfusun yarısı yoksulluk sınırının altındayken, 2011'de bu oran %30'lara inmiştir. 1998 yılındaki 183 dolarlık asgari ücret, 2008 yılında 372 dolara yükselmiştir (Gergün, 2016: 65). Chavez'in milliyetçi duruşu, yoksulların yanında oluşu ve liberal politikalar ve ülkenin elitistlerine mesafesiyle döneminin popülist lideridir. Karizması ve kitleleri harekete geçiren hitabet yeteneğiyle çoğunlukta olan yoksul kesim onun arkasından gitmeyi bırakmamıştır. Sosyal taleplere cevap veremeyen kurumsal yapılar çökmüş, kurumsal düzende bir kırılma meydana gelmiş ve tatmin edilemeyen istekler politize olmuştur (Akgemici, 2011: 45). Chavez'in iktidarının anahtarı bu politize taleplere verdiği cevaplardır. Özel sektörün taleplerine kulak tıkamış, 12 yılda 4 milyon hektar toprağı kamulaştırmış ve uyguladığı yüksek vergilerle McDonalds ve General Motors gibi yabancı sermayeli şirketleri ülkeyi terk etmek zorunda bırakmıştır (Akgemici, 2011: 46). Chavez'in politikalarını bu kadar görünür yapan ondan bir önceki iktidarın tam tersi bir siyaset gütmesidir.

Chavez'den önceki iktidar neoliberal bir ekonomik politika ve yönetim tarzı sergilemiştir. Bu hem ülke siyasetini hem de ekonomisini yönlendiriyordu. Yabancı sermayeli şirketler ve ülke elitleri ülkenin kaynaklarından beraber faydalanıyorlar, göz ardı edilen halk

ise yoksullaşmaya devam ediyordu. Ülkedeki iki başat parti daha çok gücü bulunan Accion Democratica ve Hristiyan Demokrat Copei iktidarı dönüşmeli paylaşıyor ve bu düzenin sürmesini sağlıyorlardı. Buna dur demek isteyen halk Şubat 1989'da kent ayaklanması gerçekleştirmiştir (Gott, 2007: 31). Bu sürecin devamında Chavez 1992'de başarısız bir darbe girişiminde bulunacak ve hapse girecektir ama bu girişim onu Venezuelalılara tanıtmıştır. 1974-1979 ilk iktidar yıllarında katı bir devletçi politika izleyen Perez ikinci iktidar döneminde neoliberal politikalara geçiş yapmıştır (Gott, 2007: 32). Özelleştirmeler artmış, yabancı sermayeli şirketlerin ülkede etkinliği büyümüştür. Bunun yansıması olarak yoksullar daha yoksul olmuştur. Ve nihayet bu kırılmayı kullanan ve cevapsız sorulara cevap olan Chavez iktidara gelerek tam tersi politikalarla halkın gönlünü kazanmıştır. Chavez'in yolunu anlamak bize onun enerji politikalarının ve dış siyasetinin yöntemini anlatacaktır. Chavez'in halkçı, sosyalist, popülist ve devletçi yolu petrolü başka bir kanaldan akıtmış, uluslararası ilişkileri başka bir kanaldan yönetmiştir.

4.3. Chavez ve Uluslararası İlişkiler

4.3.1. Bölge İçi İlişkiler

Chavez'in iktidara gelmesi Venezuela dış politikasında büyük değişikliklere sahne olmuştur. Bir önceki hükümetin neoliberal politikalarına karşı çıkan Chavez sosyalist bir dış politika gütmüştür. Chavez'in dış politikası üç ana ayak üzerinde şekillenmiştir: neoliberal politikalara karşıtlık, petrol gelirlerini dış politikada silah olarak kullanma ve birleşmiş bir Latin Amerika. İkinci dünya savaşından sonra dünya iki kutba ayrılmış ve devletler bu iki kutup arasında saf tutarak uluslararası siyasal sistemi oluşturmuşlardır. Bu dönemde uluslararası ilişkilerin realizm teorisinin güç dengesi kavramı hakim olmuştur. ABD ve Sovyet Rusya iki büyük güç olmuş etraflarında onların himaye ve korumasını kabul etmiş daha küçük devletler kümelenmiş ve birbirlerinin güç yarışını dengeleyerek SSCB'nin yıkılışına kadar bu oyunu

sürdürmüşlerdir. Fakat SSCB yıkıldıktan sonra ABD tek güç olarak kalmış ve dünyada onun hegemonyasını tehdit edecek başka güç kalmamıştır. Tam bu dönemde dünyada bir neoliberal ekonomik politikaları fırtınası esiyordu. 1980'lerde başlayan bu fırtınanın bayrak taşıyıcıları ABD başkanı Ronald Reagan ve İngiltere başbakanı demir leydi lakaplı Margaret Thatcher'dır. Hatta Türkiye de 1980'lerden sonra neoliberal politikalardan etkilenmiş ve artan özelleştirmeleri tecrübe etmiştir. İşte Chavez iktidara gelmeden önce Venezuela da benzer yollardan geçiyor, eski solcu Perez ülkesini neoliberal ekonominin kucağına atıveriyordu. Chavez daha subayken ABD karşıtlığı ile yanıp tutuşmuş, neoliberal politikalara karşı gelmiş, hatta 1992 senesinde başarısız bir darbe girişiminde bile bulunmuştu. Onun idealleri milliyetçi, özgürlükçü ve tam bağımsız Bolivarcılık etrafında şekillenmiştir. Bu iskelet etrafında Venezuela dış politikası ete kemiğe bürünmüştür.

Soğuk savaş sonrası tek güç kalan ABD Chavez için tehlikelidir çünkü Chavez ABD'yi kendi ulusal çıkarlarına ters görmektedir. ABD hegemonyasını kırmak ve dengelenmek için Chavez çok kutupluluk politikasını düşlemiştir. Bunun için yumuşak dengeleme ve sert dengeleme unsurlarını kullanmıştır (Pont ve Serbin, 2016). Yumuşak dengeleme politikaları gereği dünyada çeşitli müttefikler aramış ve ABD'nin etkinliğini kırmayı hedeflemiştir. Sert dengeleme unsurları olarak ise ordusunun etkinliğini artırma yoluna gitmiştir. Bunun için ABD karşıtı tarafta yer alan Rusya, İran, Çin gibi ülkelerle askeri anlaşmalar yapmıştır. Venezuela dış siyaseti yıllardır iki önemli özellik gösterir: Venezuela Özgücülüğü/*Venezuelan Exceptionalism* ve Başkancılık/*Presidentialism* (Pont, Serbin, 2016: 274-273). Venezuela'da 20. yy başından itibaren petrol bulunmasından beri dış siyasetinde petrolün büyük etkisi olmuştur. Venezuela Özgücülüğü tam olarak da bunu tanımlar: Petrolün dış siyasetteki rolü. Chavez'in başkanlığı döneminde bu özgücülük artmıştır. Bir diğer artan özellik ise başkancılıktır. Başkancılık, Venezuela'daki başkanların karar alıcı olarak sahip oldukları büyük gücü tanımlar. Bu da Chavez döneminde, Chavez'in karar alıcı ve uygulayıcı olarak gösterdiği

büyük etki sayesinde artmıştır. Chavez'e göre bunlar gereklidir. Çünkü o ABD etkisini kırmak ve Latin halklarını birleştirip iç siyasette yoksullukla savaşmak için bu unsurları kullanmak zorundadır.

Yumuşak dengeleme siyaseti içerisinde Venezuela Chavez döneminde Latin ülkeleri içerisinde oldukça aktif yıllar geçirmiştir çünkü Chavez Bolivar'ın birleşmiş Latin Amerika düşünüyü sürdürmektedir. Chavez genelde solcu hükümetlerle iyi ilişkiler kurmuş, neoliberal politika güden ABD'ci hükümetlerle pek geçinememiştir. 2004 yılında Venezuela ABD'nin kıta Amerika'sında uygulamak istediği serbest ticaret anlaşması FTAA'ya karşılık olarak Küba ile birlikte Latin Amerika için Bolivarcı ittifak ALBA'yı kurmuştur. ALBA'ya daha sonra Dominika, Ekvator, Antigua ve Barbuda, Nikaragua, St. Vincent ve Grenadin, Honduras gibi ülkeler katılmıştır (Gergün, 2016: 75). Amaç zenginliğin ve refahın Latin ticaret yoluyla Latin Amerika ülkeleri arasında kalmasıdır. Bunun yanında 2008 yılında Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR) ve 2011 yılında Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC) kurulmuştur (Pont ve Serbin, 2016: 265). Bu girişimlerin yanında bazı finansal kurumlar oluşturulmuştur. Latin Amerika Kalkınma Fonu, Güneyin Kalkınma Bankası, Latin Amerika Kredi Bankası 2008'de faaliyete başlamıştır. IMF ve Dünya Bankasına alternatif olarak 2009 yılında Güneyin Bankası kurulmuştur (Akgemici, 2011: 93). IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar ülkelere kredi sağlarken bir takım siyasi politikalarda yaptırım uygulama yoluna giderler. ABD uluslararası siyasette istediğine ulaşmak için bazen ülkeleri bu yollarla borçlandırıp karşılığında siyasi taviz almak ister. Latin Amerika ülkelerinin kurduğu uluslararası finansal kuruluşlar tam da buna karşı yapılmış ekonomik niyetlerin yanında politik de bir hamledir. Sert dengeleme politikaları içerisinde sayabileceğimiz bir diğer girişim ise başarıya ulaşamamıştır. Chavez NATO'nun karşısına bir Latin Amerika savunma gücü kurmak istiyordu. Bu Amaçla Güney Atlantik Savunma Organizasyonu OTAS fikri ortaya atılmıştır. Ancak Brezilya'nın etkisiyle onun yerine üye ülkeler arasında organizasyon, işbirliği, fikir

alışverişi ve çatışmaların önlenmesini sağlayacak olan Güney Amerika Savunma Konseyi SADC 2008 yılında kurulmuştur (Pont, Serbin, 2016: 271). Her ne kadar NATO ya da Chavez'in düşlediği OTAS kadar sert güç unsurları barındırmasa da SADC de Güney Amerika için önemli bir kazanım olmuştur. Bu birliktelikler kurulurken Venezuela bazı organizasyonlardan da çıkmıştır: 1994 yılında Meksika ve Kolombiya ile kurulan G-3; And Milletler Topluluğu CAN; Amerikan Devletleri Örgütü OAS'dan (Pont, Serbin, 2016: 271). Açıkça görülüyor ki Chavez ABD hegemonyasında olduğunu düşündüğü organizasyonlardan çıkıp bağımsız ve ABD etkisinden uzak organizasyonlar kurulmasını desteklemiştir.

Asker her dönemde Venezuela siyasetinde etkili olmuştur. Ama bu etki Chavez döneminde artmıştır. Zaten Chavez de eski bir askerdir. Askerin Venezuela iç ve dış siyasetinde etkisinin artması gayet doğaldır. Çünkü Chavez kendisinden önceki iktidarların aksine politikada bir kırılma noktası yaratmıştır. Bu denli bir değişimin yaşanması sonucu olarak da güvenlik endişeleri artmıştır. Çünkü karşıda hedeflenen ülke ABD gibi ordusu çok güçlü bir ülkedir. Güvenlik endişelerinin az olduğu ülkelerde askerin politikaya özellikle de dış siyasete katıldığı veya etkilediği pek görülmez. Ancak güvenlik endişelerinin fazla olduğu ülkelerde askerin politikaya ve özellikle dış siyasete etkisi bir hayli fazladır. Örneğin İran'ın devrim muhafızları gücünün komutanı General Kasım Süleymani, Ortadoğu'da yürüttüğü askeri faaliyetlerle neredeyse İran'ın Ortadoğu'daki dış politikasının belirlenmesindeki başat kişi olmuştur. Bu gerçeği göz önüne alarak Venezuela'nın dış siyasetinde Chavez döneminde yaşanan büyük kırılma ve değişim sonrası yüzleşilen güvenlik sorunu gerçeği karşısında eskisinden daha güçlü olması gereken ordunun dış politikadaki artan etkisinin belirtilmesi elzemdir. Venezuela dış politikasını anlamak onun yüzleştiği güvenlik sorunları ve ordusunun kapasitesini anlamaktan geçer. Chavez bu yumuşak ve sert denge politikaları yanında yumuşak güç unsurlarını da kullanmıştır. Telesur buna güzel bir örnektir. Telesur TV kanalı Latin Amerika'nın birleştirici sesi olarak 2005 yılında Venezuela tarafından kurulmuş ve Arjantin,

Küba, Uruguay hükümetleri tarafından desteklenmiştir (Bruce, 2005). Chavez kendi ideolojisini bu kanal aracılığıyla Latin Amerika insanlarına iletmek istiyordu. Doğal olarak bu girişim ABD'nin tepkisini çekmiştir. TV programları popülist liderler tarafından önemli bir propaganda aracı olarak kullanılır. Sağ kanattan Peru'da Fujimori, Arjantin'de Menem, ABD'de Trump bazı örneklerdir. Sol kanattan ise örnek Alo Presidente isimli kendi TV programı olan Hugo Chavez'dir (Alonso, 2018: 5). Medyanın tüm nimetlerinden yararlanan Chavez, onu kendi amacı doğrultusunda kullanmasını iyi biliyordu ve bu önemli yumuşak güç unsuru ülkesinin uluslararası siyasetine katkıda bulunuyordu.

Bölgedeki ülkeler ile hem iyi hem de kötü ilişkiler geliştirmiştir. İdeolojik açıdan çok yakın olduğu Fidel Castro yönetimindeki Küba ile çok yakın ilişkiler kurulmuştur. Venezuela Küba'ya petrol desteğinde bulunmuştur. Küba'dan da karşılığında bazı hizmet sektörü faaliyetleri almıştır. Örneğin Küba'nın sağlık hizmetlerinden Venezuelalılar da faydalanmıştır. Ayrıca bazı teknik ve askeri konularda da iş birliğine gidilmiştir. Arjantin'deki solcu Nestor Kirchner ve yine Bolivya'daki solcu Evo Morales hükümetleriyle yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu ülkeler Venezuela'nın zengin petrol kaynaklarından faydalanmışlardır. Meksika, Şili, Peru ve Kolombiya gibi ülkelerde sol muhalefet hem maddi hem de manevi olarak desteklenmiştir. Bu ülkeler Chavez'i tehdit olarak görmüştür. 2006 yılında Venezuela Güney Amerika ticaret ortaklığı olan Mercosur'a girmek istemiş, üyelik teklifi Arjantin, Brezilya ve Uruguay tarafından dile getirilmiştir. Ancak teklif Venezuela'nın organizasyon için fazla solcu olduğu gerekçesiyle Paraguay tarafında reddedilmiştir. Bu olay Venezuela-Paraguay ilişkilerinde gerilime yol açmıştır (Teske, 2018: 46-47). Komşu Kolombiya ile ilişkileri geren ise ayrılıkçı solcu grup olan Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri FARC olmuştur. FARC Kolombiya hükümeti için yıllarca büyük bir sorun olmuştur çünkü amaçlarını yerine getirmek için silaha başvurmaktan çekinmeyen grup büyük güvenlik sorunları yaratmıştır. Kolombiya'da neoliberal bir hükümet olduğu ve ABD tarafından komşusu Venezuela'yı dengeleyici bir güç unsuru

olarak kullanıldığı için zaten ilişkileri gergin olan bu iki ülkeyi FARC birbirinden daha da uzaklaştırmıştır. Çünkü Kolombiya için açık bir güvenlik tehdidi oluşturan örgüt Venezuela devlet başkanı tarafından desteklenmiştir. Bu desteğin somut kanıtlarının olması durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Kolombiya ordusundan kaçan FARC savaşçılarında Venezuela toprağı sığınma yeri olmuş, Venezuela FARC'a lojistik destek sağlamıştır. 2008 yılında Kolombiya Ekvator toprağında FARC lideri Raul Reyes'e bir askeri operasyon düzenlemiştir. Chavez, Bogota'daki diplomatları ülkelerine çağırmıştır. Kendi ülkesindeki Kolombiyalı diplomatları ise ülkelerine yollamıştır. Venezuela ordusunu ise Kolombiya sınırına doğru hareketlendirmiştir (Pont ve Serbin, 2016: 279-280). Bu büyük bir hamledir. Ayrıca Chavez'in FARC'a karşı olan desteğini de açıkça ortaya koymuştur. Chavez, kendi ideolojisini uygulamada bölge ülkeleriyle aktif ilişkilerde bulunmuştur. Devlet ya da devlet dışı aktörlerle kurduğu cüretkar ve kendi ideolojisi açısından yerinde ilişkiler Venezuela siyasetine yeni bir soluk getirmiştir.

4.3.2. Bölge Dışı İlişkiler

Chavez'in büyük ABD karşıtlığı onu bölge içinde olduğu gibi bölge dışında da uluslararası ilişkilerde yeni ittifaklar kurmaya yöneltmiştir. Amerika kıtası boyunca dost ve düşmanlar kazanmıştır. Amerika kıtası dışında da çok kutupluluk siyaseti gereği ABD'nin karşısında olan ülkelerle anlaşmalar kurmaya çalışmıştır. Rusya ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler kurmuştur. 90'lı yıllarda Sovyetlerin çökmesinden sonra Rusya bir toparlanma sürecine girmiş ve uluslararası siyaset sahnesinde görünürlüğünü azaltmıştır. Ancak 2000'lerden sonra Rusya'nın görünürlüğü tekrardan artmış ve sosyalist Venezuela ile ABD'nin karşısında bir güç dengeleyici olarak sıkı ilişkiler kurmuştur. 2008 yılında Rusya Gürcistan'da siyasi kriz yaşamıştır. Binlerce kilometre uzaktan ABD bu siyasi krize taraf olup Karadeniz'e savaş gemilerini yollamak istemiştir. Ancak Türkiye Montrö Antlaşmasının ona verdiği hakları

kullanarak ABD donamasının Karadeniz’de üstünlük kurmasını savaş gemilerinin geçişine engel olarak izin vermemiştir. İşte bu sancılı dönemlerde Chavez’den Rusya’ya bir çağrı gelmiştir. Chavez dönemin başbakanı Putin ve devlet başkanı Medvedev’e Rus uçak ve gemilerinin mürettebatıyla birlikte ülkesinde hoş karşılanacağını ve Rus uçaklarının Venezuela’da herhangi bir piste iniş iznine sahip olduğunu söylemiştir (Cumhuriyet, 2008). Chavez Rusya’ya sık sık ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretlerinde ikili ilişkilerini geliştirmenin yanı sıra enerji ve silah satımı gibi konularda bir dizi anlaşma yapmıştır. ABD’nin 2006’dan sonra Venezuela’ya uygulamaya başladığı silah ambargosundan sonra Chavez yüzünü Rusya’ya dönmüştür. 2007 yılında yaptığı Rusya ziyaretinde 2006 yılından beri aldığı 100 bin kalaşnikof, 53 helikopter ve savaş uçağına ek olarak deniz altı ve kısa menzilli savunma füzeleri alımı için Putin’le görüşmelerde bulunmuştur. Bunların yanında enerji konularında yeni projeler hakkında da görüşmüştür (Deutsche Welle, 2007). 2009 yılında yaptığı bir açıklamayla Gürcistan’daki iç savaş sonrası bağımsızlığını ilan eden Güney Osetya ve Abhazyayı tanıdığını açıklamıştır. Bu açıklama iç savaşa müdahale eden Rusya’yı sevindirirken ABD’nin desteklediği Gürcistan hükümetini kızdırmıştır (CNNTURK, 2009). Bir sonraki yıl yaptığı Rusya ziyaretinde ise Venezuela’da nükleer santral inşasını da içeren bir dizi enerji antlaşması imzalamıştır (Hürriyet, 2010). Rusya ile yapılan bu anlaşmalar sayesinde Chavez ABD’nin gücünü kırmayı amaçlamıştır.

Venezuela’nın ABD’ye karşı bir diğer ittifak ortağı ise Çin olmuştur. Çin yoğun nüfus gücü ile uzak Asya’nın yükselen ekonomik gücüdür. Bu ekonomik gücü gelişen teknolojisi ve güçlü ordusuyla tamamlayan Çin ABD karşısında en az Rusya kadar önemli bir rakip olarak durmaktadır. Bunun yanında Çin’deki hükümetler kapitalist politikaları gütmek istemeyecek kadar siyaset metrede sağ kanattan uzaktadır. Chavez’in komünist Çin’e yaklaşması hem ABD’ye karşı güçlü bir rakip olması hem de ideolojik sebeplerden kaynaklıdır. İktidarı boyunca geliştirmeye çalıştığı ilişkiler kapsamında ekonomi, enerji ve silahlı kuvvetler meselelerinde

bağlar kurmuştur. Ekonomik ilişkileri arttırmak için Çin'e yaptığı bir gezide Çin'e yapılan petrol ihracatı hedefinin günde 500 bin varil olduğunu belirtmiştir (BBC Türkçe, 2006). 2012 yılına kadar ihracat rakamlarını üç katı arttırarak günde bir milyon varile ulaşabileceğini ve Çin'de üç petrol rafinerisi inşasının planlandığını söylemiştir. Ayrıca hapisteki muhalif siyasi Liu Şiaobo'nun Nobel ödülü almasını eleştirmiştir (Cumhuriyet, 2010). Venezuela Çin için enerji açısından mutlak vazgeçilmez partner olmayabilir çünkü Ortadoğu petroleri Çin'e daha yakındır. Ancak bu birliktelikten hem Çin hem de Venezuela'nın fayda sağladığı kesindir. Çünkü ABD'nin yanı başında ona karşı bir rakibi müttefik edinmek Çin için siyasi alanda da fazladan kazanacağı puanlar açısından faydalı olacaktır. Chavez Rusya kadar olmasa da Çin ile de askeri silah alımı için anlaşmalar yapmış ve bölgedeki caydırıcılığını arttırmaya çalışmıştır. Çin'le 2009 yılında Ocak 2010'da teslim edilmek üzere K-8 tipi hafif saldırı ve eğitim uçaklarının anlaşmasını imzalamıştır (Deutsche Welle, 2009).

İran ABD'nin uluslararası arenada rakip olarak gördüğü hatta şeytan devlet olarak tanımladığı Ortadoğu'da önemli bir güç unsurudur. Çok kutupluluk siyaseti güderek ABD'nin hegemonyasını kırmaya çalışan Chavez'in İran ile ittifak kurması kaçınılmazdır. 1960 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü OPEC'in kurulmasıyla Venezuela İran ilişkileri başlamıştır. Ancak İran'ın bölgeye kültürel ve dini farklılıklar ve uzak mesafe gibi etkenler sebebiyle fazla etkileşimi olmamıştır. Fakat Chavez iktidarı bu durumu hem Venezuela hem de bölge için değiştirmiştir. 2001 yılında Chavez'in İran yaptığı ilk ziyaret sonra iki ülke arasında yirmi üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir (Özkan, 2017: 39). Enerji sektörü, tarım, madencilik gibi alanlarda önemli görüşmeler yapılmıştır. Dönemin İran cumhurbaşkanı Ahmedinejad da sıkı ABD karşıtı politikalar yürütüyordu ve İran'ın nükleer programı sebebiyle İran ve Batı ülkeleri arasındaki ilişkiler oldukça gergindi. Bu sebeplerden ötürü İran için de Venezuela yaklaşması ABD'ye yakın bir ülke olduğu için büyük önem taşıyordu. İran aynı dönemde Bolivya, Nikaragua, Ekvador, Küba, Brezilya gibi ülkelerle de işbirliğini geliştirmiştir. Venezuela lideri

Chavez'in de bunda payı vardır. İran ayrıca kültürel ve dini etkileşimler kurmayı da amaçlamıştır. Şiilik propagandası yapılan camiler açılmıştır. İran kültürüne yakınlık duyan Latin Amerikalılar İran'a götürülmüştür. İspanyolca yayın yapan Hispan TV adında bir TV kanalı 21 Aralık 2011 tarihinde kurulmuştur (Özkan, 2017: 40). Chavez dönemiyle İran'ın Latin Amerika'da faaliyetlerini hızlandırdığı dönem aynı zamana denk gelir. Fakat 2013'de Chavez'in ölmesiyle Venezuela İran ilişkileri yavaşlamıştır. Ahmedinejad'ın yerine gelen daha ılımlı iktidar ise onun kadar yoğun Latin Amerika gündemi takip etmemiştir. Latin Amerika ve Venezuela özelinde ilişkiler tamamen kopmasa da eski sıcaklığını ve hızını koruyamamıştır.

ABD Ortadoğu'daki bir diğer düşmanı Saddam Hüseyin'i 2003'de yaptığı Irak savaşı ile devirmiştir ve ilerleyen süreçte Saddam Hüseyin yakalanıp idam edilmiştir. Saddam Hüseyin iktidarda olduğu yıllarda Chavez'le sıkı ilişkiler kurmuştur. Chavez düşmanımın düşmanı benim dostumdur mantığıyla ittifaklar aramaktan çekinmiyordu. Bu ittifak kurma sürecinde ise karşı tarafın kendi ideolojisi ya da kültür ve dini özelliklerde benzeşmemesi onun için önemli değildir. Hatta çoğu zaman sırf ABD karşıtı diye diktatörlerle dahi ilişki kurmuş ve bu yüzden eleştirilmiştir. Bu politika ise Chavez için uluslararası arenada güç dengesi sağlama arayışında önemlidir. Bu çerçevede 2000 yılında bir başka OPEC üyesi olan Irak'ın devlet başkanı Saddam Hüseyin'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Hatta ziyaretini ABD'nin hava ambargosunu kırmamak için kara yoluyla İran üzerinden planlamıştır. ABD ise kendisine düşman bir diktatörün ziyaret edilmesinden dolayı tepki göstermiştir (The Guardian, 2000). Chavez için ise ziyaretin bir diğer önemi de OPEC üyesi Irak ile petrol fiyatlarını görüşmek ve olası petrol fiyatlarında gidilecek artıştır. 2011 yılında Arap coğrafyasında süren Arap Baharı gösterilerinden Libya lideri Muammer Kaddafi de nasibini almış ve iktidarını kaybetmiştir. Daha sonra kaçtığı ve saklandığı yerde yakalanmış ve linç edilerek öldürülmüştür. Chavez ABD'yi Libya'daki bu durumu Libya'nın petrollerini kontrol etmek amaçlı kendi çıkarı için kullandığını öne sürmüştür. Kaddafi sonrası kurulan Ulusal Geçiş Konseyi'ni tanımayacağını

söylemiştir. Ona göre Kaddafi şehit edilmiştir (TRT Haber, 2011). 2000’li yılların başı Arap dünyası için çok hızlı geçiyordu. Dünya enerji kaynaklarının büyük çoğunluğuna sahip olan Arap coğrafyasında yaşanan bu hızın baş sebeplerinden biri elbette ki ABD’dir. ABD’nin çıkarları için politika güttüğü yerde Chavez’in onun karşısında yer alması ise kaçınılmazdır. Bu coğrafyadaki ABD’nin sıradaki hedefi ise Suriye devlet başkanı Esad olmuştur. Ancak Esad diğerlerinden farklı olarak iktidarını kaybetmemiştir ve Rusya ve Çin gibi ülkelerin desteğiyle ABD karşısında pozisyonunu korumayı sürdürmektedir.

Chavez Ortadoğu’da ABD’nin karşısında olan Suriye’nin de yanında yer almıştır. Suriye ABD’nin İran gibi şeytan devletler listesindedir. 2009 yılında yapılan Suriye ziyaretinde ABD emperyalizmini kınayan ve bunun karşısında direnen Suriye’ye övgüler sunulan ziyaret esnasında Chavez El-Süveyde’de “Venezuela Cumhuriyeti Caddesi” ve “Simon Bolivar Parkı” açılış törenlerine katılmıştır (Atlıoğlu, 2009). Suriye ile İsrail arasında paylaşılamayan toprak Golan Tepeleri de Chavez’in İsrail’i ağır şekilde eleştirdiği bir konu olmuştur. Chavez bazı Müslüman devlet liderlerinden bile daha çok İsrail’in yayılcı politikalarına karşı gelmiş ve İsrail’i yüksek perdeden eleştirmiştir. İsrail’in 2006’daki Lübnan savaşı ve 2008’deki Gazze saldırılarında büyükelçisini çekerek tepkisini göstermiştir (Atlıoğlu, 2009). Bunların yanında ABD’nin Afganistan ve Irak gibi bölgelerde yaptığı operasyonlarda öldürülen masum insanlar için de tepki göstermiştir. ABD’nin FOX NEWS isimli kanalında çalışan bir muhabirin Yahudi soykırımını tanımayan İran’la kurduğu sıkı ilişkisi sorulunca Chavez cevaben muhabire neden ABD’nin Irak ve Afganistan gibi yerlerde gerçekleştirdiği operasyonlarda öldürülen masumlara da aynı hassasiyetin gösterilmediğini sormuştur (Habertürk, 2013).

Hugo Chavez iktidarı döneminde çok aktif ve hızlı bir dış politika izlemiştir. Politikalarının temelini iç siyasette de olduğu gibi Bolivarcılık ve sosyalizm üzerine temellendirmiştir. Soğuk savaşın bitimiyle tek süper güç kalan ABD’ye karşı politikalar gütmüştür. Çünkü ABD’yi dünyayı sömüren bir emperyal güç olarak görmüştür. Bunun için

güç dengesi politikası gereği çok kutupluluk yaratmak için hem Latin Amerika'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde ABD karşıtı ülkelerle sosyalist olsun ya da olmasın, dini ve kültürel farklılıklar olsun ya da olmasın ilişkiler kurmuştur. Bu ideolojik ve cüretkar politikaların tek kaynağı Chavez'in hayalleri ve fikrîsel yoğunluğu değildir. Ona bu gücü veren ve daha somut olan bir faktör daha vardır: petrol.

4.4. Chavez ve Enerji Politikaları

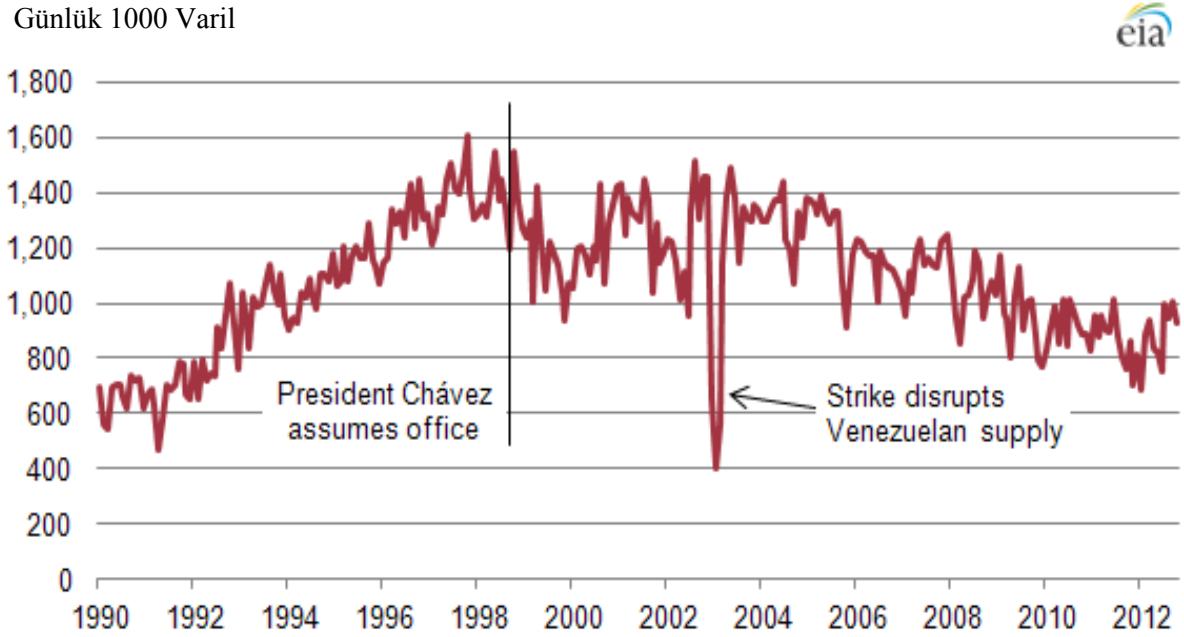
Venezuela için enerji ve dış politika birbirinden ayrı düşünülemez. Çünkü dış politikayı etkileyen başat unsur ve enerji politikalarının nüvesi ham maddelerdir. Dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip Venezuela bu özelliğini tarih boyunca dış politika unsuru olarak kullanmak istemiş bazen başarılı olmuş bazen ise başarılı olamamıştır. Chavez ise ideolojik olarak Bolivarcılık ve sosyalizm üzerine temellendirdiği ve ABD üstünlüğüne karşı çok kutupluluk politikasını güttüğü dış politikada petrolü belirleyici unsur olarak kullanmıştır. OPEC bünyesinde Venezuela zaten bazı Ortadoğu ve Afrika ülkeleri ile ilişki kurmuştu. Ancak Chavez döneminde OPEC üye ülkeleriyle kurulan ilişkiler geliştirilmiştir. OPEC daha aktif işleyen bir kurum haline gelmiştir. Bu sayede Chavez petrol fiyatları üzerinde söz sahibi olabilmiş, petrol fiyatlarını arttırabilmiş ve ülkeye daha fazla para girmesini sağlayabilmiştir. Bu kaynakları da hem iç hem dış politikada kendi ideolojisi için kullanmıştır. Chavez'in yoksullar için uyguladığı sosyal yardım projelerinin finansmanında petrol gelirlerinin payı büyüktür. Chavez öncesi dönemde ülkede neoliberal politikalar gereği özelleştirme önemli yer tutuyordu. Birçok yabancı sermayeli petrol şirketi petrol gelirlerinde söz sahibiydi ve bu gelirleri ülkenin elitleriyle paylaşıyorlardı. 1976'da milli petrol şirketi Venezuela Petrolleri A.Ş. (Petroleos de Venezuela SA- PDVSA) kurulmuştur (Kaya, 2014: 196). Devlet bu şirket üzerinde tam yetki sahibi değildir ancak Chavez bu şirketi kamulaştırmıştır. Bunun üzerine yabancı sermaye sahiplerinin petrolden kazandıkları gelir azalmıştır. Onlar da karşı hamle

olarak Chavez'e iktidarının ilk yıllarında hem ekonomik hem de askeri darbe girişiminde bulunmuşlardır. Askeri darbe girişiminde başkentten uzaklaştırılan Chavez'e darbeye destek vermeyen askerler ve halkın desteğiyle yeniden başkentini yolu gözükmiştir. Ekonomik darbe girişiminde ise PDVSA çalışanları greve gitmişler ve ekonominin kötü etkilenmesine sebep olmuşlardır (Aljazeera Turk, 2014). Ama bu zor süreç de Chavez'i iktidarından ve kamulaştırma sevdasında alıkoyamamıştır.

Chavez'in bir diğer enerji politikası ise petrolü dış politikada bir araç olarak kullanmaktır. Arasının iyi olduğu ülkelere petrol vermiş ve onlardan karşılığında bazen para değil hizmet almıştır. Küba Venezuela petrolün karşılığını sağlık hizmeti olarak ödemiştir. Brezilya'nın Petrobras, Arjantin'in Enarsa ve Venezuela'nın PDVSA enerji şirketleri 2005'de imzaladıkları Petrosur anlaşması ile bu ülkelere petrol taşıyacak boru hattı inşasını ve Brezilya'da Venezuela petrolünün işleneceği bir rafineri kurulmasını kararlaştırmıştır. Petrosur anlaşmasına daha sonra Uruguay da dahil olmuştur. Yine 2005 yılında imzalanan Petrocaribe anlaşması ile Venezuela Karayip ülkeleriyle ilişkilerini petrol aracılığıyla geliştirmiştir (Gergün, 2016: 76). 2005 yılında Bolivya, Ekvador, Kolombiya ve Peru ile imzalanan Petroandiana adındaki anlaşma petrolün yanında gaz ve elektrik bağlantısını da içeriyordu (Akgemici, 2011: 82). Latin Amerika ülkelerinin yanı sıra Rusya, Çin ve Hindistan ile de enerji anlaşmaları imzalanmıştır. Bütün bu anlaşmalar enerji politikaları üzerinden ekonomik hareketliliği amaçlasa da diğer yandan Chavez'in çok kutupluluk siyasetini besliyordu.

Chavez'in ABD ile olan petrol ilişkisi de oldukça karışıktır. ABD Venezuela'nın en büyük petrol satın alan partneridir. Bu gerçek Chavez döneminde de değişmemiştir. Ancak Chavez döneminde ABD'ye ihraç edilen petrol miktarı azalmıştır. Aslında Chavez'in ABD'ye hiç petrol satmak istemediğini söyleyebiliriz. ABD Venezuela'dan almasa da bir şekilde petrol ihtiyacını karşılayabilir. Ancak Venezuela ABD'ye petrol satışını durdurduğu an ekonomisi büyük zarar görür ve bu işten daha çok zarar gören taraf olur.

Grafik 3: Venezuela'dan ABD'ye yıllara göre petrol ihracat rakamları

Kaynak: U.S. Energy Information Administration. 22 Ocak 2013.

Grafik-3'den de anlaşılacağı üzere Chavez dönemine kadar 1990'lı yıllarda ABD'ye yapılan petrol ihracatı artmıştır. Bu dönemde ülkede neoliberal ekonomi politikaları ve yabancı sermayeli enerji şirketleri etkindir. Chavez'in iktidara gelmesinden sonra ise uyguladığı politikalar neticesinde ihracat rakamları düşmüş ancak tamamen bitmemiştir. Çünkü ekonomik gerçekler nedeniyle petrol ihracatı tamamen bitirilemez. 2002-2004 yılları arasında ise ihracat büyük oranda düşmüştür. Bunun sebebi ise Chavez'in yaptığı petrol şirketi kamulaştırılmasına karşı yapılan ekonomik darbenin bir parçası durumundaki petrol şirketi çalışanlarının grevidir. Bunun yanında Chavez ABD'li fakir tüketicilere de yardımında bulunmuştur. ABD'nin Teksas eyaletinde bulunan Venezuela hükümetine bağlı US Citgo şirketi Kuzeydoğu sahilleri boyunca ihtiyaç sahiplerine bedava ısınma amaçlı yakacak sağlamıştır (Teske, 2018: 43). Chavez'in sosyalist politikalarının düşmanı ABD'de yapmış oldukları hem onun halkçı lider yanını güçlendirmiş hem de ABD'deki imajını düzeltmeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak enerji hammadde kaynakları Chavez döneminde dış politika aracı olarak kullanılmıştır. Hem ittifakların kurulması hem de düşman devletlere mesaj verilmesi amaçlanmıştır. Petrol

fiyatlarının OPEC ülkeleri vasıtasıyla arttırılması sağlanmış ve gelirler yükseltilerek hükümet politikalarına kaynak ayrılmıştır. Petrol şirketleri türlü zorluklara rağmen kamulaştırılarak yabancı sermaye etkisi kırılmak istenmiştir. Chavez'in hem iç hem dış politikadaki ideolojik duruşunu her türlü zorlu şarta rağmen bozmamasındaki en büyük maddi sebep petrol olmuştur. Petrol olmasaydı Chavez bu yolda daha çok zorlanacak belki de başardıklarını gerçekleştiremeyecekti. Ancak o da adeta petrolün ona yaptığı katkının karşılığını verircesine petrolün çıkarılması, işlenmesi ve gelirinin millileştirilmesi için elinden geleni yapmıştır.

BÖLÜM 5

MADURO DÖNEMİ

5.1. Chavez' in Oğlu Maduro

Hugo Chavez'in 2013 yılındaki ölümünün ardından koltuğuna kendini onun oğlu olarak tanımlayan Nicolas Maduro oturmuştur. Maduro, Chavez'in siyasi geleneğini temsil ediyordu ve onun tarzını sürdüreceğini daha seçinden önce açıklamıştır. Caracas'ın varoş bölgesi El Valle'deki Jose Avalos Lisesi'nde öğrenci birliği başkanlığıyla siyasete çok erken merhaba diyen Maduro Caracas Belediyesi'nde otobüs şoförü olarak meslek hayatına başlamıştır. Sendika temsilcisi ve solcu muhalif gruplarda Chavez siyaseti savunucusu ve uygulayıcısıdır (BBC Türkçe, 2019a). Eşi Cilia Flores de Maduro gibi dava insanıdır. Zaman içinde milletvekilliği, meclis başkanlığı, adalet bakanlığı gibi görevler üstlenmiştir. Maduro ise yükselen siyasi kariyerinde yeni anayasayı hazırlayacak kurucu meclis üyeliği, 2005-2006 yıllarında meclis başkanlığı, 2006 yılında dış işleri bakanlığı ve 2012 yılında devlet başkanı yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur (BBC Türkçe, 2019a). Chavez'in iktidarı yıllarında yerini her geçen gün sağlamlaştıran Maduro en son sahip olduğu devlet başkanı yardımcılığı görevinin yanında Chavez'in halefi olarak da anılmaya başlamıştır. Chavez öldükten sonra bir süre geçici devlet başkanlığı yapmıştır. 14 Nisan 2013 tarihli seçimlerde solun ortak adayı olan Maduro'nun karşısında muhalefetten Demokratik Birlik Koalisyonu MUD'un adayı Henrique Capriles vardır. %78,71 katılım oranlı seçimde Maduro oyların %50,6'sını alarak az bir farkla seçimleri kazanmıştır (Acar, 2019: 78).

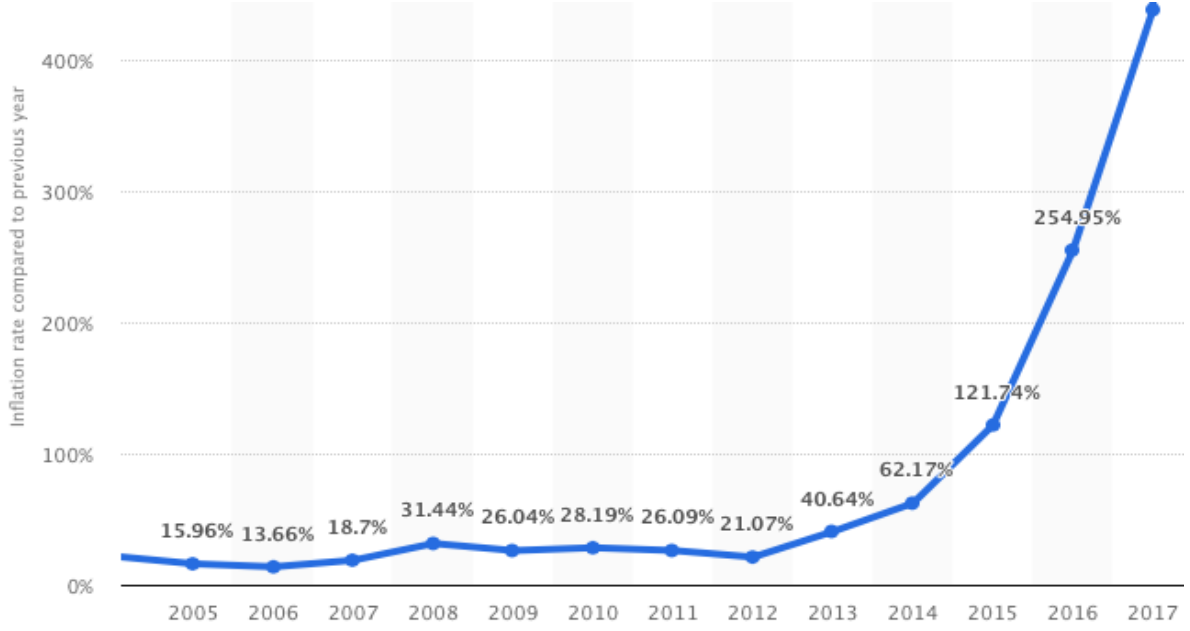
Seçimler az bir farkla kazanıldığı için muhalefetin seçim sonuçlarına ilişkin 'şâibeli' yorumu muhalefet taraftarları tarafından hemen karşılık bulmuş ve sokak gösterileri başlamıştır. ABD ise seçim sonuçlarını tanımadığına dair bir açıklamada bulunmuştur. Maduro ise muhalefetin ve ABD'nin isteklerine karşılık vermeyerek koltuğunu korumuştur. Ancak

Maduro'yu çok zor günler bekliyordu çünkü Venezuela ekonomisi çok zor bir dönemin başındaydı. Chavez döneminde petrol önemli bir gelir kapısı olmuş ve hükümetin sosyal politikalarından dış politikalarına kadar uyguladığı kararlarda mesnet noktası haline gelmiştir. Çünkü hem ABD'nin Irak ve Afganistan operasyonları hem de küresel pazarlardaki yüksek petrol fiyatları Venezuela'nın eline yüksek petrol gelirlerinin kalmasını sağlamıştır. Ayrıca Chavez'in de OPEC ülkeleriyle kurduğu samimi ilişkiler petrol fiyatları üzerindeki inisiyatifi arttırmıştır. Ancak Maduro iktidarı döneminde petrol fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. Bu da geliri büyük oranda petrole bağlı Venezuela ekonomisini derinden sarsmıştır. Venezuela ekonomisini hammaddeye bağlamış ve önemli sanayii yatırımlarını gerçekleştirmemiştir. Hatta ülkedeki gıda sektörü bile ithalata bağlıdır. Hal böyle olunca bozulan ekonomik durumu kurtaracak bir üretim ekonomisi olmadığı için, Chavez'in ardılı gösterilen Maduro'nun temsil ettiği siyasal sistem seçimleri çok az bir farkla kazanabilmiştir. Oysa ki bu siyasi hareket bu denli az farkla seçim kazanmayı hiç tecrübe etmemiştir.

2013 yılında Maduro ekonomik krizle mücadele için meclisten bir sene boyunca onaya gerek duymaksızın yasa çıkarma yetkisi almıştır. Maduro yetkisini ekonomik krizden rant elde etmek isteyen kesime karşı kullanmış ve devletin ekonomi üzerindeki kontrolünü ve kamulaştırmaları arttırmıştır (Daban, 2018: 118). Liberal ekonomik politikalar yanlısı olan muhalefet ise Maduro'ya karşı olan tepkisini yükseltmiştir. Bu süreçte ekonomiyle birlikte sosyal hayatta da büyük sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Venezuela'da güvenlik konusunda büyük sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Krizlerin arttığı dönemler, uykuda bekleyen diğer krizlerin uyanmasına sebep olur. Bunun yanında azalan devlet kontrolü uyuyan yeni krizleri bastırmada sıkıntı yaşar. Oysaki refah seviyesi yüksek olan toplumlarda devlet kontrolü de zayıflamamış durumdadır ve uykudaki krizler uykularını daha da derinleştirerek toplumsal hayattan uzak olmaya devam ederler. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan sıkıntılar sadece

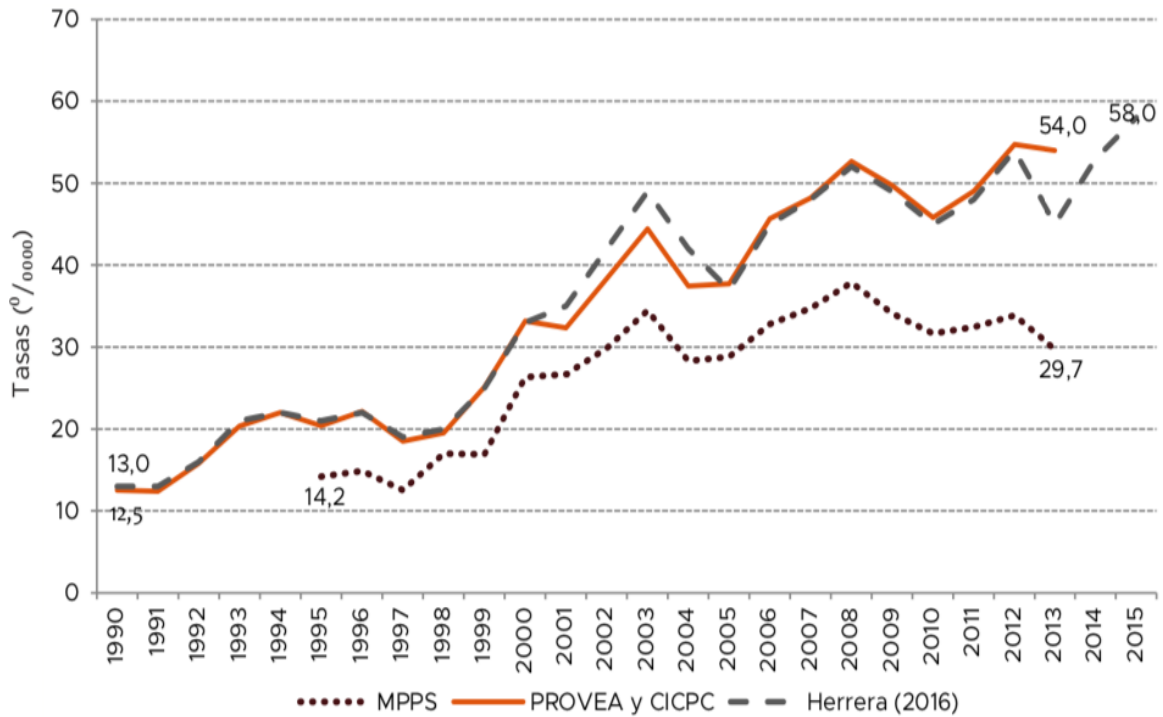
o bölgeye has diyemeyiz. Çünkü insan doğası her yerde aynıdır. Farklı olan şey ise insan doğasını şekillendiren ve yönlendiren dış faktörlerdir.

Grafik 4: Venezuela'da Yıllara Göre Enflasyon Oranları (2005-2017)

Kaynak: Statista Global Business Data Platform. 26 Kasım 2019.

Grafik 5: Venezuela'da Yıllara Göre Cinayet Oranları (1990-2015)

Kaynak: Venezuela Şiddet Gözlemevi. 15 Eylül 2019. (MPPS Ministerio del Poder Popular para la Salud/Sağlık Bakanlığı-CICPC Cuerpo de Investigaciones Científicas, Penales y Criminalísticas/Adli Tıp Kurumu- PROVEA Programa Venezolano de Educación-Acción en Derechos Humanos / Venezuela İnsan Hakları Eğitim-Eylem Programı- Herrera-Araştırmacı)

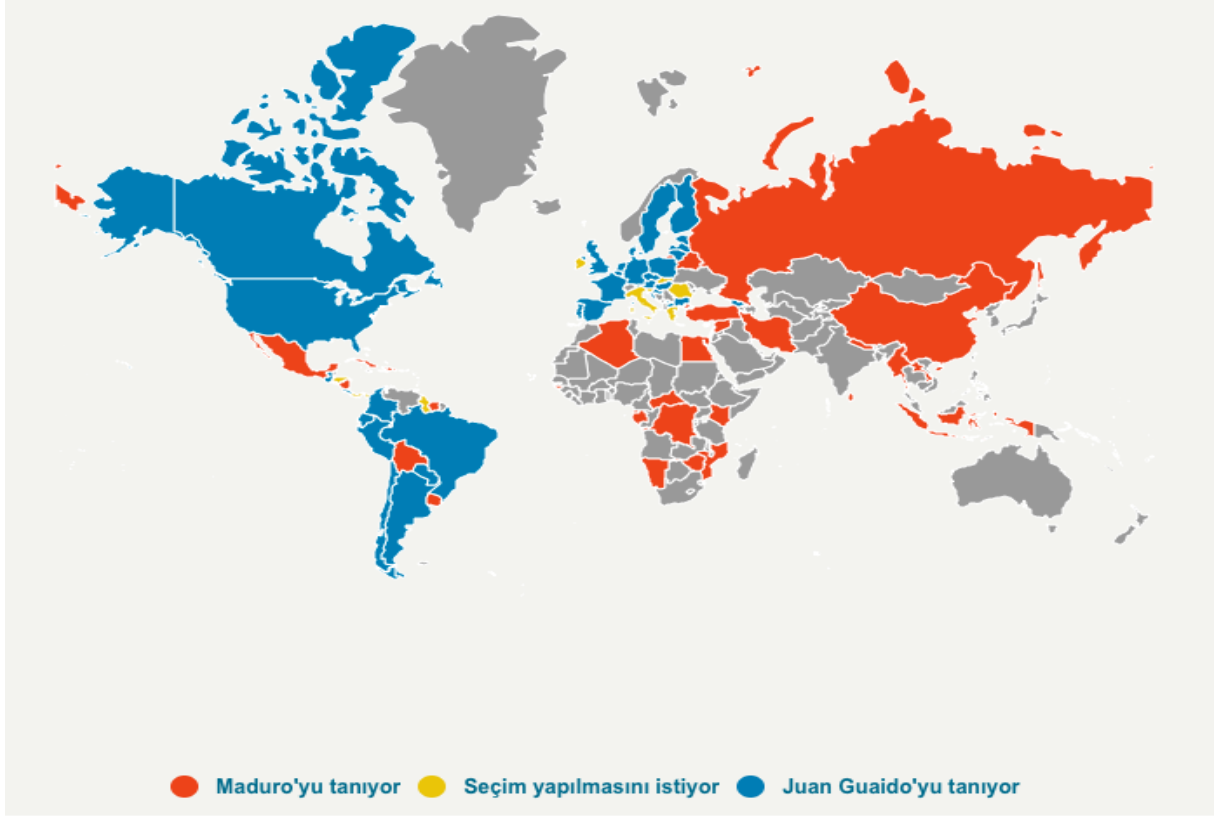
Grafik 4 'den de anlaşılacağı üzere Maduro'nun iktidarı yıllarında hızla artan enflasyon oranları, devalüasyonlar ve işsizlik halk için büyük sorun kaynağı haline gelmiştir. Bunun yanında suç oranlarında da büyük artış gözlemlenmiştir. Grafik 5'deki rakamlar ise yine cinayet oranlarındaki büyük artışın Maduro dönemine denk geldiğini göstermektedir. Muhalefetin elinde Maduro'ya karşı oynamak için büyük kozlar vardır. 2014 yılında Venezuela güzellik kraliçesinin öldürülmesinin ardından protestoların fitili ateşlenmiştir. Muhalefet yanlılarının sokak gösterilerini asker ve polisin yanında iktidarı destekleyen siviller de durdurmaya çalışmıştır. Büyük olaylar yaşanmış, 43 kişi hayatını kaybetmiştir. Muhalefet Çıkış (Fuera) olarak adlandırdığı kampanyada Maduro'nun görevden ayrılmasını istiyordu. Gösteriler sırasında muhalefet liderlerin Leopoldo Lopez ve Maria Machado, Caracas Belediye Başkanı Antonio Ledezma göz altına alınmıştır. Ledezma'nın belediye başkanlığı düşürülmüştür (Dinçer, 2017: 60,63). Bu şartlar altında gerçekleşen 2015 ulusal parlamento seçimlerinde iktidar 55 milletvekili, muhalefet ise 112 milletvekili sahibi olmuştur. Bu Chavezcilerin ilk yenilgisidir. Ocak 2016'da Maduro yeniden Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma yetkisi almıştır. Yetkisini daha çok kamulaştırma için kullanmıştır. Enflasyon daha fazla artmıştır. Muhalefetin Maduro'yu düşürmek için giriştiği Geri Çekme Referandumu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İktidar ve muhalefet arasında Güney Amerika Milletler Birliği UNASUR ve Vatikan arabuluculuk yapmış ama başarıya ulaşamamıştır (Daban, 2018: 119). Ülkede siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlık sürerken 2018 yılında seçime gidilmiştir. Maduro oyların %67,8'ini alarak 2. kez başkan seçilmiştir. Diğer muhalefet adayları %21,2 ve %10,8'lik oy oranlarında kalmışlardır. Seçime katılımın %46,1 civarında olması muhalefete daha yüksek sesle Maduro karşıtlığı yapma imkanı tanımıştır (Acar, 2019: 81).

2015 yılında ulusal meclis çoğunluğu kaybeden Maduro 2017’de meclisi lav ederek yeni bir anayasa için kurucu meclis kuracağını açıklamıştır. Muhalefetin boykotundaki bu seçimlerle meclisin tamamını hükümet yanlıları oluşturmuştur. Bunun karşısında halkı gösterilere çağıran siyasetçilerden biri de Juan Guaido’dur. Muhalefet ulusal meclisin faaliyetlerini devam ettirmiş ve Guaido 2019 başında ulusal meclis başkanı olmuştur. Daha sonra Guaido kendini 23 Ocak’ta geçici devlet başkanı ilan etmiştir (BBC Türkçe, 2019e).

Başta ABD olmak üzere batılı ülkelerin ve Latin Amerika ülkelerinin çoğu Guaido’yu desteklerken; Rusya, Çin, Türkiye, İran, Cezayir, Suriye, Mısır gibi ülkeler Maduro’nun yanında yer almıştır. Latin Amerika coğrafyasında Meksika, Uruguay, Bolivya, Küba ve Surinam da Maduro’nun yanında yer almışlardır. İtalya, Romanya, Yunanistan, İrlanda, Slovakya ve Guyana ise seçime gidilmesi gerektiğini söylemişlerdir (Euronews, 2019a). Harita 3’de ülkelerin Maduro’ya karşı durumları görülebilir. 2019 yılının sonunda Bolivya devlet başkanı Evo Morales’in iktidardan uzaklaştırılması sonucu yerine gelen Jeanine Añez liderliğindeki geçici hükümet, dış politikada yöne değiştirerek Venezuela’daki yönetimi değiştirmeyi amaçlayan Lima grubuna dahil olmuştur (İlhan, 2019). Ordu ise Maduro’nun yanında yer almıştır. Belki de Guaido’nun başarılı olamamasının en büyük sebebi ordunun Maduro’yu desteklemiş olmasıdır. Guaido ile Maduro arasındaki savaş halen bitmiş değildir. İki taraf da kendini meşru devlet başkanı olarak görmektedir. Ancak Rusya’dan da hem askeri hem ekonomik destek almış olan Maduro iktidarını korumaya devam etmektedir. Maduro iktidara geldiğinden beri sakin bir dönem geçirememiştir. Sürekli ekonomik, sosyal ve güvenlik sorunlarıyla uğraşmıştır. Chavez’den miras aldığı Bolivarcılık siyaseti yine Chavez’den miras aldığı üretim yerine hammaddeye bağlı ekonomik sistemin çökmesi sonucu işleyemez hale gelmiştir. Her ne kadar dünya devi ABD Maduro’yu devirip kendine yakın bir hükümet görmek istese de Maduro iktidarı boyunca olan sürede ne kadar dirençli olabileceğini göstermiştir. Ama

ne kadar dirense de ekonomide radikal kararlar almadığı sürece kararlılığı tek başına bir işe yaramayacaktır.

Harita 3: Dünyada Guadio'yu Destekleyen ve Desteklemeyen Ülkeler

Kaynak: Euronews. 31 Ocak 2019c

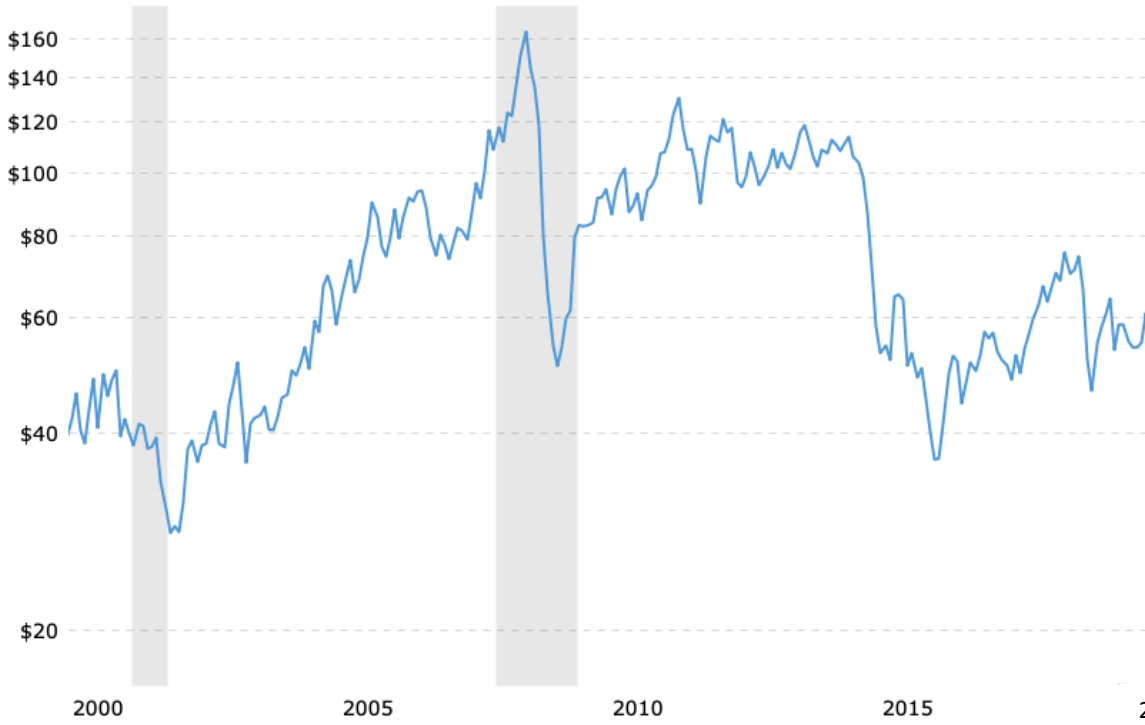
5.2. Enerji ve Uluslararası İlişkiler Politikaları

Maduro her alanda olduğu gibi uluslararası ilişkilerde ve enerji politikalarında da Chavez'in Bolivarcılık ideolojisinin ardılıdır. Chavez'in dış politikadaki ideolojik duruşundan herhangi bir sapma yaşatmamıştır. Fakat Chavez döneminin uluslararası siyaset koşullarıyla Maduro döneminin uluslararası siyaset koşulları farklıdır. Hatta Chavez döneminin iç siyaset koşulları da Maduro döneminin iç siyaset koşullarından farklıdır ki iç siyaset meseleleri uluslararası siyaset meselelerini doğrudan etkiler. Her ne kadar ideolojide bir sapma gözlemlenmese de pratikte sapmalar yaşamak zorunda kalınmıştır. Çünkü hem içerde hem de

dışarda değişen koşullar bu sonucu doğurmuştur. Ancak Maduro döneminde hem ekonomik hem de siyasal koşulların Chavez dönemine nazaran daha da zorlaştığını unutmamak gerekir.

Chavez'in dış politikasının nüvesi yüksek petrol gelirlerinden sağladığı gelirdir. Bu sayede ideolojisini dış politikaya yansıtabiliyordu. Ancak Chavez'in ölümünün ardından petrol fiyatlarında yaşanan düşüş Maduro'yu zor durumda bırakmıştır.

Grafik 6: Yıllara Göre Petrol Fiyatları

Kaynak: Macrotrends. 2020.

Grafik-6'dan da anlaşılacağı üzere Chavez döneminde petrol fiyatlarında artış gözlenmiştir ki bu onun iç ve dış siyasetinin dinamosudur. Oysa ki özellikle 2015 yılından sonra başlayan ani düşüş Maduro'yu bu kozu kullanmaktan kısmi olarak alıkoymuştur. Petrol hala Venezuela için önemli bir gelir kaynağıdır ama Chavez dönemindeki kadar yüksek gelirler getirmemektedir. Özellikle, Chavez'in de eleştirildiği üzere, üretim ekonomisi kurmak yerine hammaddeye dayalı bir ekonomi geliştirilmesi Venezuela'yı bu günlerde bu sıkıntıları yaşamasına sebep olmuştur. Bir diğer husus ise Maduro döneminde güçlenen muhalefettir.

Chavez döneminde bu kadar güçlü bir muhalefet yoktur ve meclis çoğunluğu ona aittir. Oysa ki Maduro döneminde muhalefet, özellikle de MUD siyasetinin getirdiği ivme ile siyasette güçlenmiş ve mecliste çoğunluğu dahi elde etmiştir. Maduro 2013 yılında seçildiği günden beri bu güçlenmiş muhalefetle uğraşmaktadır. Muhalefet ise onu bir şekilde yerinden etme çabasındadır. Hatta seçimlere girmeden bile bir geçici devlet başkanı ilan ederek oldu bitti yaratıp Maduro'yu düşürmek istemiştir. Ancak güncel durumda bunu başarabilmiş değildir. Maduro enerjisinin çoğunu, Chavez'den farklı olarak, koltuğunu korumak için harcamaktadır. Chavez'in getirdiği Bolivarcı siyaset anlayışında güçlü bir merkezi otoritenin her alana hakim olduğu devletçi bir anlayış ve güçlü başkan portresi vardır. Ancak muhalefetle dahi işleri yoluna koyamayan Maduro Chavez'in çizdiği güçlü ve merkezi devletçi resmini tamamlayabilmiş değildir.

Yetkinin büyük çoğunluğunun başkanda toplandığı bu tarz popülist sistemlerde liderin karizması büyük önem taşımaktadır. Ordunun etkin olduğu Venezuela siyasetinde eski bir asker olan Chavez güçlü bir karizmatik figürdür. Ancak Maduro bu karizmayı yakalayabilmiş değildir. Daha da kötüleşen ekonomik ve sosyal durumlar da eklenince muhalefetin eli daha da güçlenmektedir ve Maduro Chavez'in uyguladığı dış politikayı aynı etkinlikte uygulayamamaktadır çünkü yukarıda bahsedilen sebepler bu politikaları uygulamada onun gücünü azaltmaktadır. Chavezci kamulaştırma zihniyetinde herhangi bir azalma olmadığı için devletin petrol şirketi PDVSA konumunu korumaya devam etmektedir.

En büyük temsilcisi Waltz olan neorealizm gözünden bakarak son dönem Venezuela siyasetini yorumlayabiliriz. Neorealizme göre uluslararası sistemin anarşik bir yapısı vardır ve devletler bu anarşik yapıda hayatta kalabilmek için birbirleriyle ilişki kurarlar. Neorealizm iki gruba ayrılır: defansif realizm ve ofansif realizm. Defansif realizme göre güvenlik arayışında olan ülkeler uluslararası dengeyi kurdukları etkileşimlerde ve denge politikalarıyla sağlayabilirler. Ofansif realistlere göre ise devletler güvenlikten ziyade güce önem verir ve

askeri harcamaları arttırdılar ki bu da dengelemeyi zorlaştırır (Bell, 2018). Bu bakış açısına göre uluslararası sistemin anarşik ortamında Chavez ABD hegemonyasını kırmak için diğer devletlerle güvenlik arayışı içerisinde ilişkiler kurmuş ve bir çeşit güçler dengesi siyaseti götürmüştür. Defansif realistlerin görüşüyle örtüştüğünü söyleyebiliriz. *Bandwagoning* (Zayıf Devletlerin Daha Güçlü Devletlerin Yanında Yer Alması Politikası) uygulamaları gereği Rusya ve Çin ile ilişkiler kurmuştur. Bunun yanında diğer daha az güçlü devletlerle ilişkiler de geliştirmiştir. Ofansif realistleri de haklı çıkaracak şekilde askeri harcamaları arttırmış ve diğer ülkelerle çeşitli askeri anlaşmalar yapmıştır. Fakat bunu kendi 'dünya siyasetinde çok kutupluluk sistemi ile denge kurma politikasını' gerçekleştirmek için yapmıştır. Tam da bu noktada Waltz'dan ayrılır. Waltz'a göre iki kutuplu sistem barış ve güven adına daha dengeli sonuçlar verebilir. Chavez ise çok kutupluluk politikası üzerine uluslararası ilişkilerini geliştirmiştir.

Maduro bu temeller üzerine bir dış politika miras almıştır. Fakat aynı yolda yürüyecek olsa da farklı şartlar altında bunu gerçekleştirecektir. Öncelikle Chavez döneminde ABD'nin enerjisi daha çok Avrasya coğrafyasına kaymıştır. Afganistan ve Irak askeri operasyonlarıyla gündemine Venezuela'yı daha az alıyordu. Bu da Chavez için daha geniş bir oyun sahası sağlamıştır. Ayrıca ABD'nin operasyonlarda artan petrol ihtiyacı petrol fiyatlarındaki artışı da etkilemiştir. Oysa ki ABD başkanı George W. Bush'dan sonra gelen Barack Obama bölgede taktiksel gücü arttırmaktan ziyade lojistik kabiliyetlerin güçlendirilmesine yoğunlaşmıştır. Bush döneminde daha agresif olarak izlenen dış politika Obama döneminde daha ılımlıdır. (Bilensoy, 2018). Zaten 2010'lu yıllarda bir önceki on yıla nazaran daha düşük yoğunluklu çatışmalar bölgede gözlenir olmuştur. ABD böylelikle Venezuela üzerine daha fazla enerji ayırabilecek duruma geldi diyebiliriz.

Yine Chavez döneminde Çin, Rusya, Brezilya gibi güçler dünya sahnesinde seslerini daha gür çıkarmaya başlamışlardır. Cezayir, Irak, İran, Libya ve Suriye gibi petrol ülkeleri daha

çok inisiyatif sahibidirler. Maduro döneminde düşen petrol fiyatları bu inisiyatifi olumsuz etkilemiştir. Venezuela'nın iki önemli politik ve ekonomik partneri Brezilya ve Rusya ise zorlu sosyo-ekonomik dönemden geçmeye başlamıştır (Romero, Mijares, 2016: 188). Chavez Libya lideri Muammer Kaddafi ve Irak lideri Saddam Hüseyin ile sıkı ilişkiler içerisindeydi. Maduro ise kendi döneminde aynı ilişkileri devam ettirecek bu liderleri bulamamıştır çünkü ikisi de yabancı müdahaleler sonucu iktidarlarını kaybetmişlerdir. Bir diğer ortak Suriye lideri Başar Esad ise ülkesindeki zorlu isyanları bastırmakla meşguldür ve neredeyse o da diğer devrik liderlerin kaderini paylaşacaktı. Bu sebeple Chavez dönemindeki ilişkilerinin dinamizmi Esad'dan beklenemez. İran cumhurbaşkanı Ahmedinejad, iktidarı döneminde Latin Amerika açılımı yapmıştır. Bunun mimarı iki lider Chavez ve Ahmedinejad olmuştur. Oysa ki Chavez'in ölümünden sonra ilişkilerdeki aynı sıcaklık kalmamıştır. Ayrıca Batı ile daha ılımlı politikalar gütmek isteyen ve yeni nükleer anlaşmalar yapan İran'daki yeni iktidar, ABD karşıtlığı üzerine kurulu Latin Amerika açılımını eski iktidar kadar önemsememiştir. Maduro Chavez'in Avrasya'da sahip olduğu güce sahip değildir.

Latin Amerika coğrafyasında da durum eskisi gibi değildir. Venezuela ve Küba aynı ideolojiyi taşıyan iki kardeş ülkedir ve Chavez ve Castro dönemleri en ateşli ABD karşıtlığının yaşandığı yıllar olmuştur. Ancak Barack Obama yönetimindeki ABD yönetimi Küba ile daha ılımlı ilişkiler kurmak istemiştir. 2016 yılında Obama, ailesi ile birlikte başkanlık uçağı Air Force One ile birlikte Havana'ya inmiştir (Küntay, 2016). ABD Küba ilişkileri tamamen düzelmese de eski dönemlerdeki hırçnlık yok diyebiliriz. Bir diğer önemli müttefik Evo Morales ise istifa edip yerini ABD yanlısı bir hükümete bırakmak zorunda kalmıştır. Latin Amerika'nın en uzun iktidarda kalan ve ilk yerli başkanı olan Morales, Ekim 2019 seçimleri ilk turda kazandığını iddia etmiştir. Ancak muhalefetin büyük tepkisiyle karşılaşmıştır. Protestocuların ve genel kurmay başkanın çağrısıyla 10 Kasım'da istifasını vererek ülkeden ayrılmıştır (BBC Türkçe, 2019f). 21. yy başında Latin Amerika'da rüzgar soldan esiyordu.

Birçok hükümet sol iktidarlar tarafından yönetiliyordu. Ama Maduro döneminde bu rüzgar sağdan esmeye başlamıştır. Brezilya’da Lula da Silva ve Dilma Rousseff ile ivme kazanan sol iktidar yerini 2018 yılındaki seçimlerde aşırı sağcı popülist lider Jair Bolsonaro’ya bırakmıştır. Yine Chavez döneminde Arjantin’de Krischer, Nikaragua’da Ortega, Şili’de Bachellet, Ekvador’da Correa önemli solcu liderlerdir. 2015’de muhafazakar Mauricio Macri Arjantin’de devlet başkanı olmuştur. Peru’da önceden Dünya Bankası ve IMF’de çalışmış Pedro Pablo Kuczynski 2016’da devlet başkanı seçilmiştir. Şili’de merkez sağcı Sebastián Piñera 2010’da başkanlığı Bachelet’ten devralmıştır. 2017 yılındaki seçimlerde Nikaragua ve Ekvador’da sol oy kaybetmiştir. Paraguay’da sağcı Mario Abdo Benitez 2018’de devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur (Aslan, 2018). Soldaki bu güç kaybı ve sağdaki güç kazancı Maduro’nun işini zorlaştırmıştır. Çünkü sağcı hükümetler Latin Amerika’da ABD ile yakın ilişkiler kurmuştur. Latin Amerika coğrafyasında durum Chavez döneminden oldukça farklıdır ve Maduro’nun aleyhindedir. Guyana ve Kolombiya ile olan sınır uyuşmazlıkları *casus belli* (savaş nedeni) sonucu doğurabilecek seviyededir (Romero, Mijares, 2016: 192-193).

Çeşitli nedenlerin birleşimi sonucu hem ekonomide hem de dış politikada Chavez döneminin ivmesi korunamamıştır. Maduro dönemi ekonomisi onu çok zorda bırakacak kadar kötü gitmektedir. Radikal Chavez yanlıları ise bu sonuçtan sorumlu tuttıkları Maduro’yu Chavez kadar gözü kara tedbirler alamamakla suçlamaktadır. Maduro aynı zamanda 2014 eylemlerini kontrol altına almak için muhalefet ve iş dünyasıyla yaptığı barış görüşmelerinde de radikal Chavezciler tarafından sorgulanmıştır (Ellner, 2015). Muhalefet zaten Maduro hükümetini ana görevi olarak eleştirmektedir ancak Chavezciler içinden de Maduro’ya karşı eleştiriler yok değildir. Ancak bu kötü ekonomik durumdan kurutulmak için her türlü eleştiriye de dikkate almak gerekmektedir. Bazı ılımlı Chavezciler ise Lenin’in ‘iki adım öne gitmek için bir adım geri’ lafını hatırlatıp Maduro’ya bir yerde destek sağlamış olmaktadır. Ancak Chavez her seçim sonrası, kazansın ya da kaybetsin, durumu bir şekilde kendi ideolojisinin lehine

kullanmayı bilmişti. Fakat Maduro, yine kendisine yöneltilen eleştirilerde, 2014 eylemlerinin bastırılmasından sonra kendi ideolojisini radikalleştirme fırsatını kullanma yerine muhalefetle diyalog kurma yoluna gitmiştir. Bunun yanında Maduro'nun 'ekonomik savaşa' karşı eylemleri solcu eleştirilenler tarafından defansif bulunurken; hükümet danışmanı ve üniversite hocası Judith Valencia'ya göre ise Maduro hükümetinin eylemleri 'karşı-ofansif'dir. (Ellner, 2015). İktidar kanadının içerisinde farklı sesler yükselmektedir ancak şu açıkça görünüyor ki Maduro döneminde Chavez döneminin yırtıcılığı yoktur. Bu tartışmalara ek olarak da yapılamayan bazı mini devalüasyonlar, arttırılmayan petrol fiyatları ve döviz kuru problemini ele alıştırki yavaşlık gibi eleştiri başlıkları Venezuela gündemini meşgul etmektedir.

Bu ekonomik sıkıntıların yanında da dış politikada da şartların değiştiğini ve işlerin eskisi gibi gitmediğine değinmiştik. Maduro'nun elinde olmayan sebeplerden ötürü değişen dünya sistemindeki uluslararası denge faktörleri Maduro'yu bir hayli zorlamıştır. Bir de bunu ekonomik zorluklar ve bu zorlukları bertaraf edememe eklenince Maduro daha çok zor durumda kalmıştır. Muhalefet ise İktidarın Chavez döneminden farklı olarak bu kan kaybını görünce daha yüksek perdeden sesini yükseltmiştir. Bütün bu zorlukların yanında Chavez'in bıraktığı Bolivarcı miras bir şekilde Maduro'nun yoluna devam etmesini sağlamaktadır. Ancak bu şekilde sendeleyerek yürümektense daha emin adımlarla yürüyüp iktidarını güvence altına almak için Maduro'nun radikal değişimlere gitmesi gerekmektedir. Hatta Chavez döneminde kalan bazı hataların tekrarlanmaması önemlidir. Ülkeye has petrol gelirlerinden kaynaklanan Venezuela Özgücülüğü ve güçlü başkanlığı öven Başkanlık politikalarının gözden geçirilmesi elzemdir. Hammaddeye dayalı ekonomi modeli petrol fiyatları düştüğü an Venezuela'yı yarı yolda bıraktığı için üretim ekonomisine dayalı bir modele geçmek gerekmektedir ki hali hazırda ülkede gıda sektörü dahi dışa bağımlı durumdadır. Bunun yanında çok güçlü başkan profilinden vazgeçilip daha demokratik bir sistemle yönetim benimsenmelidir. Venezuela zor bir coğrafyada önemli ve stratejik hammadde kaynaklarına sahip oyun değiştirici olabilecek bir

ülkedir. Bu yüzden emperyal ülkelere yem olmadan kendi ayakları üzerinde yoluna devam etmeli ve dünyadaki diğer benzer ülkelere yol göstermelidir. Bu uğurda Maduro'ya sıradan bir devlet başkanından farklı olarak büyük sorumluluk ve görev yükü düşmektedir.

BÖLÜM 6

VENEZUELA'DA GÜNCEL DURUM

6.1. Bölge İçi Siyasi Meseleler

Venezuela siyasal alanda dünyanın en karışık ülkelerinde biridir. Maduro kendine karşı olan iç ve dış siyasetteki muhaliflerine direnebilmek için her yolu denemektedir. 2 milyon 300 bini aşkın güvenlik gücü ve milis kuvvetin katıldığı 'Bolívarcı Kalkan 2020' tatbikatıyla milis gücü oluşturan sivillerin eğitilmesi amaçlanmıştır. Ülke genelinde 135 noktada savunma senaryoları uygulanmıştır. Maduro ABD, Brezilya ve Kolombiya'yı Venezuela'ya karşı askeri planlar kurmakla suçlarken onlara da bu tatbikatla mesaj vermektedir (NTV, 2020). Ekonomik ve sosyolojik buhranlar iç ve dış siyasette dalgalanmalara yol açmaktadır. Maduro bir yandan ekonomik dar boğazın kötüleştirdiği toplumsal düzeni eski haline getirmeye ve azalan refah düzeyini arttırmaya çalışırken; diğer yandan zorlu dış politika konularıyla boğuşmaktadır. Her iki durumda da petrolü istenilen düzeyde etkin bir araç olarak kullanamamaktadır çünkü eskisi kadar petrolden gelir elde edememektedir ve rafineler eskisi kadar çok petrol işleyememektedir. Venezuela'nın siyasi meselelerinde uğraştığı en büyük sorun ise kuşkusuz ABD'dir.

ABD 19. yy' da daha çok inzivacı bir politika izlemiş ve Avrupa'nın savaşlarından uzak durmuştur. Ülkesindeki iç savaşla uğraşmakta ve yeni kazandığı bağımsızlığı sürdürme gayretindedir. 19. yy' da ABD'nin emperyal bir güç olarak dünya sahnesine çıkmamasının sebebini ülke birliğini tam anlamıyla kurabilmiş olmadığından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Ancak 20. yy ile ABD dünya sahnesinde yükselen güç olarak çıkmaya başlamıştır. 19. ve 20. yy boyunca hem siyasi birliğini tamamlamış hem de önemli teknolojik gelişmeler ile ekonomisini güçlendirmiştir. Bu sayede 20 yy başında inzivacılık politikası yerine daha emperyal politikalar ABD'nin uluslararası ilişkilerini yönlendirmeye başlamıştır. ABD Başkanı Wilson 1916 yılında yaptığı bir açıklamada şunları söylemiştir: "Hedefinizi iş dünyasının

zirvesine dakin ve gittiğiniz her yere Amerikalı olmanın bir unsuru olan özgürlük, adalet ve insancıl değerleri de götürün. Onları Amerikan kültür ve değerlerine göre yönlendirin.” (Çin, 2019: 8). İşte bu sözler yüzyıldan fazla süre boyunca dünyayı etkileyecek ABD emperyalizminin başlangıç ayak sesleridir. 20. yy boyunca ABD demokrasi ve insan hakları kavramlarını kullanarak ve bu kavramları onlara sahip olmadığını iddia ettiği ülkelere ihraç edeceğini söyleyerek dünyanın çeşitli yerlerinde sömürgecilik faaliyetleri göstermiştir. Kapitalist ekonomi sistemi, özel mülkiyet ve serbest piyasa kavramlarıyla, komünizmin en büyük anti tezi olmuş ve soğuk savaş döneminde dünyayı komünist sistemden kurtaracak panzehir olarak gösterilmiştir. Soğuk savaş döneminden sonra ise neoliberal politikalarla ABD ülkelere zayıflatılmış devlet kontrolü ve artan özelleştirmeleri dayatarak sömürgeciliğini başka adlarla sürdürmeye devam etmiştir.

ABD'nin büyük sömürgecilik isteklerinden en çok komşusu Latin Amerika ülkeleri etkilenmiştir. Venezuela Chavez dönemine kadar serbest ticaret ekonomisini uygulamış ve ABD'nin isteği üzerine petrol gelirlerini yabancı şirketlerle paylaşmıştır. Oysaki Chavez'in getirdiği yeni sistem güçlü bir devlet kontrolü ve kamulaştırmayı ABD'nin korkulu rüyası haline getirmiştir. ABD eskisi gibi Venezuela'dan aldığı geliri alamaz olmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak Bolivarcı Chavez ve onun ardılı Maduro hükümetleri ABD'nin düşmanı haline gelmişler ve çeşitli yollarla ABD onları yerlerinden etmeye çalışmıştır. ABD başkanı Barack Obama, Chavez ve Maduro dönemlerinde işleyen sürecin ABD ulusal güvenliğine bir tehdit olduğunu söylemiştir. Onun ardılı Donald Trump da Maduro'ya karşı aynı tutumu sürdürmüştür. ABD başkan yardımcısı Mike Pence Maduro'nun kazandığı 2018 seçimlerinin adil olmadığını söylemiştir. ABD ulusal güvenlik baş danışmanı John Bolton ise yozlaşmış Venezuela hükümetinin terör örgütlerine yardımda bulunduğunu ve Venezuela'ya yeni yaptırımların yapılacağını açıklamıştır (Çin, 2019: 23-24). Trump yönetimi hem Venezuela'ya karşı ağır yaptırımlar uygulamış hem de Venezuela'ya yardım eden ülkeleri tehdit etmiştir.

Venezuela Dış İşleri Bakanı Jorge Arreaza İsviçre'nin Cenevre kentindeki İnsan Hakları Konseyinde ABD ile diyalog kurmaya hazır olduklarını söylemiştir. Trump ise devlet başkanı olarak Guaido'yu tanıdıklarını söyleyerek bu öneriyi kabul etmemiştir (Genel, 2019: 164). ABD Venezuela hükümetini zora sokmak için çeşitli ekonomik yaptırım hamlelerinde bulunmuştur. İngiltere Merkez Bankası'nda Venezuela Merkez Bankası'na ait 8 milyar dolarlık altın rezervlerine bloke konmuştur. Dünya ülkelerinden Venezuela ile petrol ticareti yapmamasını istemiştir. Venezuela'nın ABD'de faaliyet gösteren petrol şirketi Citgo'nun yönetim ve varlığına el koymuştur (Genel, 2019: 164). Yoğun olarak uygulanan ABD yaptırımları neticesinde Venezuela vatandaşları gıda ve ilaç gibi temel ihtiyaç malzemelerinden yoksun kalmış ve bunun sonucunda çeşitli hastalıklar, artan ölümler ve zorunlu göç gibi durumları tecrübe etmiştir. Bunun yanında yedek termal jeneratörler için gerekli dizel yakıtı ve General Elektrik gibi ekipman tedarikçilerine erişimin engellenmesiyle ülkede elektrik tedarik krizi yaşanmış ve yaşanan elektrik kesintileri sonucu halk mağdur olmuştur. Hem Obama hem de Trump döneminde ABD bu yaptırımların sebebini Venezuela'daki demokratik kurumların varlığının korunması, insan haklarına saygı duyulması, ve Venezuela'nın yasadışı finansal faaliyetleri ve yolsuzluklarından finansal sisteminin korunması olarak göstermiştir. (Demirel, 2020: 64,65). Rusya ise bu süreçte hem askeri hem de ekonomik olarak Venezuela'nın yanında yer almıştır. Bu durum ABD ile Rusya arasında yeni bir siyasi krize yol açmıştır.

Tüm bunlar yaşanırken ABD 2019 yılının başında kendini geçici devlet başkanı ilan eden Guaido'ya da tam desteğini sürdürmeye devam etmiştir. Guaido ordu içerisinde bir kısım askerini de alabilmiştir. Ordunun büyük çoğunluğu Maduro yanında yer aldığı için Maduro gibi onun taraftarı askerler de ABD'nin hedef tahtasına oturmuştur. 2020 Şubat ayında Başkan Trump'ın yaptığı 'Birliğin Durumu' konuşmasını dinleyenlerin arasında Guaido da vardır. Maduro, Trump tarafından ağır eleştirilere maruz kalırken Guaido ise parlatılmış ve salondaki hem demokrat hem de cumhuriyetçi milletvekilleri tarafından alkışlanmıştır (CNN

Türk, 2020). Guaido onu tanıyan ülkelerde sanki Venezuela devlet başkanıymış gibi seyahatler düzenlemeye devam etmektedir. Kolombiya, Avrupa ve ABD'yi kapsayan ve liderlerle temaslarda bulunduğu ziyaretler gerçekleştirmiştir. İngiltere'de Boris Johnson, Fransa'da Emmanuel Macron ve Almanya'da Angela Merkel ile görüşmüştür. Gezisinin ABD ayağında ise Beyaz Saray'da ABD başkanı Trump tarafından ağırlanmış ve Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası IDB'yi ziyaret etmiştir (TRT Español, 2020) Guaido'nun bu denli rahat tavırlarının arkasında ABD'den aldığı destek vardır. ABD her ne kadar Maduro'yu devirip onun yerine Guaido'yu geçiremeye de sanki Maduro yokmuş gibi davranıp Guaido ile ilişki kurmaya ve asıl başkanın Guaido olduğu mesajını vermeye devam etmektedir.

Tüm bu siyasi ve ekonomik krizlerin en büyük faturası ise yine yoksul halk kesimine kesilmektedir. Jean Paul Sartre şöyle demiştir: “Savaşı zenginler çıkarır, yoksullar ölür.” (Demakis, 2012: 394). Bu sözün değişik yansımaları tarih boyunca görüldüğü gibi bugün de Venezuela'da bize örnekler sunmaktadır. Buradaki savaş kelimesini salt konvansiyonel çatışmaların yaşandığı barışsızlık durumu olarak görmemek gerekir. Zira savaşlar sadece sıcak çatışma olarak değil soğuk savaş şeklinde de sürebilmektedir. Özellikle ekonomik yaptırımlar bu soğuk savaş kavramının en önde gelen unsurudur. Bunun yanında sosyal hayatı hedef alan ve yumuşak güç unsurlarının kullanıldığı kültürel savaşların da örneklerini tecrübe etmekteyiz. Venezuela'da yaşandığını söyleyebileceğimiz ekonomik ve sosyal savaşın sonuçlarına doğrudan maruz kalan en büyük kesim ise yine yoksul halktır. Bozulan ekonomik durumlar, yaşanan güvenlik zaafı ve modern insanın günlük hayatını kolaylıkla sürdürebilmesi için gereken elektrik, internet vb. gibi elzem tüketim araçlarının yoksunluğu ya da zor bulunabilirliği birçok Venezuelalıyı göç etmeye zorlamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'ye göre 2014-2019 yılları arası veriler 4,5 milyon Venezuelalının göç ettiğini söylemektedir. Bu göçlerin %75'i Latin Amerika ülkelerine yapılmış ve en fazla gidilen ülkeler Kolombiya, Peru ve Şili olmuştur. Uluslararası Göç Örgütü

(IOM) Venezuela Temsilcisi Eduardo Stein ise 2020 yılı tahminlerine göre Venezuelalı göçmen sayısının 6,5 milyonu bulabileceğini söylemektedir (Voice of America, 2019). Güncel ekonomik ve siyasi krizin devam etmesi durumunda yoksulların daha çok etkileneceği ortadadır. Yine bu noktada yoksulların birinci önceliği ise ideolojiden ziyade geçim derdidir. Bunu göçün en fazla yapıldığı ülkenin Venezuela'nın ideolojik anlamda yıllardır mücadele ettiği Kolombiya olması açıkça göstermektedir. Venezuela'nın bölgedeki ülkelerle ilişkilerinin ne seviyede olduğunun en büyük göstergesi ise Guaido krizi olmuştur. Kendini seçimlere girmeden geçici devlet başkanı olarak atayan Guaido'yu bazı Latin Amerika ülkeleri desteklerken bazıları desteklememiştir. ABD'nin de Guaido'yu desteklediğini düşünürsek Guaido tarafında olan Latin Amerika ülkelerinin ABD etkisiyle bu kararı aldığını düşünebiliriz. Guaido karşıtı olan ülkelerin ise bir şekilde Latin Amerika coğrafyasında ABD etkisi karşısında politika yürüten Venezuela'nın yanında yer alarak ABD hegemonyası karşıtlığı yaptığını söyleyebiliriz. Çünkü bu devletler ABD'nin her türlü baskısına karşı büyük bir siyasi krizde dünyanın gözleri önünde Maduro'nun yanında yer alarak siyasi duruşları hakkında fikir vermişlerdir.

6.2. Bölge Dışı Siyasi Meseleler

Maduro'nun döneminde Chavez zamanında kurulan bölge dışı ilişkilerin aynı hızda gitmediğini daha önce belirtmiştik. Özellikle önceden ABD karşıtı liderlerin olduğu Libya ve Irak gibi ülkelerdeki liderlerin iktidardan uzaklaşması, Suriyeli Esad'ın yerini zor zor koruyabilmesi ve İran'ın Chavez dönemindeki Latin Amerika ilgisini kaybetmesi Ortadoğu coğrafyasında Maduro için fazla bir oyun alanı bırakmamıştı. Ancak Rusya hala Maduro için büyük bir ortaktır. Nasıl ki ABD Rusya'ya yakın Ortadoğu, Asya ve Kafkasya'daki krizlerle oynayıp Rusya'yı zor durumda bırakıyorsa; Rusya da aynısını ABD'ye yakın Latin Amerika coğrafyasında yapmaktadır. 1962'deki Küba füze krizinde ABD SSCB'yi Türkiye'deki

füzelerle tehdit ederken; SSCB de ABD'yi Küba'daki füzelerle tehdit etmiştir (Sander, 2013: 324,326) Günümüzde ise Küba ve Venezuela gibi ülkeler halen Rusya'nın ABD karşısında yakın ortağıdır. Chavez döneminden beri Venezuela-Rusya yakın ortaklığı korunmaktadır. Birçok Rus şirketinin Venezuela'da değişik sektörlerde ticari çıkarları mevcuttur. Irak savaşından sonra Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle Irak' da Rusya'nın ticari çıkarı kalmamıştı. Maduro'nun devrilmesiyle Rusya Venezuela'da aynı sonucu yaşamak istememektedir. Bunların yanında Rusya Venezuela'ya askeri ve krediler yoluyla ekonomik desteğini esirgememektedir. ABD başkanı Trump 2019 Mart ayında Rusya'dan Venezuela'ya gönderilen 100 kişilik askeri-teknik iş birliği sağlayacak ekibe tepki göstermiştir. Rusya ise bu tepkiye kulak asmayarak iş birliğinin devam edeceğini vurgulamıştır. Bunların yanında ocak ayında iki nükleer bomba taşıma kapasiteli bir Rus bombardıman uçağı da Venezuela topraklarına inmiştir. 2006 yılından beri verilen borçların miktarı ise yaklaşık 17 milyar dolardır. (BBC Türkçe, 2019d). Her ne kadar Suriye ve Kırım/Ukrayna gibi bölgeler Rusya'nın dış siyasetinde yoğunluğa sahip olsa da Latin Amerika'daki faaliyetler duracağı benzememektedir. Çünkü Rus lider Putin Rusya'yı yeniden eski SSCB dönemindeki güçlü günlere ulaştırmak istemektedir.

Rusya gibi bir diğer önemli partner Çin de ABD hegemonyasına karşı Venezuela ile sıkı ilişkiler kurmaktadır. İki ülke arasında önemli ekonomik anlaşmalar yapılmaktadır. Dış borcun yaklaşık 30 milyar dolarlık kısmının Çin'e olduğu düşünülürse, iki ülke arasında ilişkiler kolay kolay kopma noktasına gelmeyecektir. Rusya örneğinde olduğu gibi Venezuela Çin'e olan borcunu ödemek için petrol gelirlerini kullanmak istemektedir. Çin şirketlerinin, Rus şirketlerinde olduğu gibi, petrol ve doğal gaz alanında önemli yatırımları vardır (Euronews, 2019b). Çin yönetimiyle Venezuela yönetimi karşılıklı çıkar sağladıkları siyasi ilişkinin bozulmamasını istemektedirler. Bunun için de en önemli şey Maduro'nun iktidarda kalmasıdır. Eğer Maduro gider yerine Guaido gelirse Venezuela'daki enerji gelirlerinden aslan payını Rusya ve Çin değil ABD alır. 2019 yılının ocak ayında Çin dış işleri bakanı sözcüsü

Venezuela'ya dış müdahaleye karşı olduklarını açıklamıştır (Anadolu Ajansı, 2019a). Çünkü Venezuela'ya dış müdahale demek ABD çıkarlarının ülkede gözetilmesi demektir. Büyük ekonomik krizle boğuşan Venezuela ABD'nin yardım teklifini reddetmiştir. Ancak Rusya'dan 35 tonluk ilaç yardımı, daha sonra Çin'den 65 tonluk tıbbi malzeme yardımı, Venezuelalılar için zor günlerde rahatlama vesilesi olmuştur (Anadolu Ajansı, 2019b). ABD'nin ekonomik yaptırımları, Rusya ve Çin'in karşı hamle destekleri devam ederse bu kısır döngünün en büyük kaybedeni yoksul halk olmaya devam edecektir. Ancak Venezuela'da bulunan petrol rezervleri de ABD, Çin ve Rusya'nın da bölgedeki ilgisini canlı tutacaktır.

Uzak Asya'nın bir diğer önemli oyun değiştiricisi Hindistan'ın da Venezuela ile aradaki mesafe ne kadar uzak olsa da önemli ilişkileri vardır. En son Guaido krizinde Hindistan Guaido'yu tanımamıştır. Mevcut hükümet ile ilişkilerini sürdürmüştür. Hindistan Dış İşleri Bakanlığı Venezuela'daki karışık durumun şiddet içeren protestolar yerine barışçıl diyalog ile çözülmesi gerektiğini belirtmiştir (Haberler, 2019). Hindistan için Venezuela petroleri büyük önem taşımaktadır. Hindistan'daki Uluslararası Petrol ve Gaz Konferansı'na katılan Venezuela Petrol Bakanı Manuel Quevedo Hindistan ile karşılıklı ilişkilerin geliştirileceğini açıklamış ve Venezuela'nın Hindistan'ın petrol ihtiyacının tamamını karşılayabileceğini vurgulamıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019a). ABD ise kendisinden sonra Venezuela'nın sattığı petrol için en fazla nakit ödeyen ikinci ülke olan Hindistan'a Venezuela'dan petrol almaması konusunda baskı yapmaktadır (Sputnik, 2019). Ancak bugüne kadarki tutumu göz önünde alınırsa, ABD için Asya'da Çin ve Rusya'dan sonra kaygı nedeni olan Hindistan'ın, ABD'nin sözünü dinleyip Guaido'nun yanında yer alacağı ve ülkede ABD yanlısı bir hükümetin kurulmasına istekli olacağı pek olası görünmemektedir.

Avrupa'daki pek çok ülke de Guaido'ya destek vermiştir. Bazı ülkeler ise seçimlerin yenilenmesi konusunda görüş bildirmiştir. Venezuela'da ki siyasi krizin patlak vermesinde sonra Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini

"Venezuela'da anayasal düzene uygun bir şekilde, acilen güvenilir ve özgür seçimlerle sonuçlanacak siyasi bir süreç başlatılmalıdır" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Avrupa Birliği Konseyi Başkanı Donald Tusk ise "Umarım tüm Avrupa Venezuela'daki demokratik güçlere destek verir. Maduro'nun aksine Ulusal Meclis ve Juan Guaido Venezuela vatandaşlarının verdiği demokratik yetkiye sahip." demiştir (Euro News, 2019). Avrupa parlamentosundaki sosyalistler birlik ve beraberlik mesajı verirken İspanyol Sosyalist İşçi Partisinde siyaset yapan Avrupa milletvekili Íratxe Garcia "Sorumlu bir şekilde hareket etmek durumundayız. Hassas bir dönemden geçiyoruz. Tansiyonun yükselmesine izin vermemeliyiz. Çözüm üretmeliyiz. Sandığa gitmekten başka çözüm yok." demiştir. Avrupa Parlamentosu'ndaki radikal sol gruplara göre ise Maduro darbeye maruz kalmış durumdadır (Euro News, 2019). AB her ne kadar Venezuela'da Maduro yanlısı bir tutum sergilemese de Venezuela ile olan ticari ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Çünkü AB'nin ekonomik çıkarları bunu gerektirmektedir. Venezuela'ya yapılacak herhangi bir askeri müdahale ise bu çıkarlara karşı olabilir. O yüzden AB Venezuela'ya askeri müdahale seçeneğinin masada olmasını istememektedir. İspanya Dışişleri Bakanı Josep Borrell, "Elbette ki AB ve onunla birlikte İspanya, radikal bir şekilde her türlü askeri müdahaleye karşıdır. Askeri müdahale, hiç kimsenin geri dönmek istemediği zamanlara götüren Latin Amerika'da lanetli bir ifadedir." şeklinde bir açıklama yaparak AB'nin görüşlerini belirtmiştir (Hürriyet, 2019). Maduro Avrupa'dan gelen kendisinin aleyhine olan açıklamalara karşı ise direnmekte kararlıdır. Aralarında İspanya, Almanya, Fransa ve İngiltere'nin de bulunduğu Avrupa ülkelerinden gelen 8 gün içerisinde seçim yapılmazsa Guaido'nun tanınacağına dair yapılan açıklamaya karşı Maduro, "Bizi eleştirenlerin Venezuela seçim sistemiyle ilgili söyleyebilecekleri tek bir söz yok" demiştir (BBC Türkçe, 2019b). Avrupa ülkeleri, ABD'nin de etkisiyle, büyük çoğunlukla Maduro'ya karşı muhalefeti desteklemektedir. Ancak bir yandan da ihtiyatlı davranmaya

çalışmaktadır çünkü ekonomik çıkarları bunu gerektirmektedir. Maduro ise Avrupa'dan gelen her türlü baskıya karşı durmakta ve bu tutumunu sürdüreceğe benzemektedir.

6.3. Türkiye Venezuela İlişkileri

Türkiye Venezuela ilişkileri dünya siyaseti açısından önem arz etmektedir. Çünkü hem Türkiye hem de Venezuela kendi bölgelerinde oyun değiştirici konumdadırlar. Bunun yanında hem Türkiye'nin hem de Venezuela'nın dünya siyasetinde ABD ile çatışma içine girdikleri alanlar vardır. Venezuela'nın ABD ile dünya siyasetinde karşı karşıya geldiği noktalara değinmiştik. Türkiye'nin de ABD ile çatıştığı alanlara değinmek gerekir. ABD zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının olduğu Ortadoğu coğrafyasında güçlü askeri ve siyasi faaliyetler yürütmektedir. Bu bağlamda düşünebileceğimiz Arap Baharı sürecinde bölgede köklü siyasi değişimler yaşanmıştır. Türkiye'nin komşusu Irak'ta Saddam Hüseyin devrilmiştir. Saddam Hüseyin'in ardından ise Irak'ın ekonomik değerlerinin kontrolü ABD'nin eline geçmiştir. Türkiye'nin komşusu Irak ile kurduğu ekonomik ilişkiler göz önünde bulundurulursa, özellikle Irak savaşından sonra okyanus ötesinden gelip bu değerleri almaya çalışan bir ülke karşısında Türkiye'nin ekonomik zarar gördüğünü söyleyebiliriz. Bunun yanında Saddam Hüseyin yönetimi Kuzey Irak'taki Kürt gruplar üzerinde kontrol sahibiydi. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal hamlesi sonrası ABD ve Batı bu durumdan rahatsız olmuştur ve Irak'a karşı başlatılan Çekiç Güç hareketi sonucu Irak'ın kazandığı avantajlı duruma son verilmiş, Irak'ın 36. paralelin kuzeyine birlik gönderememesi kararlaştırılmıştır. Bu durum Irak'ın Kuzeyindeki Kürt gruplara avantaj sağlamıştır (Demir, 2012: 555). Bu da PKK terör örgütüyle mücadele eden Türkiye açısından dezavantaj doğuracak durumlar yaratmıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki bir diğer durağı Türkiye'nin komşusu Suriye olmuştur. Suriye'de yaşanan iç karışıklık sonucu devlet başkanı Esad ülke genelinde kontrolü kaybetmiş ve Kuzey Suriye'de bulunan Kürt terör grupları bu iktidar boşluğunda kuvvetlenmiştir. PKK'nın Suriye

uzantısı PYD/YPG terör unsurları da Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü için bir tehdit unsurudur. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ABD Ticaret Odası ve Amerikan-Türk Konseyi Üyeleri'ni Cumhurbaşkanlığı'nda kabul etmiştir. Bu kabulde ABD'nin yaptığı silah yardımlarının bölgedeki terör unsurları PKK ve PYD/YPG'ye gittiğini söylemiştir. Bu unsurlardan yakalanan silahların ABD menşeli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Erdoğan PYD/YPG'nin en güncel ABD istihbarat raporlarında terör örgütü PKK'nın bir kolu olduğu şeklinde geçtiğini belirtmiştir (Euronews, 2019d). Türkiye kendi güvenliği için PKK'ya karşı olduğu gibi PYD/YPG unsurlarına karşı da askeri operasyonlar sürdürmektedir. Bu minvalde Suriye'nin Kuzeyine 'Fırat Kalkanı', 'Zeytin Dalı' ve 'Barış Pınarı' operasyonlarını gerçekleştirmiştir. (Polat, 2020). Bu askeri varlığı sayesinde de Suriye'de söz sahibidir. ABD ise Türkiye'nin Suriye'deki mevcudiyetinden rahatsızdır. İş te bu noktada Türkiye Venezuela ilişkileri dünya siyaseti açısından önem kazanmaktadır. Çünkü iki ülke de stratejik noktalarda ABD ile siyasal kriz içerisindedir.

Türkiye ile Venezuela arasındaki siyasi ilişkileri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020a).

- Diplomatik İlişkiler 1950 yılında kurulmuş ve coğrafi uzaklık ve her iki ülkenin kendi bölgesine yoğunlaşması sebebiyle ilişkiler uzun süre sınırlı kalmıştır.
- 19 Ağustos 2016'da Venezuela eski Dış İşleri Bakanı Delcy Rodriguez, Venezuela'da gerçekleştirilen 17. Bağlantısızlar Zirvesi'ne alakalı olarak Venezuela devlet başkanı Maduro'nun Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı davet eden mektubunu takdim etmek üzere Türkiye'ye gelmiştir. Zirveye Türkiye'den Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu katılmıştır.
- Maduro, 9-13 Ekim 2016'da İstanbul'da gerçekleştirilen 23. Dünya Enerji Kongresine katılmak için Türkiye'ye gelmiştir.

- Erdoğan, 10 Eylül 2017’de Astana’da İslam İşbirliği Teşkilatı İİT 1. Bilim ve Teknoloji Zirvesi kapsamında Maduro ile görüşmüştür.
- Maduro 6-7 Ekim 2017’de Türkiye’ye resmi bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaret kapsamında Dışişleri Bakanları eş başkanlığında Ortak İşbirliği Komisyonu 2. toplantısı, Ekonomik İşbirliği Ticaret Anlaşması, Güvenlik İşbirliği Anlaşması, Hava Ulaştırma Anlaşması, Tarım Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı, Turizm İşbirliği Programı ile Sivil Havacılık Alanında Mutabakat Zaptı imzalanması, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu DEİK’le eşgüdümlü olarak Türkiye Venezuela iş forumu ve Venezuela İhraç Ürünleri Sergisi gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir.
- 13 Aralık 2017’de Türkiye’nin ev sahipliğinde düzenlenen olağanüstü İİT zirvesinde Maduro İİT Gözlemci Üyesi ve Bağlantısızlar Hareketi Dönem Başkanı olarak katılmıştır.
- Türkiye’nin büyükelçiliği yanında Venezuela’nın ikinci büyük şehri Maracaibo’da Fahri Konsoloslugu bulunmaktadır. Venezuela’nın da başkonsoloslugu İstanbul’da bulunmaktadır.

Türkiye Maduro’nun yaşadığı siyasi krizde onun yanında yer almış ve Guaido’yu tanımamıştır. Türkiye açısından son dönemlerde artan ABD ile arasındaki uluslararası krizlerden birini de bu olay oluşturmuştur. ABD ile Venezuela arasındaki diplomatik ilişkiler kesildikten sonra ABD başkent Karakas’taki büyükelçiliği için İsviçre’yi hami devlet olarak belirlemiştir. Venezuela ise koruyucu devlet olarak Türkiye’yi seçmiştir. Ancak mevcut hükümeti tanımadıkları için Venezuela’nın önerisini reddetmişlerdir (CNN Türk, 2019). Venezuela Türkiye ile kurulan ekonomik ilişkilerini de geliştirmek istemektedir. Akdeniz Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller İhracatçıları Birliği (ASHİB) Nicolas Maduro’ya bir ziyarete bulunmuştur. Maduro kabinedeki bakanların tamamına yakınıyla karşıladığı Türk yetkilileri çok sıcak karşılamıştır. Türk yetkililere her türlü iş birliğine açık olduklarını söylemiştir (Sözcü,

2019). ABD'nin yaptırımlarından dolayı zor dönemler geçiren ve temel gıda maddelerinin tedariginde bile zorlanan Venezuela, Reuters haber ajansına göre 2018 yılında Türkiye'ye 900 milyon dolar değerinde işlenmemiş altın göndermiştir. Karşılığında ise makarna ve süttozu gibi temel gıda maddeleri almıştır (BBC Türkçe, 2019c). Son dönemlerde iki ülke arasında siyasi ilişkilerin yanı sıra ticari ilişkilerde de gelişmeler gözlenmektedir.

Tablo 2: Türkiye Venezuela Dış Ticaret Göstergeleri (1.000 Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2007	41,699	132,454	174,153	-90,755
2008	27,696	198,284	225,980	-170,588
2009	36,420	120,742	157,162	-84,322
2010	44,171	149,846	194,017	-105,675
2011	83,232	153,280	237,513	-69,049
2012	156,268	197,720	353,988	-41,452
2013	75,827	193,595	269,422	-117,768
2014	48,563	122,633	171,196	-74,070
2015	18,681	106,970	125,651	-88,289
2016	18,034	65,252	83,286	-47,218
2017	37,484	116,538	154,021	-79,055
2018	120,536	1,019,197	1,139,733	-898,661

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı. 09 Ağustos 2019c.

Tablo 3: Türkiye'nin İthalatında Başlıca Ürünler

Gtip (gümrük tarife istatistik pozisyonu)	Ürünler (ilk 5)	2018
7108	Altın (işlenmemiş)	901.003
4401	Yakmaya mahsus ağaçlar; yonga, talaş vb.	35.467
2713	Petrol koku, petrol bitümeni	34.883
7203	Demir cevherinin doğrudan indirgenmesi ile elde edilen demirli ürünler	28.784
7204	Dökme demirin, demirin veya çeliğin döküntü ve hurdaları	13.340
	Genel Toplam	1.019.197

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı. 09 Ağustos 2019c.

Tablo 4: Türkiye'nin İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 Dolar)

Gtip (gümrük tarife istatistik pozisyonu)	Ürünler (ilk 15 ürün)	2018
1902	Makarnalar	28.960
1512	Ayçiçek yağı	13.817
4011	Kauçuktan yeni diş lastikler	13.377
1101	Buğday unu / mahlut unu	7.873
3004	Tedavide veya korunmada kullanılan ilaçlar (dozlandırılmış)	5.353
0402	Süt, krema (konsantre edilmiş)	5.220
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz)	5.140
2710	Petrol yağları	4.882
1604	Hazırlanmış / konserve edilmiş balıklar	3.807
6109	Tiştörtler, fanilalar ve diğer iç giyim eşyası (örme)	3.169
8507	Elektrik akümülatörleri	2.947
6004	Diğer örme veya kroşe mensucat	2.753
3401	Sabunlar	2.505
0806	Üzümler (Taze / kurtulmuş)	2.364
2005	Diğer sebzeler (konserve edilmiş)	2.272
	Genel Toplam	120.536

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı. 09 Ağustos 2019c.

Tablo 2'den anlaşılacağı üzere Türkiye Venezuela arasındaki ticaret hacmi yıllar içerisinde dengeli bir seyir izlemiş ve 2018 yılında büyük bir artış gözlemlenmiştir. Türkiye açısından ise açık verilmiştir. Çünkü Türkiye'nin ithalat rakamları daha fazladır. Tablo 3'de Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlere bakılacak olunursa temel gıda maddelerinin yoğunluğu açıkça gözlenmektedir. Tablo 4'de ise Türkiye'nin ithalatındaki ürünlerin ilk sırasını ise petrol, altın, demir almaktadır. Yani özetle Türkiye ve Venezuela arasındaki ticaret ilişkisinde, Venezuela hammadde kaynaklarının karşılığında Türkiye'den temel gıda maddeleri ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Mevcut siyasi krizlerin bir sonucu olan bu durum, eğer bu krizler devam ederse, değişmeyecektir. Hatta ticaret hacmi bu minvalde artacaktır. Türkiye ve Venezuela ulusal

çıkarları gereği dış politikalarında da bir değişikliğe gitmeyecektir. Dış politikadaki bu süreklilik zaten ekonomik durumların ve ticari ilişkilerin yaratıcısı olduğu için mevcut düzeninin de devamlılığını sağlayan başat faktör olacaktır.

6.4. İktisadi Meseleler

Venezuela ekonomisi günümüzde zor zamanlar geçirmektedir. Ekonominin yaşadığı bu zorluklar karar alıcıların siyaset belirleme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Chavez'le birlikte Venezuela ekonomide yeni bir hava yakalamıştır ve Maduro Chavez siyasetini bırakmadığı için bu hava hala devam etmektedir. Ancak Venezuela ekonomisinin en büyük sıkıntısı, büyük oranda petrol gelirlerine bağlı olmasıdır. Chavez döneminde daha yüksek olan petrol gelirleri, onun yoksulları gözetebileceği sosyal politikalar üretebilecek kadar yeterlidir. Ama Maduro bu sosyalist politikaları aynı hızda yürütememiştir çünkü petrol gelirleri uluslararası piyasada düşmüştür. Petrol gelirlerinin düşüşünü dengeleyebilecek bir üretim ekonomisi ise mevcut değildir. Petrolün yanında finans ve sigortacılık sektörleri önemli paya sahiptir. Bunun yanında inşaat sektörü de belirli yıllarda büyümeye önemli katkılar sunmuştur. Ancak bunların hiçbiri üretim ekonomisinin sağlayabileceği kalıcı ekonomik refahı tek başlarına sağlayamazlar (Ağdemir, 2017). Gıda sektöründeki dışa bağımlılığı da düşünürsek tarımın ekonomideki yerini bir kurtarıcı gözüyle göremeyiz. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Ülkede özel sektör kamuya oranla daha çok ekonomide paya sahiptir. Ancak ekonomik kaynakların kontrolü ise yoğun devletçilik politikaları gereği kamunun elindedir. Kamu iştrakleri ekonomide az yer kapladığı için üretim ekonomisini kalkındırarak atılımı yapmamaktadır. Bu atılımı yapması gereken kesim özel sektördür. Özel sektörün ise karlılık kaygılarından dolayı daha kısa vadede sonuca ulaşmaya çalıştığı için üretim sektörüne yatırım yapmaya pek gönüllü olduğunu söyleyemeyiz.

Bir örnekle özel sektörün karlılık amacını daha iyi anlayabiliriz. Sosyal politikalar gereği pirincin fiyatı 26 Bolivar Fuerte'dir. Kolombiya'da ise pirinç 200 BF'dir. Özel sektör

kar gayesiyle kaçak yollarla pirinci Kolombiya’da satmaktadır. Bu da ülkede pirinç arzını düşürmektedir (Ağdemir, 2017: 227). Bu yüzden gıda fiyatlarındaki kontrol zorlaşmaktadır. Ülkede 2003 yılından beri sabit döviz rejimi uygulanmaktadır. 2010 yılında ise ikili döviz kuru sistemine geçilmiştir. Bazı ithalat ve ihracat ürünlerinde döviz kuru sabitlenmiştir. Maduro döneminde resmi döviz kuru ile döviz kurunun piyasa fiyatı arasında yaklaşık 10 kat fark oluşmuştur. İki oran arasındaki farkı azaltmak amacıyla devalüasyon gerekmektedir. Bu da ithalat fiyatlarını arttırarak enflasyonu yükseltme olasılığı taşıdığı için riskli bir durum oluşturmaktadır. Fiyat kontrolü, döviz kur politikası ve devalüasyon riskleri gibi sebepler özel sektörün karlılığı için risklidir (Ağdemir, 2017). Özel sektör kendi karlılığı gayesiyle hareket ettiği için, ülke ekonomisini kalkındıracak ve petrol gelirlerine bağımlılığını bitirecek üretim sanayii yatırımları yapmak yerine, daha kısa vadede gelir getirecek işler yapmaya çalışmaktadır. Bu durum ülkedeki enflasyonun artmasından, gıda tedarikinde yaşanan sorunlara kadar birçok alanda etkisini yoğun olarak göstermektedir.

Ekonomide özel sektörün payının daha çok olması ve buna tezat kamu kaynaklarının kontrolünün devlette olmasının bu durumun devamının en büyük sebebidir. Merkez Bankalarının dünyanın her demokrat ekonomisinde özerk olmaları beklenir. Çünkü politikacılar kendi siyasi emelleri uğruna Merkez Bankalarının para hacmini genişletebilir. Bu politikacıya kısa vadede fayda sağlasa da uzun vadede vatandaşa enflasyonun zararlarını yaşatır. Chavez döneminde, devletin uyguladığı döviz kuru üzerindeki kontrol, sermaye çıkışı ve rezerv kontrolü ve Merkez Bankası kaynaklarının devlet harcamalarını finanse etmesi sebepleriyle Merkez Bankası özerkliği kalmamıştır (Ağdemir, 2017: 230). Chavez siyasette olduğu gibi ekonomide de fazlasıyla merkeziyetçidir. Venezuela’da bütçe üç-beş aylık bir süreç içerisinde hazırlanır. Bu sürece yürütme unsurları Ulusal Bütçe Ofisi, Plan ve Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Venezuela Merkez Bankası katılır. Ulusal Bütçe Ofisi, Kongre ve Başkan bütçenin önemli aktörleridir. Yürütme Ulusal Ekonomik, Sosyal ve Kalkınma Planını

hazırlayıp Kongreye sunar. Başkan ise Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankasının koordinasyonu ile hedeflenen makroekonomik göstergeleri belirler (Ağdemir, 2017: 234). Bu süreçten de anlaşılacağı üzere Başkanın başında bulunduğu yürütme bütçe hazırlanmasında başat rolü oynamaktadır. Merkez Bankasının da bu sürece dahil olması onun özerkliğini zedelemektedir. Büyük oranda petrol gelirlerine bağlı ekonomi; devlet kontrolünde kamu kaynakları; yürütmenin başrolünde hazırlanan bütçe; ekonominin büyük bir kısmını oluşturmasına rağmen kamudan farklı olarak kendi karını düşünen ve kısa vadede başarıyı uzun vadede başarıya yeğleyen özel sektör Venezuela iktisadi durumunun aynasıdır. Üretim ekonomisine geçilmesi, yürütmenin ekonomi üzerindeki büyük kontrolünü gevşetmesi, özel sektöründe kısa vadede kar getirecek atılımlardan ziyade uzun vadede kar getirmesinde rağmen ekonomiye geçici değil kalıcı çözümler sunacak üretim sektöründe daha hevesli olması; petrol gelirlerine muhtaç Venezuela'yı bu mecburiyetten kurtarıp daha kararlı iç ve dış politikada duruş sergilemesine neden olacaktır.

Tablo 5: Venezuela'da Temel Ekonomik Göstergeler

	2015	2016	2017	2018*	2019*
GSYİH (cari-milyar \$)	242	236	210	96	87
GSYİH Artışı (%)	-6,2	-16,5	-14	-18	-5
Kişi Başı Gelir (\$)	7.920	7.690	6.890	3.300	3.100
Tasarruf / Gsyih (%)	31	8,6	12	13	15
Toplam Yatırım / Gsyih (%)	49,1	15,4	10	10,6	11,3
İşsizlik Oranı / Aktif İşgücü (%)	7,4	20	27	33	37
Enflasyonu (tüketici ort- %)	111	254	1.090	1,370,000	10.000.000
Toplam Kamu Borcu /Gsyih (%)	32	31	39	159	162
Cari Denge (milyar \$)	-16	-3,8	4,2	5,9	3,4
Cari Denge / Gsyih (%)	-6,6	-1,6	2,0	6,1	4

IMF (2019 mart)

*IMF tahmini

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı. 15 Nisan 2019b.

Ekonomik koşulların son yıllardaki kötü durumu halkı fazlasıyla zorlamaktadır. Sosyal harcamalar 2000-2014 yılları arasında GSYİH'nin %20'sinden %40'larına kadar yükselmiştir. 2014 yılından sonraki petrol fiyatlarındaki ani düşüşle beraber tabloda görülen kötü sonuçlar

yaşanmaya başlamıştır. Halkın %87'sinin gerekli gıda ürünlerini alacak paraya sahip olmadıkları bir üniversitenin araştırmasıyla kamuoyuna sunulmuştur. Okul çağındaki çocukların yeterli beslenememe oranı %30'a çıkmıştır. Kızamık, difteri, verem gibi hastalıklar bazı bölgelerde yeniden salgın haline gelmeye başlamıştır. 2018 yılı verilerine göre 5,2 milyon BF olan asgari ücret resmi kur hesaplarına göre 65 \$, kara borsa kuruyla hesaplandığında ise 2 \$ olarak değer görmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019b). Tablo 5'de verilerin de gösterdiği üzere 2015'den sonra ekonomik kötüleşme hızla artmış. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla büyük oranda düşmüştür. 4 yıl içerisinde kişi başına düşen gelir 7.920 \$'dan 3.100 \$'a gerilemiştir. Toplam kamu borcunun GSYİH' ye oran yüzdesi %32'den %162'ye çıkmıştır. İşsizlik oranının aktif iş gücüne oranı %7,4'den %37'ye artmıştır.

Tablo 6: Venezuela'nın İhracat ve İthalat Rakamları (2011-2018) (1.000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat
2011	81,427,734	52,336,077
2012	85,649,534	66,932,038
2013	78,393,500	48,259,422
2014	71,377,504	39,702,361
2015	38,231,414	28,654,583
2016	29,389,983	15,535,141
2017	32,004,221	10,563,472
2018	34,892,346	11,155,247

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı. 09 Ağustos 2019d.

Ülkenin dış ticaret rakamlarında da büyük gerileme vardır. 2011 ile 2018 yılları arasında hem ithalat hem de ihracat rakamları büyük oranda düşmüştür (Tablo 6). İhracatında başlıca ürünler ham petrol, akaryakıt ve külçe altındır. İhracatında başlıca ülkeler ise ABD, Hindistan, Çin, BAE, Türkiye'dir. İthalatında başlıca ürünler akaryakıt (yakıt nafta, uçak benzini, kurşunsuz benzin), mısır, pirinç, buğday, soya yağıdır. İthalatındaki başlıca ülkeler de ABD,

Çin, Meksika, Brezilya, Arjantin, Kolombiya'dır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019d). İhraç ettiği ürünlerde ilk üç sırayı ham maddeler almıştır. Herhangi bir tarım ürünü ya da sanayii ürünü yoktur. Siyasi açıdan ABD ile arası çok kötü olsa da ticaret açısından hem ithalatta hem ihracatta bir numaralı partneri ABD'dir. Uluslararası ilişkiler teorilerinden idealizme göre halkların kendi yönetimini tayin hakkı ve uluslararası ticaretin gelişmesiyle devletleri savaşa yönlendiren unsurlar büyük ölçüde ortadan kalkar. Serbest piyasa ekonomisinin oturmasıyla iktisadi çıkar sağlamak tarafları birbirlerine barışçıl hareket etmeye sevk eder. Liberalizme göre ise, liberal siyasi normların yerleşmesiyle demokratik rejimler, ticaret üzerinden kurdukları karşılıklı ekonomik etkileşim neticesinde, çıkarlarını korumak amaçlı birbirlerine karşı daha barışçıl davranacaklardır (Sandıklı, Kaya, 2013). Ancak Venezuela ve ABD arasındaki ticari ve siyasi ilişkilerin tezatlıkları bu iki uluslararası ilişkiler teorisinin ticaret üzerinden barış ile kurduğu ilişkiyi yanlış çıkarmaktadır. Venezuela ABD'ye siyaseten her ne kadar düşman olsa da, ekonomik çıkarları gereği onu hem ithalat hem de ihracat alanlarında birinci partneri yapmıştır. Chavez döneminde bile Venezuela'nın en çok petrol sattığı ülke ABD'dir. Venezuela'nın satın aldığı ürünlere bakarsak ironik bir şekilde petrol ürünlerini ilk sırada görürüz. Bunun sebebi ham petrolü çıkardıktan sonra onu işleyip ülkeye yetecek ve işlenmiş halde yurt dışına satacak ürünü elde edecek kadar imkan ve kabiliyete sahip yeteri sayıda ham petrol işleme tesisinin olmamasıdır. Diğer sıralamadaki ürünler ise temel gıda maddeleridir. Bu da ülkede tarımın ve gıda sektörünün bulunduğu zor durumun göstergesidir. İhracatında ABD'nin arkasından Asya ülkeleri gelmektedir. İthalatında ise ABD ve Çin'in arkasından Latin Amerika ülkeleri gelmektedir. İş ürün satmaya gelince Venezuela daha uzak ülkelerle daha çok ilişki kurmuş durumdadır. İş ürün satın almaya gelince ise daha yakın ülkelerle daha çok ilişki kurmuştur. Bunun başat sebebini ABD'nin Venezuela'ya uyguladığı ekonomik baskı ve diğer ülkelerle Venezuela arasındaki ticaret ilişkilerine karışması olarak gösterebiliriz.

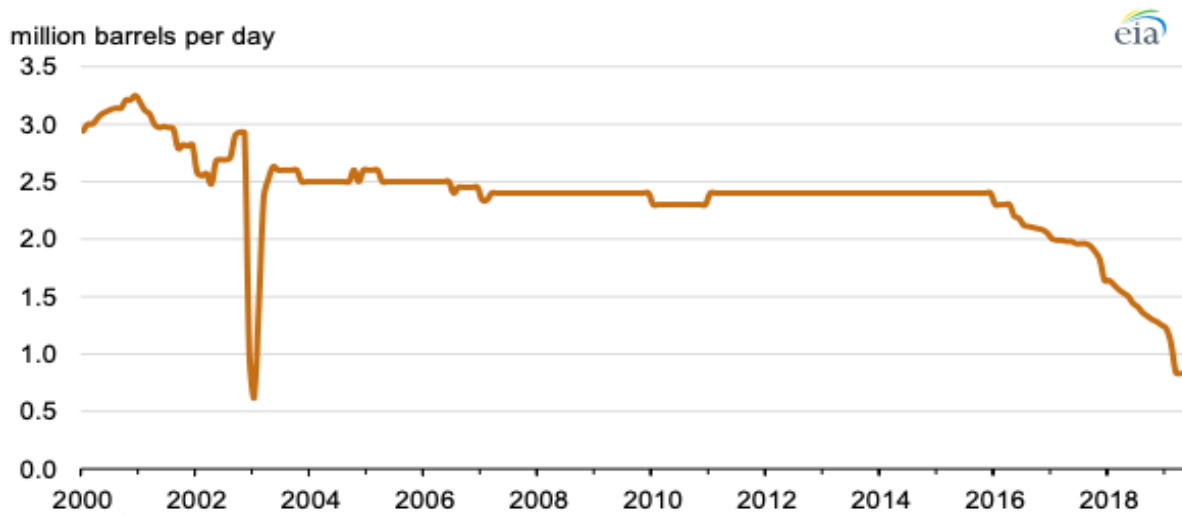
Venezuela'daki ekonomik sıkıntı çeşitli rakamlarla somutlaştıkça bölgedeki durumu daha açık hale gelmektedir. Ülkede yiyecekte ve ilaçtan tuvalet kağıdına kadar çeşitli tüketim maddeleri kıtlığı yaşanmaktadır. Venezuelalıların %72'si ise kıtlıktan dolayı kilo verdiklerini söylemiştir. Maduro ise orduyu dahi yemek dağıtımında kullanarak kıtlıkla mücadele içerisinde (Ellis, 2018: 32). Birçok Venezuelalı da Kolombiya, Guyana, Brezilya, Antil Adaları gibi komşu ülkelere göç etmektedir. Aslında göç edilen ülkelerde Venezuelalı göçmenler ayrı bir sorun yaratmaktadır çünkü bu ülkelerdeki ekonomik durum Venezuelalı göçmenlere rahatlıkla bakacak kadar iyi değildir. Bunun yanında, Kolombiya örneğinde olduğu gibi güvenlik endişeleri de vardır. Venezuela hükümeti Kolombiya'daki ayrılıkçı grup FARC'a açık destek vermiştir. Kolombiyalıların endişesi ise Venezuelalı göçmenlerden bazılarının bir şekilde ayrılıkçı ve/veya aşırı solcu gruplara yasadışı şekilde silah yardımıyla ya da başka yollarla yardımda bulunmasıdır (Ellis, 2018: 35,37). ABD ise Venezuela'ya direkt askeri müdahalede bulunamamaktadır. Çünkü Ortadoğu ve Afganistan'dan sonra bunun hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunda tepkiyle karşılanması kuvvetle ihtimaldir. Bunun yanında ABD Ortadoğu ve Afganistan'da hem maddi kaynakları hem de insan kaynaklarını kullanma ve tüketme açısından tecrübe ettiği yorgunluk onu buna benzer bir vakayı Venezuela'da yaşamaktan alıkoymaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası forumlar nezdinden de Rusya ve Çin bu müdahaleye karşı çıkacaklardır. ABD bunun yerine ekonomik ve siyasi yaptırımlar yoluyla uzun vadede yıpratma siyaseti gütmektedir. Ayrıca Venezuela'ya askeri müdahale yerine Kolombiya ve Guyana gibi komşulara askeri destek şu aşamada ABD için daha faydalı görünmektedir (Ellis, 2018).

6.5. Enerji Meseleleri

Merkezi yönetimin gelirlerinin %50'sini, ihracatın %90'ını oluşturan petrol Venezuela için hem bir lütuf hem de bir lanettir. ABD Venezuela'ya karşı uyguladığı ekonomik

yaptırımların merkezinde petrol vardır. Trump yönetiminin uygulamaya koyduğu yaptırımlar neticesinde Venezuela hükümetinin petrol gelirleri düşmektedir. Ancak Citgo, Chevron, Valero gibi ABD'nin körfez rafinelere de ham petrol arzı sıkıntısı yaşamaktadır (Yorgancıoğlu, 2019). ABD'nin bir diğer ekonomik yaptırımlarına maruz kalan ülke İran da önemli bir petrol üreticisi olduğu için ABD kendi içerisinde yakıt fiyatlarının arttırmamak için bu ülkelerden petrol alımını tamamen durduramamaktadır. ABD'nin baskı kurduğu yerde dengeleyici olarak Rus ve Çin petrol şirketleri devreye girmektedir. Venezuela Rusya'nın Rosneft ve Çin'in CNPC (Çin Ulusal Petrol Şirketi) enerji firmalarıyla bir dizi anlaşmalar yapmaktadır. Bu ülkelerden aldığı kredileri de ham petrol olarak ödemektedir. Hatta Rosneft şirketi Venezuela menşeli ABD'de bulunan Citgo şirketinin %49,9 hissesine sahiptir (Yorgancıoğlu, 2019). Bu da ABD'li politikacılar için bir kaygı sebebidir. Ancak Venezuela'yı Chavez döneminden bugüne kadar olan sürede zor durumda bırakan sadece uluslararası piyasada düşen petrol fiyatları değildir. Venezuela'daki petrol üretimi de azalmış durumdadır. Her ne kadar Rusya ve Çin Venezuela için ABD yaptırımlarından ve ekonomik krizden çıkış yolu olarak görünse de yeterli değildir. Çünkü Venezuela daha etkin tedbirler almak zorundadır.

Grafik 7: Venezuela Petrol Üretimini Yıllara Göre Değişimi (2000-2019)

Kaynak: U.S. Energy Information Administration. 20 Mayıs 2019.

2003 yılında yaşanan düşüşün ardından Chavez döneminde ortalama bir seyir izleyen petrol üretimi, Maduro'nun iktidar yıllarında büyük düşüş yaşamıştır (Grafik 7). Bu üretim düşüşünün sebeplerini şu şeklide sıralayabiliriz (Matt, 2016).

- Petrol endüstrisine yeterli yatırımın yapılmaması.
- Sık sık yaşanan enerji kesintileri.
- Artan enflasyon yüzünden petrol şirketlerinin ve tedarikçilerinin uğraşmak zorunda oldukları yüksek maliyetler.
- Bozulmakta olan ekonomik durum ve iş koşulları yüzünden şirketlerin ülkede iş yapmakta zorlanmaları.
- Venezuela'da çıkarılan ağır ham petrolün rafine maliyetlerinin yüksek olması. Bu durum petrolün Nijerya ve ABD gibi ülkelerden gelen hafif ham petrol ile harmanlanmasını gerektirmektedir. Bu da zaten sıkıntı yaşanan para stoklarını daha çok zora sokmaktadır.

Dünyanın en büyük petrol yataklarına sahip olsa da onu etkili kullanamadığı için ülke ekonomik krizle boğuşmaktadır ve bu kriz sosyal hayattan güvenlik meselelerine kadar her alanı etkilemektedir. Petrolü işleyecek ağır sanayiye daha fazla önem verilse uzun vadede ülkeye giren para miktarı artacaktır. Artan para miktarı da enflasyonun düşmesini sağlayacaktır. Düşük enflasyon ülkede ekonomiyi ve dolayısıyla sosyal hayattan güvenliğe kadar pek çok alanı olumlu etkileyecektir. Ülkedeki bu hem iktisadi hem de sosyal güven ortamı yatırımları arttıracaktır. Artan yatırımlar daha fazla üretim ekonomisine katkı sağlayacak iktisadi teşebbüslerin kurulmasını teşvik edecektir. Kurulan bu yeni iktisadi teşebbüsler de büyüyen kar topu misali ülke ekonomisini kalkındıracaktır. Oysa ki günümüzde bunlar yaşanmamaktadır. Petrol ham olarak daha düşük fiyata satılmaktadır ve daha az gelir elde edilmektedir. Elde edilen daha az gelir bozuk ekonomiyi düzeltmeye yetmemektedir. Hükümet adeta taşıma su ile değirmen döndürmeye çalışmaktadır ancak bunu başarmak çok zordur. Uzun vadeyi düşünmek

yerine günü kurtarma amaçlı düşünölen çareler halkın yaralarına merhem olamamaktadır. Venezuela ABD emperyalizminden kurtulma çabaları verirken diğer emperyalist ölkeler Rusya ve Çin'e yaklaşmak zorunda kalmaktadır. Bu ölkeler ölkenin ham madde kaynaklarından maddi çıkar sağlamaktadır. Oysa ki daha kalıcı, demokratik ve milli çözümler bulunup halkın refah içerisinde yaşaması sağlanmalıdır. Şu an onlara bir lanet gibi görönen yer altı kaynaklarını olması gerektiği gibi lütuf olarak görölmeli ve bunun keyfi halk tarafından sürölmelidir.

BÖLÜM 7

SONUÇ ve ÖNERİLER

19. yy ikinci yarısından itibaren ABD petrol piyasasında başat konuma gelecek John Davison Rockefeller dahi petrolün bu denli hayatımıza girebileceğini tahmin edememiştir. Rockefeller, rafineride petrolü işleyip kerosen ürettiyor ve bunu halkın aydınlanma ihtiyacını gidermek amacıyla büyük karlarla satıyordu. Daha o yıllarda petrol gaz yağı olarak kullanılıp aydınlanma ihtiyacına çözümler getiren bir madde olarak bilinmesine rağmen, piyasanın en çok kar getiren ham maddelerinden biridir. Zamanla Rockefeller zenginliğine zenginlik katmıştır. Yeni rafineriler kurmuştur. Ürünün taşınmasını sağlayan demir yollarının kontrolünü ele geçirmiştir. Daha da büyüdükçe diğer petrol üretim ve işleme merkezlerini de kendi şirketleri bünyesine katmıştır. Sonunda ABD'nin kuzey doğu yakasını domine eden büyük bir ticari güç haline gelmiştir (American Titans, 2015). O yıllardan başlayan Rockefeller ailesinin serveti, günümüzde onları dünyanın en zengin ailelerinden biri yapmaya yetmiştir. 19. yy sonu itibarıyla Thomas Edison ve George Westinghouse akım savaşlarına tutuşmuş, aydınlatma ihtiyacını kerosen yerine elektrikle gidermenin yollarını aramaya kendilerini adanmışlardır. Edison doğru akım/DC, Westinghouse ise alternatif akım/AC kullanarak tüm New York şehrini aydınlatma mücadelesine giriştiklerinde, petrol endüstrisinin de cazibesi düşmeye başlamıştır. Westinghouse tarihin en büyük dâhilerinden biri Nicola Tesla'nın yardımıyla akım savaşlarını kazanmış ve günümüzde halen kullandığımız elektrik iletiminin temellerini atmıştır (American Titans, 2015). Ancak kerosenin tahtını alan elektrik burada fazla oturamamıştır. 20. yy başında icat edilen içten yanmalı motor tekrar petrolü bir numara haline getirmiştir. Rockefeller'in kurduğu Standart Oil Company, Rockefeller'in dahi hayal edemeyeceği büyük karlar kazanmıştır. Tarih boyunca tıptan aydınlatmaya kadar çeşitli amaçlarla kullanılan petrol gerçek kullanılmaya yerini bulmuş ve uzun yıllarca bir daha kalkmayacağı tahtına iyice kurulmuştur. Artık siyaseti hidrokarbonlar yönlendirecektir.

Petrol sadece enerji ihtiyacının ana maddesi olmakla kalmaz, ayrıca birçok yan sanayi ürünüyle hayatımızı kolaylaştırmaya devam eder. Çoğu endüstrinin çekirdeğini oluşturan petrol, uluslararası siyasetinin de çekirdeğini oluşturur. Bu noktada petrol zengini ülkelerin ve petrol ihtiyacı duyan ülkelerin karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olur. Günümüz dünyasında gelişmiş ülkeler petrol rezervleri açısından fakirdir. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler ise petrol rezervleri açısından zengindir. Petrol ihtiyacı duyanların bu ihtiyacı gidermek için kendilerinden daha az güçlü ülkeler üzerinde çeşitli yollarla baskı kurması ise uluslararası ilişkilerin bir gerçeğidir. Tüm diplomatik ve askeri hamleler bu gerçek etrafında şekillenir. Güney Amerika'nın kuzeyinde jeostratejik bir şekilde konumlanmış dünyanın en zengin petrol yataklarına sahip Venezuela'nın bu savaşın dışında kalması düşünülemez. Venezuela dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında olmamasının yanı sıra, siyasi ve ekonomik açıdan da dalgalı günler geçirmektedir.

Bağımsızlığını 19. yy'da kazanan bir Latin Amerika ülkesi olana Venezeula'da 20. yy başında petrol bulunmasıyla siyaset ve petrol iç içe olmaya başlamıştır. Tam demokratikleşme sürecini tamamlayamayan ülke, bu yolda yaşadığı sancılı dönemleri petrol gelirleriyle atlatmaya çalışmıştır. Petrol açlığı çeken gelişmiş ülkelerin Venezuela'ya müdahalesi ise gecikmemiştir. 20. yy boyunca yarı demokratik ya da anti demokratik yönetimlerle siyasi hayatını sürdüren ülkenin tarih sahnesindeki yeri 21. yy başında değişecektir. Sosyalist politikalar güden 'Bolivarcı' Hugo Chavez'in iktidara gelmesiyle ülkenin siyasi anlayışı ve uluslararası ilişkileri değişmiştir. Uluslararası ilişkilerin değişmesi demek petropolitikanın da değişeceği anlamına gelir. Chavez'e kadar olan dönemde ülke elitleri ve yabancı sermaye sahipleri arasında bölüşülen petrol gelirleri, Chavez ile birlikte yoksul halk için oluşturulan sosyal politikalar ve dış siyasette ABD karşıtlığı güden ve ABD'nin tek kutupluluğuna karşı çok kutuplu uluslararası sistem savunan dış politikalar için kullanılmıştır. Chavez'in tüm siyasi hayatı bu mücadele ile geçmiştir. 2013'de onun ölümüyle başa gelen Maduro da Chavezci

politikaları sürdürdüğü için o da aynı mücadelenin içine girmiştir. Ancak ülkenin ekonomisi petrol gelirlerine bağlı olduğu ve bir türlü üretim ekonomisine geçilemediği için çok kırılgan bir ekonomik sistem oluşmuştur. Maduro döneminde uluslararası piyasada düşen petrol gelirleri bu kırılgan ekonomiyi ziyadesiyle etkilemiştir. Büyük bir ekonomik krizle boğuşan Maduro hükümeti ise sorunu kökten çözecek çareler yerine günü kurtaracak geçici çözümlerle iktidar hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Oysa ki sosyal hayattan vatandaşların can ve mal güvenliğine kadar birçok konuyu etkileyen ekonomi gün geçtikçe Maduro yönetiminin elini zayıflatmaktadır. Maduro iktidarını sonlandırıp kendi yanlısı bir iktidarı başa geçirmek isteyen emperyal güçler ise bu ekonomik sıkıntıları Maduro'yu devirmek için ona karşı kullanmaktadır. Tüm bu sebepler günümüzde Venezuela'da çok karmaşık siyasi ve ekonomik bir ortamın oluşmasıyla uluslararası ilişkileri etkilemektedir. Petrol ise tüm bu çatışmaların merkezindedir.

Venezuela örneğini incelemek bize enerji politikalarının uluslararası siyasete nasıl etki ettiğini çok güzel bir şekilde anlatabilir. Bu çalışma tarihi süreciyle Venezuela'daki petrolün ve uluslararası siyasetin serüvenini incelemiş ve günümüzdeki sonuçlarını değerlendirmiştir. Bu sayede bu ikili arasındaki derin bağ ortaya konmuştur. Venezuela petrole dayalı bir ekonomik sistem kurduğu için hem iç hem de dış siyasette başarılı olamamıştır. Ülkenin petrol gelirlerini kontrol etmek isteyen ülkeler bu başarısızlığı kullanarak ülkedeki siyasi ve ekonomik durumu daha da kötü hale getirmiştir. Petrol gelirleri eğer yabancı sermaye ile paylaşılmaz da halkın tamamının refahı için yönlendirilirse hem yumuşak güç hem de sert güç unsurları kullanılarak yapılan dış müdahalenin sonuçları yıkıcı olacaktır. Maalesef ülkede gördüğümüz durum tam olarak da böyledir. Oysa ki petrol rezervlerine sahip olma açısından dünyanın en şanslı insanları olan Venezuelalılar, bu şanslarını kullanmak bir yana çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlarla boğuşmaktadır. Bu sorunlarla uğraşmak olumlu sonuçlanmamakta ve ülkenin vatandaşları kendi anayurtlarını terk edip göç etmek zorunda kalmaktadır. Hammaddeye dayalı ekonomik model yerine üretime dayalı ekonomik model benimsenseydi bunlar yaşanmazdı. Üretimin

gücünden feyz alan ekonomi hem ülke insanlarını refah içinde yaşatacak hem de ülkenin dış politikadaki dik duruşunu destekleyecek güçte olurdu. O yüzden şu gerçek bize kendini acı örneklerle göstermiş oldu: Sadece zengin petrol yataklarına sahip olmak yetmez, onu değerlendirecek ve milli ekonomiye ve milli siyasete yöne vermesini sağlayacak milli liderler gerekir. Bu liderlerin milli olması için sadece ülkelerini ve vatandaşlarını sevmeleri yetmez. Bu liderler ülkeleri için rasyonel hayaller kurmalı ve ekonomik ve siyasi gerçekler ışığında bu hayalleri gerçekleştirmek için çok çalışmalıdır. Çünkü kötü olan hayal kurmak değil hayalci olmaktır. Geleceği, ülkelere bir lütuf olarak verilen enerji kaynaklarını hem kendi insanları hem de dünya insanları yararına kullanacak rasyonel hayalperestler şekillendirmelidir. Aksi takdirde yüzde gülümseme bırakabilecek bu ham maddeler gözyaşından başka bir şeye sebep olamazlar. Maddeye değer katan insan oğludur. Bu değeri hangi yönde olacağına da o karar verir. Umalım ki bu değeri gelecek kuşakların yararı adına insanlık için çalışacak rasyonel hayalperestler katsın.

Bu çalışma petrol-uluslararası siyaset arasındaki ilişkiyi kapsamlı bir şekilde tarihten günümüze ortaya koymuştur. Venezuela özelinde çalışılması ortaya konulan bu ilişkiyi örneklerle somutlaştırmış ve daha anlaşılır kılmıştır. Bu tarz birçok örnek vardır. Bu örnekler sadece Venezuela özelinde değil diğer Latin Amerika ülkeleri özelinde de vardır. Bu tarz örnekler araştırılabilir. Günümüz enerji piyasasını en çok etkileyen ham madde petrol olduğu ve Venezuela'da da dünya sıralamasında onu birinci yapacak petrol yatakları olduğu için petrol incelenmiştir. Ancak petrolün yanında doğal gaz, kömür ve uranyum gibi diğer enerji kaynakları da vardır. Enerji ve uluslararası siyaset arasındaki ilişkiyi çalışmak isteyen araştırmacılar bu kaynaklara da bu çalışmanın bakış açısından yaklaşabilir. Hatta gün be gün popülerliğini arttıran ve çevreye dost yenilebilir enerji kaynakları dahi bir araştırma konusu olabilir çünkü enerjiyi etkileyen her şey doğrudan politikayı da etkiler. Son olarak Venezuela'nın güncel durumu incelenmiştir. Ancak politika uyuyan bir şey değil, sürekli

değişen bir şeydir. Bu itibarla bu çalışmanın amacının devamı niteliğinde petrol ve politika ilişkilerinin gelecekteki yansımaları ileri çalışmalar olarak yapılabilir. Çünkü petropolitika konusu uzun süre ölmeyecek bir konudur ve bu yüzden araştırılma değerini koruyacaktır. Salt Venezuela değil petrol zengini diğer ülkeler ve bölgeler de bu çerçevede araştırma konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2019). *Immanuel Wallerstein Perspektifinden Venezuela'da Yaşanan Siyasi Gelişmeleri Anlamak*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ağdemir, Z. (2017). Venezuela Ekonomisine ve Kamu Maliyesine Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 72, No.1, s.221-250.
- Akbulut, H. (2001). Enerji Diplomasisi. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi. Dış İşleri Bakanlığı Yayınları*. Sayı 2. <http://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>
- Akkaya, K. Öztorbal, B. (2018). Petrokimya. Afyon Kocatepe Üniversitesi. <http://blog.aku.edu.tr/salihpasa/files/2018/11/Petrokimya.pdf>
- Anadolu Ajansı. (2019a, 24 Ocak). *Çin Venezuela'ya Dış Müdahaleye Karşı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-venezuelaya-dis-mudahaleye-karsi/1373445>
- Anadolu Ajansı. (2019b, 30 Mart). *Çin'in Yardımları Venezuela'ya Ulaştı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-in-yardimlari-venezuela-ya-ulasti/1435160>
- Akgemici, Esra. (2011). *Chavez Döneminde Venezuela'nın ABD'ye yönelik Dış Politikası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Al Jazeera Turk. (2013, 13 Aralık). *Ülke Profili: Venezuela*. <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-venezuela>
- Al Jazeera Turk. (2014, 6 Mart). *Portre: Hugo Chavez*. <http://www.aljazeera.com.tr/portre/portre-hugo-chavez>
- Alonso, P. (2018). *Satiric TV in the Americas. Critical metatainment as negotiated dissent*. Oxford University Press: New York.
- Alvarez, J. Fiorito, J. (2005). *Venezuelan oil unifying Latin-America*. ENG-297. Ethics of Development in a Global Environment, Stanford University.

- Aslan, H. (2018, 31 Ağustos). Latin Amerika'da Pembe Döngü: Sağın Yükselişi, Solun Direnişi. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/latin-amerika-da-pembe-dongu-sagin-yukselisi-solun-direnisi/1243333>
- Atlıoğlu, Y. (2009). Chavez'in Suriye Ziyareti ve Anti-Amerikancılık. *Bilgesam Stratejik Araştırmalar Merkezi*. Erişim 15 Mart 2020. <http://www.bilgesam.org/incele/93/-chavez'in-suriye-ziyareti-ve-anti-amerikancilik/#.XiRuki3BJQI>
- BBC Türkçe. (2006, 24 Ağustos). *Chavez: Çin İle Stratejik Ortağız*. http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/08/060824_chinavenezuela.shtml
- BBC Türkçe. (2019a, 24 Ocak). *Nicolas Maduro Kimdir: Belediye Otobüs Şoförlüğünden Venezuela Devlet Başkanlığına*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46989649>
- BBC Türkçe. (2019b, 27 Ocak). *Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro: Avrupa Bize Ültimatolara Veremez*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47020400>
- BBC Türkçe. (2019c, 11 Şubat). *Reuters: Venezuela'nın Türkiye'ye Giden Altınları Makarna ve Süt Tozu Olarak Geri dönüyor*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47196776>
- BBC Türkçe. (2019d, 28 Mart). *Rusya'dan Trump'a Ret: Venezuela'ya Gönderdiğimiz Askerlerimizi Geri Çekmiyoruz*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47721609>
- BBC Türkçe. (2019e, 30 Nisan). *Venezuela: Kendisini Geçici Devlet Başkanı İlan Eden Juan Guaido Kimdir?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46982770>
- BBC Türkçe. (2019f, 11 Kasım). *Evo Morales: Bolivya'nın İstifaya Zorlana Devlet Başkanı Kimdir?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50376871>
- Bell, D. (2018). Realizm international relations. *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/realism-political-and-social-science>

Bilensoy, İ. (2018). George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması. *Lectio Socialis*, 2(1), 50-73.

Bruce, I. (2005, 25 Temmuz). Latin CNN'i Telesur Yayında. *BBC Türkçe*.
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/07/050724_venezuela_telesur.shtml

CNNTURK. (2009, 10 Eylül). *Chavez Askeri İşbirliği İçin Rusya'da*.
<https://www.cnnturk.com/2009/dunya/09/10/chavez.askeri.isbirligi.icin.rusyada/542880.0/index.html>

CNNTURK. (2019, 16 Mayıs). *Venezuela'dan Türkiye Hami Devlet Olsun Teklifi*.
<https://www.cnnturk.com/dunya/venezueladan-turkiye-hami-devlet-olsun-teklifi>

CNNTURK. (2020, 5 Şubat). *Guaido da Katıldı: Trump'ın Olaylı Konuşmasında Sürpriz Konuk!*
<https://www.cnnturk.com/dunya/guaido-da-katildi-trumpin-olayli-konusmasinda-surpriz-konuk?page=1>

Cumhuriyet. (2008, 01 Eylül). *Chavez'den Rusya'ya Yeşil Işık*.
<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/7636/bolum/23/video.html>

Cumhuriyet. (2010, 11 Ekim). *Chavez'den Çin'e Destek*.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/186042/Chavez_den_Cin_e_destek.html

Çin, G. (2019). Amerikan Emperyalizminin Latin Amerika'daki Son Örneği: Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti'nde Yaşanan Kriz. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 1-37, doi.org/10.32739/uskudarsbd.5.8.57

Daban, E., Z. (2018). Venezuela'da Sosyalist Reformlar: Hugo Chavez Mirası ve Nicolas Maduro Dönemi. Mehmet Emin Erondor (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*. (s.109-123). Ankara: Nobel.

- DEİK. (2015). *Venezuela Ülke Bülteni*. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Erişim 15 Mart 2020.
<https://www.deik.org.tr/uploads/venezuela-ulke-bulteni-aralik-2015.pdf>
- Demakis, J., M. (2012). *The ultimate book of quotations*. Raleigh, NC, US: Lulu Enterprises.
- Demir, S. (2012). Irak ve Suriye Krizlerinin Karşılaştırmalı Analizi: Nedenler, Gelişmeler, Sonuçlar ve Türkiye Üzerine Etkileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(2), 553-578.
- Demirel, E. (2020). Dış Müdahale Olgusu kapsamında ABD Venezuela İlişkileri. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 15(53), 36-76.
- Deutsche Welle. (2007, 28 Haziran). *Chavez'den Rusya'ya 'Zamansız' Ziyaret*.
<https://www.dw.com/tr/chavezden-rusyaya-zamansiz-ziyaret/a-2648850>
- Deutsche Welle. (2009, 10 Ağustos). *Güney Amerika'da Savaş Sesleri*.
<https://www.dw.com/tr/güney-amerikada-savaş-sesleri/a-4554498>
- Dillehay, T., D. (2008). *Profiles in pleistocene history*. Helaine Silverman, William Isbell (Ed.), *Handbook of South American Archaeology*. (s. 29-43). New York: Springer-Verlag.
- Dinçer, D., P. (2017). *Chavez ve Maduro Dönemlerinde Venezuela'da Politik Çatışmalar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ecured. (2020). *Virreinato de Nueva Granada*. Erişim 16 Şubat 2020.
https://www.ecured.cu/Virreinato_de_Nueva_Granada
- EIA. (2013). *Political risks focus attention on supply on Venezuelan Oil to the United States*. U.S. Energy Information Administration. Erişim 15 Mart 2020.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=9651>

- EIA. (2019). *Venezuelan crude oil production falls to lowest level since january 2003*. Erişim 17 Mart 2020. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39532>
- Ellis, R., E. (Dr.) (2018). El Colapso de Venezuela y su impacto para la region. *Primer Trimestre 2018. Military Review*. Erişim 15 Mart 2020. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/Spanish/el-colapso-de-venezuela-y-su-impacto-para-la-region.pdf>
- Ellner, S. (2015). *After Chavez: The Maduro government and the economic war in Venezuela*. Erişim 15 Mart 2020. <http://latinamericanperspectives.com/wp-content/uploads/2015/05/01.08.15-After-Chavez-The-Maduro-Government-and-the-Economic-War-in-Venezuela-by-Steve-Ellner1.pdf>
- Emeklier, B. Ergül, N. (2010). Petrolün Uluslararası İlişkilerdeki Yeri: Jeopolitik Teoriler ve Petropolitik. *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 3. s. 59-85.
- Enerji Atlası. (2018). *Ülkelere Göre Dünya Petrol Rezervi*. Erişim 17 Mart 2020. <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>
- Erdoğan, O. (2019). Venezuela’da Yerel Yönetimler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı: 12(3) s: 351-360. DOI: 10.25287/ohuibf.533292.
- Euronews. (2019a, 25 Ocak). *AB Venezuela Konusunda Bölünmüş Durumda*. <https://tr.euronews.com/2019/01/24/ab-venezuela-konusunda-bolunmus-durumda>
- Euronews. (2019b, 28 Ocak). *Venezuela’nın Krizde Petrol Rezervlerini Rusya ve Çin’e Açması Ne Kadar Etkili?* <https://tr.euronews.com/2019/01/25/venezuela-nin-krizde-petrol-rezervlerini-rusya-ve-cin-e-acmasi-ne-kadar-etkili>

- Euronews. (2019c, 31 Ocak). *Dünya Maduro ve Guaido Arasında Bölündü: Avrupa Parlamentosu Guaido'yu Destekledi*. <https://tr.euronews.com/2019/01/24/venezuela-nun-mesru-lideri-maduro-mu-guaido-mu-hangi-ulke-kimi-destekliyor-abd-turkiye>
- Euronews. (2019d, 7 Şubat). *Erdoğan: ABD'nin Silah Yardımı YPG'ye PKK'ya Geliyor*. <https://tr.euronews.com/2019/02/07/erdogan-abd-nin-silah-yardimi-ypg-ye-pkk-ya-geliyor>
- Genç, D. (2019, 07 Mart). 'Mavi Vatan'daki Dev Tatbikat Göz Kamaştırdı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/mavi-vatandaki-dev-tatbikat>
- Genel, M., G. (2019). Demokrasi'nin Sonu Mu?: ABD'nin Egemen Devletleri Sindirme Politikası "Venezuela Örneği". Sinem Yıldırım (Ed.), 4. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-UBAK-Yalova*. (s.155-171). Ankara: Doğan.
- Gergün, M. (2016). *Arjantin ve Venezuela Deneyimleri Bağlamında Latin Amerika'da Neoliberalizm Sonrası Yeni Arayışlar: Post-Neoliberalizm ve Anti-Neoliberalizm*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gott, R. (2007). *Hugo Chavez ve Bolivarcı Devrim*. Hasan Böğün (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap. (İlk Baskı 2005)
- Haberler. (2019, 25 Ocak). *Hindistan'dan Venezuela İçin Diyalog Çağrısı*. <https://www.haberler.com/hindistan-dan-venezuela-icin-diyalog-cagrısı-11678834-haberi/>
- Haberturk. (2013, 06 Mart). *Irak'taki Ölümleri Gördünüz Mü? TV Röportajı*. <https://www.haberturk.com/tv/dunya-hali/video/iraktaki-olumleri-gordunuz-mu/84931>
- Hürriyet. (2000, 08 Ağustos). *Chavez Irak'a Gitti ve ABD'yi Çıldırttı*. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/chavez-iraka-gitti-ve-abdyi-cildirtti-39174181>

Hürriyet. (2010, 15 Ekim). *Chavez Rusya'da Enerji Anlaşmaları İmzaladı.*

[http://www.hurriyet.com.tr/gundem/chavez-rusyada-enerji-anlasmalari-imzaladi-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/chavez-rusyada-enerji-anlasmalari-imzaladi-16054185)

16054185

Hürriyet. (2019, 25 Şubat). *AB'den Venezuela Açıklaması.*

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-abden-venezuela-aciklamasi-41129250>

Hürriyet. (2020, 22 Şubat). *Ülkelerin 2020 petrol üretim rakamları açıklandı! İşte o rakamlar*

ve Türkiye'nin sırası. [https://www.hurriyet.com.tr/galeri-ulkelerin-2020-petrol-uretim-](https://www.hurriyet.com.tr/galeri-ulkelerin-2020-petrol-uretim-rakamlari-aciklandi-iste-o-rakamlar-ve-turkiyenin-sirasi-41452720/1)

[rakamlari-aciklandi-iste-o-rakamlar-ve-turkiyenin-sirasi-41452720/1](https://www.hurriyet.com.tr/galeri-ulkelerin-2020-petrol-uretim-rakamlari-aciklandi-iste-o-rakamlar-ve-turkiyenin-sirasi-41452720/1)

İlhan, L. (2019, 23 Aralık). *Venezuela Hükümeti Karşıtı Lima Grubu'na Bolivya da Dahil*

Oldu. *Anadolu Ajansı.* [https://www.aa.com.tr/tr/dunya/venezuela-hukumeti-karsiti-](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/venezuela-hukumeti-karsiti-lima-grubuna-bolivya-da-dahil-oldu/1681291)

[lima-grubuna-bolivya-da-dahil-oldu/1681291](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/venezuela-hukumeti-karsiti-lima-grubuna-bolivya-da-dahil-oldu/1681291)

İşcan, İ., H. (2004). *Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları.*

Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 2, s. 47-79.

Kaya, E. (2014). *Hugo Chavez'in Petrol Politikası ve ABD.* *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal*

Bilimler Dergisi, Sayı: 31, s.293-208.

Kerr, R. (Yapımcı). (2015). *American Titans. Bölüm 2 Rockefeller Vs. Scott, Bölüm 3 Edison*

Vs. Tesla. (Belgesel Dizisi). Ahctv.

Kuduoğlu, A. (2019). *İran'da Musaddık Dönemi: 1951-1953.* *İran Çalışmaları Dergisi.* Cilt:

2, Sayı: 2, s. 37-62. DOI: 10.33201/iranian.501095

Küntay, B. (2016, 21 Mart). *ABD-Küba Yakınlaşması.* *Hürriyet.*

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/burak-kuntay/abd-kuba-yakinlasmasi-40073323>

- Macrotrends. (2020). *Crude oil prices: 70 year historical chart*. Erişim 20 Mart 2020.
<https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>
- Maps&Conflicts Data Base. (2019, 03 Ekim). *Venezuelan oil and gas infrastructure*. Erişim 21 Mart 2020. <https://maps.southfront.org/venezuelan-oil-and-gas-infrastructure-map-update/>
- Matt, E. (2016). Why Venezuela's oil production plunged to a 13-year low. *CNN Business*. Erişim 21 Mart 2020. <https://money.cnn.com/2016/07/12/investing/venezuela-crisis-oil-production-plunges/>
- NTV. (2020, 16 şubat). *Venezuela'da Maduro'dan Asker ve Milis Gucüyle Gövde Gösterisi*. <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/venezuelada-madurodan-asker-ve-milis-gucuyel-govde-gosterisi,TNFHkDUmhUC4vCybZSyzHA/C-buoP17qkqhw0rneGZxWA>
- Observatorio Venezolano de Violencia. (2019, 15 Eylül). *Transición epidemiológica en Venezuela: evolución y principales causas de muerte, 1950-2017*. <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/transicion-epidemiologica-en-venezuela-evolucion-y-principales-causas-de-muerte-1950-2017/>
- Olçar, K. (2010). Uluslararası Çatışmaların Enerji Politik Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Cilt 6. Sayı 11. s. 93-127.
- Orangesmile. (2020). *Venezuela'da şehirler Haritası*. Erişim 16 şubat 2020. <https://www.orangesmile.com/gezirehberi/venezuela/sehirlerin-ulke-haritalari.htm>
- Özkan, M. (2017). İnan Latin Amerika İlişkileri (1999-2017): Süreç Kapsam ve Sonuç. *Akademik Ortadoğu*. Cilt 2. Sayı 1. 1-17.
- Petform. (2020). *Dünya Doğal Gaz Piyasası*. Erişim 20 şubat 2020. <https://www.petform.org.tr/dogal-gaz-piyasasi/dunya-dogalgaz-piyasasi/>

- Polat, D., Ş. (2020). Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33), 53-96.
- Pont, S., A., Serbin, A. (2016). The Bolivarian Republic of Venezuela : The limits of ideological diplomacy and regional leadership. Braveboy-Wagner J. (Eds) *Diplomatic Strategies of Nations in the Global South*. Palgrave Macmillan: New York. 263-290.
- Romero, C., A. Mijares, V., M. (2016). From Chavez to Maduro: Continuity and change in Venezuelan foreign policy. *Contexto Internacional*, 38(1), 165-201.
<https://doi.org/10.1590/S0102-8529.2016380100005>
- Sander, O. (2013). Siyasi Tarih 1918-1994. 23. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandıklı, A., Kaya, E. (2013). Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, Yıl:12, Sayı:23, s.59-79.
- Sözcü. (2019, 25 Kasım). *Maduro'dan Türk İhracatçısına Tam Destek*.
<https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/madurodan-turk-ihracatcisina-tam-destek-5470389/>
- Sputnik News. (2019, 11 Mart). *ABD'den Hindistan'a Baskı: Venezuela'dan Petrol Satın Almayın*. <https://tr.sputniknews.com/abd/201903111038126966-abd-hindistan-baski-venezuela-petrol-satin-almayin/>
- Statista. (2019, 26 Kasım). *Venezuela: Inflation rate from 1984 to 2024*. Erişim 16 Şubat 2020.
<https://www.statista.com/statistics/371895/inflation-rate-in-venezuela/>

- Statista (2020, 6 Temmuz). *Countries with the highest oil consumption 2016-2019*. Erişim 16 Temmuz 2020. <https://www.statista.com/statistics/271622/countries-with-the-highest-oil-consumption-in-2012/>
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2020a). *Türkiye Venezuela Siyasi İlişkileri*. Erişim 12 Şubat 2020. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-venezuela-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2020b). *Venezuela'nın Siyasi Görünümü*. Erişim 16 Şubat 2020. <http://www.mfa.gov.tr/venezuela-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2020c). *Venezuela Ülke Künyesi*. Erişim 16 Şubat 2020. <http://www.mfa.gov.tr/venezuela-kunyesi.tr.mfa>
- T.C. Enerji Bakanlığı. (2020). *Kömür*. Erişim 20 Şubat 2020. <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Komur>
- T. C. Ticaret Bakanlığı. (2019a, 13 Şubat). *Venezuela ve Hindistan Petrol İş Birliği Gerçekleştirecekler*. Erişim 20 Şubat 2020. <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/venezuela/venezuela-ve-hindistan-petrol-ismirligini-gelistirecekler>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2019b, 15 Nisan). *Venezuela'da Temel Ekonomik Göstergeler*. Erişim 21 Şubat 2020. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/venezuela/ulke-profilu/genel-ekonomik-durum>
- T. C. Ticaret Bakanlığı. (2019c, 09 Ağustos). *Türkiye Venezuela Ticaret Rakamları*. Erişim 10 Mart 2020. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/venezuela/ulke-profilu/turkiye-ile-ticaret>
- T. C. Ticaret Bakanlığı. (2019d, 09 Ağustos). *Venezuela Dış Ticaret Rakamları*. Erişim 10 Mart 2020. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/venezuela/ulke-profilu/dis-ticaret>

- T. C. Ticaret Bakanlığı. (2019e, 13 Kasım). *Venezuela'da Genel Sektörel Bilgiler*. Erişim 5 Mart 2020. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/venezuela/sektorler/genel-sektorel-bilgiler>
- Tarihi Olaylar. (2020). *Venezuela Kronolojik Tarihi*. Erişim 16 Şubat 2020. <https://www.tarihiolaylar.com/ulkeler/venezuela-258>
- Teske, C., C. (2018). *The oil factor in Hugo Chavez's foreign policy. Oil abundance, Chavismo and diplomacy*. (Unpublished master's thesis). Latin American Studies, Leiden University.
- The Guardian. (2000, 10 Ağustos). *US furious at Venezuelan leader's visit to Saddam*. <https://www.theguardian.com/world/2000/aug/10/iraq.brianwhitaker>
- TRT Español. (2020, 6 Şubat). *Guaidó finalizó su gira internacional con el respaldo de la Casa Blanca*. <https://www.trt.net.tr/espanol/espana-y-america-latina/2020/02/06/guaido-finalizo-su-gira-internacional-con-el-respaldo-de-la-casa-blanca-1354377>
- TRT Haber. (2011, 21 Ekim). *Chavez, Kaddafi İçin Ne Dedi?* <https://www.trthaber.com/haber/dunya/chavez-kaddafi-icin-ne-dedi-13554.html>
- Türkiye Petrolleri. (2018) *Petrol Rezervlerinin Ömrü*. Erişim 1 Mart 2020. <http://www.tpao.gov.tr/?mod=sektore-dair&contID=28>
- Usta, M. (2020). Venezuela Siyasi Tarihi ve Devlet Adamları. *Selçuk Üniversitesi*. Erişim 16 Şubat 2020. <https://selcuk.academia.edu/MehmetUsta>
- Voice of America. (2019, 28 Ekim). *Venezuelalı Göçmen Sayısı 2020'de 6,5 Milyona Çıkabilir*. <https://www.amerikaninsesi.com/a/venezuela-gocmen-milyon-birlesmis-milletler-multeci-kriz/5142757.html>
- Yorgancıoğlu, H., Ç. (2019). *Venezuela'dan Yakın Dönem Enerji Görünümü*. Erişim 1 Nisan 2020. https://www.academia.edu/39049967/VENEZÜELLA_DAN_YAKIN_DÖNEM_ENERJİ_GÖRÜNÜMÜ_.H.Çiğdem_YORGANCIOĞLU?email_work_card=thumbnail

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Venezuela Enerji Politikalarının Uluslararası Siyasete Etkileri” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	:
Gönderim Numarası	:
Sayfa Sayısı	:
Sözcük Sayısı	:
Karakter Sayısı	:
Benzerlik Oranı	:
Savunma Tarihi	:

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: .....

Tarih: .....

İmza: .....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Ali Durukan

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Subay	Türk Silahlı Kuvvetleri	2010-2012

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sistem Mühendisliği	Kara Harp Okulu	2005-2010
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Ortadoğu Teknik Üniversitesi	2013-2015

Yayımlar: